

HAASTE

Haastateltavana Reijo Aarnio **s.4**

Kansalaiset toistensa valvojina **s.7**

Koti vankilana **s.26**

Kameravalvonnan vaikuttavuus **s.38**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Valvontateknologia



4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Tietosuoja mukana monessa
Riikka Kostiainen



Haasteltavana on tietosuojavaltuutettu **Reijo Aarnio**. Hän näkee kehityksen tietosuoja-asioissa menneen koko ajan parempaan päin. Valitettavan usein opit ovat kuitenkin tulleet kantapään kautta. Tietosuojavaltuutetun toimistossa tehdään työtä sen eteen, että hallinto, yritykset ja kansalaiset voivat hyödyntää uutta teknologiaa turvallisesti.

7 Kansalaiset valvojina
Hille Koskela

Kansalaisten omaehtoinen toiminta ja maailman suurvaltojen sotateknologia ovat eittämättä toisistaan todella kaukana, mutta eivät ihmiset katso teknologian kehitystä pelkästään sivusta. Ihmiset eivät enää ole ylhäältä ohjatun Orwell -tyyppisen valvonnan kohteita, vaan osallisia – hyvässä tai pahassa.

10 Turvallisuuspalvelujen ja -teknologian haasteet
Martti Herman Pisto

Kirjoituksessa kuvataan käsityksiä turvallisuusosalasta ja julkisuudessa käytyä keskustelua.

Valvontateknikka murroksessa

Tuotteiden digitalisoituminen ei vain muuta tuotteiden teknistä arkkitehtuuria vaan mahdollistaa aivan uudenlaisia käytätötapoja myös järjestelmille, joita perinteisesti pidettiin puhtaasti turvateknikkana.

12 Valvontateknologian väärinkäyttö on riski
Riikka Kostiainen

Turvaurakoitsijoiden edusmies **Ilkka Laine** näkee turvasuojauksen teknisen kehityksen tuovan mukanaan myös väärinkäytön mahdollisuuksia. Väärinkäyttöä voi olla vaikea edes huomata.

14 Tekninen tarkkailu rikostorjunnassa
Sami Ryhänen

Lainsäädännön toimivaltuudet, henkilö- työvoimavarat ja painopisteet suuntaavat rikostorjuntaa käytännössä. Kirjoituksessa kerrotaan teknisen tarkkailun käytöstä poliisin näkökulmasta.

16 Kameratekniikka valvoo Tikkurilan raitia
Riikka Kostiainen

Vantaan Tikkurilaan saatiin kameravalvonta kaupungin ja poliisin yhteistyönä.

17 Ajonopeuksien kamera-valvonta turvaa liikennettä
Leif Beilinson & Veli-Pekka Kallberg



Automaattinen nopeusvalvonta Suomessa täyttää ensi vuonna 20 vuotta. Tutkimusten mukaan nopeuskamerat, joita myös peltipoliiseiksi kutsutaan, estävät vuosittain liki 90 henkilövahinko-onnettomuutta ja lähes 30 liikennekuolemaa.

20 Perusoikeudet ja valvontateknologia
Tuomas Ojanen

Kirjoituksessa pohditaan, miten valvontateknologiaa, kuten erilaisia kameravalvonnan sovelluksia, tulisi arvioida perus- ja ihmisoikeuksien kannalta.

22 Vapauden loppu?
Jens Kremer

Helsingin seminaarissa keskusteltiin oikeudesta, valvonnasta ja teknologiasta globaalin turvattomuuden aikakaudella.

24 Internetin monet puolet lasten seksuaalisessa hyväksikäytössä
Mari Laiho

Digitaalinen media ja teknologian kehitys on luonut uusia lasten seksuaalisen hyväksikäytön muotoja. Samalla se antaa mahdollisuuksia myös rikosten selvittämiseen ja ennaltaehkäisyyn.

26 Koti vankilana
Heidi Haapanen

Sekä rikosseuraamusesimies **Maaret Lundahl** että rikosseuraamustyöntekijä **Almaleena Suomala** ovat kokeneet valvontarangaistuksen hyödyllisenä ja tarpeellisenä, mutta myös haasteita on.

29 Videoneuvottelut välttämätön osa nykyrikosseuraamusta
Jenni Kokko & Samuli Laulumaa

Kokemukset videoneuvottelujen käytöstä ovat olleet hyviä ja tulevaisuudessa videoneuvotteluilla voidaan merkittävästi edesauttaa kustannustehokasta ja turvallista rikosprosessin toteuttamista.

30 Suurin osa naisvangeista kokenut lähisuhdeväkivaltaa
Anniina Jokinen & Natalia Ollus

Naisvangit voivat samanaikaisesti olla väkivallan uhreja, tekijöitä ja todistajia. Vankilahenkilökunnalle järjestetty koulutus keskittyi lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen.

33 Poimintoja Bilbaon kriminologian konferenssista
Henrik Elonheimo

Monipuolisen tapahtuman teemana oli 2000-luvun kriminologia.

34 Paikallinen turvallisuuskysely tuottaa arvokasta tietoa
Markus Alanko & Jukka-Pekka Takala

Rikksentorjuntaneuvosto on laatinut turvallisuuskyselyn, jolla myös väkimmärrältäään pienissä kunnissa voidaan kerätä kattavasti tietoa asukkailta.

Vaasan kysely – Seppo Mäenpää

36 KRIMINOLOGIA
Matti Laine: Donald R. Cressey ja vankila

38 RIKOKSENTORJUNTA
Jukka-Pekka Takala: Tehoaako julkisten tilojen kameravalvonta?

40 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Juha Kääriäinen
Poliisiammattikorkeakoulu

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 0295 150252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Sakari Melander (pj.)
Helsingin yliopisto
Janne Kivivuori (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Aarne Kinnunen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Robin Lardot
Poliisihallitus
Henrik Linderborg
Rikosseuraamuslaitos
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Olli Salin
Helsingin kaupunki
Leena Suurpää
Nuorisotutkimusverkosto
Jukka-Pekka Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto
Joonas Vuorenpää
Finanssialan Keskusliitto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Vesa Moilanen / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa + alv. 9%
Irtto numero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

12. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ JUHA KÄÄRIÄINEN

Teknistä turvaa

Erlaisilla turvallisuusteknologioilla on ollut aina sijansa suomalaisessa rikoksentorjunnassa. Luvattomia toimia harkitsevan tietoisuus siitä, että käyttäytymistämme tarkkaillaan paitsi suoraan, myös erilaisten teknisten välineiden avulla, ehkäisee varmasti ennalta monia rikoksia. Tästä ovat hyvänä esimerkkinä vaikkapa vähittäiskaupan käyttämät arvokkaimpien tuotteiden hälytinalitteet tai kameravalvonta. Toisaalta monimuotoinen valvonta- ja tunnistusteknologia kiistämättä auttaa viranomaisia selvittämään rikoksia.

Monelta rikoksentorjuntatyössä mukana olevalta on saattanut jäädä huomaamatta, että suomalaiset yritykset ja korkeakoulut ovat viime vuosina heränneet näkemään turvallisuusteknologian kiinnostavana liiketoimintalueena. Tästä on hyvänä osoituksena Tekesin vuosille 2007–13 ajoittuva turvallisuuden tutkimusohjelma, jonka kokonaisbudjetti on noin 160 miljoonaa euroa. Ohjelman tavoitteena on ollut luoda turvallisuusalalle menestyvää liiketoimintaa kehittämällä uusia turva-alan tuotteita ja palveluja. Ohjelman yhteydessä VTT julkaisi jo pari vuotta sitten raportin ”Turvallisuusalan liiketoiminnan kasvualueet ja -mahdollisuudet Suomessa”, jossa tehtiin varsin kiinnostava katsaus turvallisuusalan tulevaisuuden kasvupotentiaaleista Suomessa ja globaalisti. Tutkimuksen mukaan ”laajimpia markkinasegmenttejä ovat hälytyspalvelut, vartiointipalvelut ja tietoturvallisuus sekä nopeimmin kasvavia biometriikka, anturit ja tietoturvallisuus”.

Suomalaista turvateknologian kehittämistä voidaan perustella taloudellisilla näkökohdilla. Turvateknologian kysyntä maailmalla voi hyvinkin luoda kiinnostavia kasvunäkymiä suomalaisyrityksille, se voi parantaa kotimaamme kasvua ja työllisyyttä synnyttämällä turva-alalle uusia nokiaita ja rovioita. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä alan kehitykseen liittyvät mitattavat eettiset kysymykset, joiden tutkimiseen soisi riittävän varoja alkuun vaikka kymmenesosa siitä, mitä teknologioiden kehittämiseen käytetään. Tässäkin kohden näyttää siltä, että teknologian kehitys kulkee omaa tahtiaan ja yhteiskunnallinen keskustelu, tutkimus ja päätöksenteko koettavat seurailta parhaansa mukaan perässä.

Tämän Haaste-lehden teemanumeron teksteissä pyrimme kuvaamaan turvateknologian viimeaikaista kehitystä erityisesti rikostorjunnan kannalta. Lisäksi tuomme esiin joitakin turvateknologiaan liittyviä yhteiskunnallisia ja eettisiä kysymyksiä.

Tietosuoja mukana monessa

Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio näkee kehityksen tietosuoja-asioissa menneen koko ajan parempaan päin. Valitettavan usein opit ovat kuitenkin tulleet kantapäähän kautta. Tietosuojavaltuutetun toimistossa tehdään työtä sen eteen, että hallinto, yritykset ja kansalaiset voivat hyödyntää uutta teknologiaa turvallisesti.

Tietosuojavaltuutetun toimisto täytti 25 vuotta 1. marraskuuta. Reijo Aarniolla alkoi puolestaan samana päivänä neljäs viisivuotinen toimikausi tietosuojavaltuutettuna. Hän sanoo säilyttäneensä lapsenmielisen tulevaisuudenuskonsa ja pitävänsä työtään yhä innostavana ja mielekkäänä. Eniten tänä aikana on muuttanut teknologia, mutta myös ajattelussa ja tilanteissa on tapahtunut muutoksia. Silti jotkut asiat ovat säilyneet hämmästyttävän samana, kuten keskustelu viranomaisten välisestä tiedonkulusta. Aarnio kertoo ensimmäisestä työpäivästään:

– Pöydälle oli tullut Valtiontalouden tarkastusviraston raporttiluonnos, jossa yksi luku oli otsikoitu ”Estääkö tietosuoja tehokkaan ATK-tekniikan hyödyntämisen?” Ihmettelin, mihin olen ryhtynyt, kun ihmisillä on tällaisia mielipiteitä. Raportin johtopäätös oli kuitenkin, että tietosuoja ei estä julkisen vallan tehokasta yhteistoimintaa, koska se on yleinen puitelaki ja viranomaisten välisen yhteistyön tulee rakentua lainsäädännölle. Jokaisen ministeriön pitää siis katsoa, että lainsäädäntö on riittävän hyvässä kunnossa.

Tietosuoja joutuu kuitenkin usein syntipukiksi, kun keskus-

tellaan viranomaisyhteistyön ongelmista. Tänä syksynä tietosuojavaltuutettu on käynyt paljon kuultavana erilaisissa lastensuojelun tilaisuuksissa ja työryhmissä. Niitä on käynnistetty 8-vuotiaan helsinkiläistyön surman jälkeen, mutta viranomaisten tiedonkulusta ja salassapitosäännöksistä on keskusteltu vilkkaasti aiemminkin kouluampumisten ja yleensä rikosentorjuntahankkeiden yhteydessä. Lakimuutoksiin keskustelun päätteeksi ei kuitenkaan yleensä ole ryhdytty.

– Organisaation johdolla on melkoinen vastuu siitä, että työntekijät tietävät, mitä heidän kuuluu ja mitä

he saavat tehdä. Sehän on tiedon tai tiedolla johtamista. Viranomaisten toimintaa määrittää julkisuuslaki, jossa on hyvä tiedonhallintatapa. Lisäksi säännöksiä on erityislainsäädännössä kuten vaikka sosiaaliasiakkaan asemasta annetussa laissa. Tänä päivänä viranomaisorganisaatioiden ja myös yksityisen puolen johtamiseen kuuluu informaation hallinta. Mutta käytäntö on osoittanut, että siinä meillä on vielä paljon tekemistä.

Myös tutkimuksen ja tietosuojan eri tarpeista keskustellaan aika ajoin. Aarnio ei näe niiden välillä ristiriitaa. Tieteellisen ja muun tutki-



Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnion mukaan tietosuoja-asioissa tapahtuu lähitulevaisuudessa paljon muutoksia, ja kehitystä kannattaa seurata valppaana.

muksen onnistumisen edellytys on korkea tietosuojan taso; kysymys on siitä, osako tutkija sisällyttää tietosuojan riittävän hyvin työhönsä ja opetetaan tutkijoille, miten tutkimushakemus tehdään, suunnitelma laaditaan ja missä mitään tietoa on. Tutkijoita pitäisi auttaa tässä enemmän. Tutkimus sinänsä on täysin tietosuojalainsäädännön hyväksymää toimintaa, Aarnio painottaa.

Hänen mukaansa ongelmia viranomaisen välisessä yhteistyössä, tieteellisessä tutkimuksessa tai monessa muussa asiassa näyttää olevan se, että tietovirrat ovat kuvaamatta, ohjeistamatta

ja opettamatta. Tai koska järjestelmät eivät ole yhteensopivia, esimerkiksi IT-tekniikan keinot jäävät paljolti hyödyntämättä.

EU KEHITTÄÄ TIETOSUOJAA AKTIIVISESTI

Tietosuoja ei liity niinkään tietoon kuin ihmisten itsemääräämisoikeuteen. Tietosuojavaltuutetun toimisto auttaa kumpaakin osapuolta: rekisteröityjä omien oikeuksiansa toteuttamisessa sekä rekisterinpitäjiä lainsäädännön edellytysten ottamisessa riittävästi huomioon. Työmme juuret lähtevät kansainvälisestä ihmisoikeussopimuksesta, Aarnio kertoo.

Tietosuojavaltuutetun toimiston työstä hyvin suuri osa, ajankäytöllisesti 70–80 prosenttia menee ennalta estävään työhön. Se pitää sisällään konsultointia, kasvatus sekä esimerkiksi käymistä eduskunnassa kuultavana 30–40 kertaa vuodessa. Jälkikäteisiin asioihin kuten kanteluihin menee noin viidennes työajasta.

– Lähes 10 prosenttia ajasta menee kansainvälisten asioiden hoitoon. Työssämme on paitsi teknologiasta myös normipohjasta johtuen vahva kansainvälinen ote. Suomalainen henkilötietolakihan perustuu eurooppalaiseen tietosuojadirektiiviin. Nyt direktiiviä ollaan kovaa vauhtia kumoamassa ja antamassa uutta tilalle. Jo viime tammi-kuussa annettiin komission ehdotus tietosuoja-asetukseksi, jonka tarkoituksena on entisestään harmonisoida tietosuojaa eri EU-jäsenmaissa.

Aarnion mukaan uudistus on lähtenyt liikkeelle EU:n ulkopuolisten verkkokauppojen vetovoimasta. Jotta EU:n digitaaliset sisämarkkinat saataisiin toimimaan paremmin, niputetaan yhteen kulluttajasuojan, kauppalainsäädännön ja tietosuojan harmonisointi ja lisäksi tulee luottamusta lisääviä toimia, kuten eurooppalainen sähköinen allekirjoitus, ylieurooppalainen tunnistautumisjärjestelmä ja verkkopalvelujen luotettavuuden parantaminen.

Asetusehdotukseen on kaavailtu mm. sakotusoikeutta tietosuojavaltuutetulle.

– Eurooppalaisen järjestelmän harmonisointipyrkimys ei ole onnistunut direktiivin avulla riittävän hyvin, joten komissio haluaa nyt eurooppalaiset tuomioistuimet mukaan. Sakotus on keino saada tietosuoja-asiat euroop-

palaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi. Eli ideana ei ole kerätä rahaa vaan saada parempaa harmonisointia, Aarnio selventää.

Pääasiassa tietosuojavaltuutetun keinot perustuvat ohjaukseen, jota tietyissä marginaalisissa tilanteissa voidaan tehostaa esimerkiksi uhkasakolla. Jos ohjaus ei riitä, takataskussa on viedä asia tietosuojalautakuntaan, joka voi antaa kieltoja tai lupia. Jos jonkin toiminta havaitaan törkeäksi, siitä voidaan ilmoittaa suoraan poliisille tai syytäjälle. Poliisi sitten tutkii tietosuojarikokset esitutkintalain mukaisilla toimivaltuuksilla.

– Valitettavasti näyttää siltä, etteivät työt tule loppumaan silläkään puolella. Vuosittain annamme noin 80 lausuntoa rikosasioissa. Tosin sanoen tietosuojarikoksia käsitellään suomalaisessa oikeusjärjestelmässä useammin kuin viikoittain. Useimmissa tapauksissa on kyse urkinasta; tietoja on katsottu uteliaisuudesta, joskus on hyväsydämyttömyydenä tehty palveluksia ja joskus on esiintynyt painostustakin.

VALVONTATEKNOLOGIAN KÄYTÖSSÄ MIETITTÄVÄ SEURAUKSET

Kaikkeen toimintaan kuten vaikka valvontatekniologioiden käyttöönottoon liittyy tarve arvioida mahdollisia seurauksia. Reijo Aarnio ottaa esimerkin erään kansanedustajan vuosien takaisesta ehdotuksesta, jonka mukaan Helsingin ulosmenoväylille pitäisi asentaa kameravalvontajärjestelmä, joka lukisi autojen rekisteritunnukset, ja näin varastetut ajoneuvot saataisiin pois liikenteestä. Iltapäivälehti pyysi myös Aarniolta kommentteja ehdotuksesta – ja otsikoksi tuli, että "Tietosuojavaltuu- ➔

Työllemme on tyypillistä, että perusilmiö on aivan muu, mutta tietosuoja liittyy siihen, tietosuojavalettu Reijo Aarnio kertoo.

→ tettu vastustaa varastettujen autojen löytymistä”.

– Siitä ei tietysti ollut kysymys, vaan siitä mihin jokin teko johtaa. Esimerkiksi kameravalvonta ei välttämättä lopeta autovarkauksia. Todennäköisesti siinä tulisi käymään niin, että samalla kun varastetaan auto, varastetaan naapuriauton rekisterikilvet valvonnan hämäämiseksi. Toivon, että aina kun tehdään uudistuksia tai otetaan uutta teknologiaa käyttöön, pohditaan myös seurauksia. Vaikka järjestelmä olisi hyvää tarkoittava ja kaikki sen tietävät, valittu keino voi itse asiassa vaikeuttaa kunnan ihmisten elämää, hän arvioi.

– Eurooppalainen asetus tulee edellyttämään ennakkollista vaikutusten arviointia uusien järjestelmien ja teknologioiden käyttöönotossa. Se on loistava idea, koska tuntuu moni kamera-valvontajärjestelmä on myyty – markkinamiehet osaavat myydä, mutta emme aina osaa ostaa ja esittää oikeita kysymyksiä. Esimerkiksi kun isot yritykset laittavat kamerat, myös saman kadun pienet kampaamo- ja muut yritykset joutuvat laittamaan kalliin järjestelmän, jotteivät he puolestaan joutuisi rikosten kohteeksi. Onko tämä hyvä kehitys?

IDENTITEETTIVARKAUDEN JA DIGITAALISEN VÄKIVALLAN UHRIIN HUOMIO

Uusista teknologioista sosiaalinen media herättää paljon keskustelua ja se näkyy myös tietosuojavaletutetun

toimistossa. Yksi iso ongelma viranomaisnäkökulmasta on se, voiko hallinto pakottaa ihmiset rekisteröitymään amerikkalaisen yrityksen palveluiden käyttäjäksi – esimerkiksi voivatko viranomaiset tiedottaa tai järjestää erilaisia asioita Facebookissa. Vaikka tämä ei ole tietosuoja-asia, se siinä mukana.

– Työllemme on tyypillistä, että perusilmiö on aivan muu, mutta tietosuoja liittyy siihen. Joudumme aina esittämään kysymyksen, onko perusilmiö asiallisesti perusteltu ja hyväksyttävä, sillä jos se ei ole sitä, ei myöskään henkilötietojen käsittely ole, tietosuojavalettu Reijo Aarnio toteaa.

– Valtamedioiden kuten Facebookin ja LinkedInin suhteen teemme paljon eurooppalaista ja myös pohjoismaista yhteistyötä. Ideani on toimia sillä tavoin, että sosiaalisesta mediasta tulisi entistä parempi tai ainakin, että se toimisi kuten lainsäädäntö edellyttää. Sosiaalisen median käyttö hakee muotoaan – sekä viranomaisten että ihmisten yksityiselämän käyttö. Siihen liittyy monenlaisia ongelmia. Esimerkiksi on järkyttävää, miten paljon lasten kuvia päätyy pedofiilisivustoille.

On tullut ilmiöitä, joista Aarnio on professori **Ahti Saarenpään** kanssa käyttänyt nimitystä digitaalinen väkivalta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan neljännes lapsista joutuu digitaalisen kiusaamisen kohteeksi. Myös

esimerkiksi parisuhdekiistat viedään nykypäivänä sosiaaliseen mediaan, jossa tehdään kaikenlaisia asioita. Pahimmillaan esiintyy identiteettivarkauksia. Aarnio on ehdottanut niiden kriminalisointia jo vuosia sitten.

– Sisäministeriö antaa identiteettivarkauksien kriminalisoinnille enemmän kuin vaaleanvihreää valoa, mutta tietääkseni oikeusministeriö näkee nykyisen rikostunnusmerkistön riittävän. Euroopan digitaalisella agendalla niiden kriminalisointi on kuitenkin erikseen mainittu. Eli vastakkaisia paineita on. Tietosuojavaletutetulle kuuluu tässä pohtia uhrin asemaa, sillä epäasiallisen toiminnan kohteeksi joutuneen ihmisen elämänlaatu kärsii, hän painottaa.

– En aivan hyväksy, että sanotaan tilauspetoksen tai asiakirjaväärennöksen olevan jo nyt rikoslaissa. Jos petos kohdistuu kauppiaseen, mutta siinä käytetään sinun henkilötietojasi, kumpi nukuu yönsä rauhassa? Kauppi-aalla on vakuutukset, mutta et voi tietää, missä asia putkahtaa uudelleen esiin. Jos rikosoikeusjärjestelmän yksi tehtävä on toimia ennaltaehkäisevästi pelotteena ja meiltä puuttuu identiteettivarkaus tällaisena ennaltaehkäisevänä tekijänä, teemme karhunpalveluksen tällaisen kohteeksi joutuville ihmisille.

Aarnio on myös julkisesti sanonut, että rikostaulukot pitäisi käydä uudelleen läpi, koska tietosuojarikoksista tu-

lee keskimäärin vain joitain päiväsakkoja. Lisäksi rikosprosessipuolella tapahtuu koko ajan asioita, joissa tietosuoja pitää ottaa huomioon. Aarnio kiittääkin Rikosseuraamuslaitosta siitä, että tietosuojavaletutetun toimisto pääsi mukaan pohtimaan valvontarangaistuksen käyttöönnottoa.

– Ja asiat näyttävät menneen suhteellisen mukavasti, kun ei tullut lehtiin otsikoita, että tietosuoja estää rangaistusten täytäntöönpanoa, hän naurahtaa.

Aarnion mukaan ihmiset tulevat kaiken aikaa paremmin tietoisiksi omista oikeuksistaan. Tämä tarkoittaa, että informaatioon liittyvä paine lisääntyy koko ajan myös oikeusketjussa ja se pitäisi ottaa ajoissa riittävän hyvin haltuun. EU:n asetusesityksessä onkin idea, että jokaisessa julkisen sektorin yksikössä pitäisi olla tietosuojavalettaavaniminen henkilö.

– Se kuulostaa byrokraatiselta, mutta sillä pyritään siihen, että organisaation johdon käytettävissä on riittävästi informaatio-oikeudellista ja -teknologista osaamista: kenelle tietoja välitetään, mikä on turvallinen tapa, mikä on lainsäädäntöperuste jne. Tällaista kehitystä haluamme tukea. ■

■ HILLE KOSKELA

Kansalaiset toistensa valvojina

Tieteisromaaneista arkipäivään

Teknologiset innovaatiot uudistavat nykyajan ihmisten arkea niin vauhdilla, että joskus tuntuu vaikealta pysyä kärryillä. Teknologia muuttaa maailman monilla elämän kentillä, usein helpottaen erilaisten tehtävien suorittamista merkittävästi. Tässä artikkelissa keskityn visuaalisen valvontateknologian uusimpiin käännteisiin.

Puhe valvontayhteiskunnasta on viime aikoina ollut paljon esillä. Vaikka monet tuovat esiin Orwellin romaanien uhkaavia visioita ja muistuttavat entisen Itä-Euroopan ilmiäntoijärjestelmien kielteisistä puolista, on myös tuotu esiin valvonnan hyviä puolia. Suomalaiset suhtautuvat yleisesti ottaen varsin myönteisesti valvontaan. Demokraattinen yhteiskunta ja luotettava poliisiorganisaatio selittävät tätä asennetta hyvin. On kuitenkin myös niin, että valvonnan teknologian uusimmasta kehityksestä tiedetään melko vähän.

Matka teknologisen kehityksen kärjestä suomalaisen yhteiskunnan keskivertoarkeen on valtavan pitkä. Puhe mikroskooppisen pienistä valvonnan välineistä ei ole enää utopiaa. Monesti teknologia tulee ihmisten elämään huomaamatta. Valvontakamera voi olla vauvan itkuhälyttimessä – luontevana osana edellisten sukupolvien lastenhoitokulttuuria: kuulolla olemista ja silmällä pitoa. Niiden avuksi on kehitetty tekniikkaa, eivätkä vanhemmat miellä asettavansa vauvaansa kameravalvonnan

alle. Vanhempien lasten elämässä valvova kamera voi olla läsnä pehmonallan silmässä tai jalkapallovalmentajan korvan takana. Tekniikkaan liittyy niin tässä kuin muuallakin moraalinen ongelma: yhtäältä kontrollin lisääminen voi olla hyväksi niin lapsille kuin vanhemmillekin, toisaalta siihen liittyy ”kyttämisen” ja luotamuspuolan vaara.

Niillä teknisillä ratkaisuilla, jotka Suomessa ovat tulleet ajankohtaisiksi, on pitkä tuotekehittelyhistoria. Niin sanotut ”kyberhyönteiset” eivät enää kuulu vain tieteisromaneihin. Pienimmän kamero-robotit pystyvät lentämään tai ryömimään lähes mihin tahansa. Ajassa taaksepäin tarkastellen voi havaita, mistä nykyisin käytössä oleva tekniikka on peräisin. Suurimmat rahat ja poliittiset intressit pyörivät suurvaltojen armeijoiden tuotekehittely-yksiköissä – erityisesti tällä kentällä vaikuttavat Yhdysvallat ja Israel. Yhdysvaltain armeijan uusimpiin innovaatioihin kuuluvat kameralla ja mikrofonilla varustetut ”vakoilijahyttiset”¹. Israel puolestaan on kehittänyt ”tekokäärmeen”, joka liikkuu hankalassakin maastossa huomaamattomasti kuin käärme, mutta jonka päässä on valvontakamera².

OMAN KÄDEN OIKEUS JA VASTAVALVONTA

Vaikka kansalaisten omaehtoinen toiminta ja maailman suurvaltojen sotateknologia ovat eittämättä toisistaan todella kaukana, eivät ihmiset

katso teknologian kehitystä pelkästään sivusta. Valvontateknologia on viime vuosina tullut halvemmaksi, helppokäyttöiseksi ja saavutettavaksi. Moni seuraa kännykkänsä välityksellä kotinsa turvallisuutta, kesämökkinsä ympäristön olosuhteita tai muun omaisuutensa säilytyksen toimivuutta. Kameravalvonta on tullut koteihin ja kotipihoille kuten aidat ja lukot aikanaan. Turvafirmat myös markkinoivat palveluitaan kotitalouksille entistä aktiivisemmin (Koskela, 2009a). Muilla alueilla valvontateknologiaa on jo niin paljon, ettei kauppa oikein käy. Siksi kotitalouksista on tullut tärkeä markkinointikohde. Tällaisen ”pelon talouden” eettisyys voidaan toki kyseenalaistaa, mutta ihmisten oman aktiivisuuden merkitystä ei silti tule vähätellä.

Kiistämättä, yksityiset ihmiset ovat osanneet ottaa hyvin vastaan roolinsa valvontatoiminnassa. Yksityisten tilojen lisääntyvän valvonnan lisäksi kaikkialla mukana kulkevat kännykkäkamerat ovat muuttaneet sosiaalista elämää. Valvoja ei enää välttämättä ole viranomainen, vaan kuka tahansa saattaa sattua kuvaamaan kiinnostavan tilanteen. Tästä seuraa ”amatööripaparazzien” kulta-aika, jota media vahvistaa (Koskela, 2009b). Sopivasti skandaalinhakuisella kännykkäkuvalla voi voittaa muutaman kymppin, tai jos ei enempää niin leffaliput.

Media ei tietenkään ole mikään uusi auktoriteetti. Kansalaiset ottavat valvontateknolo-

giaa käyttöönsä myös omilla ehdoillaan. Vastavalvonta on osa nykypolitiikkaa. Sen juuret ovat Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Siellä naapurustoaktivistit ja kansalaisjärjestöt ovat ryhtyneet toimiin kitkeäkseen poliisin harjoittamaa väkivaltaa. Tällaisten ”cop watch”-ryhmien perustaminen lähti liikkeelle myöhemmin hyvinkin kuuluisaksi nousseesta tapahtumasta: maaliskuussa 1991 sivullinen henkilö videoi tilanteen pyrkien osoittamaan Los Angelesin poliisin harjoittaneen pidätyksen yhteydessä tarpeetonta väkivaltaa Rodney King nimistä mustaa nuorukaista vastaan. Tämä videonauhan – jota voisi kuvata vastavalvonnan pioneeriksi – johti oikeudenkäyntiin, mutta todisteesta huolimatta valamiehistö totesi poliisitt syyttömiksi. Oikeudenkäynnistä alkoivat vuoden 1992 Los Angelesin mellakat.

Rodney Kingin tapaus osoitti, että kenellä tahansa on mahdollisuus käyttää teknisiä apuvälineitä auktoriteettien epäasiallisen käytöksen paljastamiseen. Tätä nykyä lähes jokainen vakavasti poliittinen mielenosoitus missä tahansa päin maailmaa toteuttaa uudenlaista asetelmaa: siinä missä mielenosoittajia kuvataan, myös protesteihin osallistujat kuvaavat. Kamerat ovat läsnä molemmin puolin. Vastavalvonta on osa kamppailua sananvapaudesta. Valvonnan tutkimuksen ”grand old man” Gary Marx onkin osuvasti kuvannut nykytilannetta toteamalla, että monissa

Ihmiset eivät enää ole ylhäältä ohjatun Orwell -tyyppisen valvonnan kohteita, vaan osallisia

– hyvässä tai pahassa.

mielenosoitusosoikeudenkäynneissä tilannetta arvioidaan vertaamalla ”minun videotani sinun videoosi”.

Vastavalvonta ei aina ole tarkoituksellista, vaan voi perustua siihen, että joku aktiivinen ja poliittisesti valvetunut kansalainen osuu sattumalta paikalle sopivalla hetkellä. Tästä osuva esimerkki oli Helsingissä Kontulan ostoskeskuksessa syksyllä 2006 sattunut tapaus, jossa vartijat pahoinpitelivät kiinni ottamansa henkilön sangen epäselvissä olosuhteissa³. Asia olisi luultavimmin jäänyt kokonaan huomioimatta ilman paikalle sattunutta ohikulkijaa, joka kuvasi tapahtuman kännykällään ja latasi videon nettiin. Hänen toimistaan seurasi melkoinen mediakohu ja rikostutkinta. Suomessa vastavalvontaa eivät ainakaan toistaiseksi harjoita organisoituneet ryhmät, mutta se ei tarkoita, etteikö sitä täälläkin tapahtuisi.

KANSALAISIA HOUKUTELLAAN VALVOMAAN

Kysymys valvonnan ja vastavalvonnan tematiikasta on viime aikoina muuttunut hievan vanhanaikaiseksi. Syynä ovat erilaiset internetsivustot, joiden avulla kansalaisia houkutellaan osallistumaan valvontatyöhön ja valvomaan toisiaan. Palkinnot voivat olla joko moraalisia tai taloudellisia. Tämän kaltainen toiminta sopii hyvin uusliberalistisen hallinnon henkeen, jossa ajatellaan, että hyvinvointival-

tion hyötyjen vastapainoksi ihmisillä tulee olla myös vastuuta ja velvollisuuksia. Kansalaisia ”vastuuttavan” valvonnan toteuttajina voivat olla niin viranomaiset kuin kaupalliset tahotkin. Otan tässä esiin kaksi tätä uutta ilmiötä hyvin kuvaavaa esimerkkiä.

Marraskuussa 2008 avattiin julkiseen käyttöön Yhdysvaltojen ja Meksikon rajavalvontaa vahvistava internetsivu Texas Virtual Border Watch Site⁴ (Koskela, 2011). Sen avulla kuka tahansa – missä tahansa maailmassa – voi omalta tietokoneeltaan tarkkailla ympäri vuorokauden valvontakameroiden kuvaa Yhdysvaltojen ja Meksikon rajavyöhykkeeltä. Katsoja voi vaihtaa kuvaa kamerasta toiseen, seurata tilannetta jokivarsilla tai aavikolla ja yrittää nähdä epäilyttävää liikehdintää rajavyöhykkeellä. Sivun on varustettu ”hot line” -ilmoituspainikkeella, jonka avulla on mahdollista ilmoittaa reaaliaikaisesti rajavartiostolle mahdollisista epäilyksistään. Katsojan lähettämät tiedot välittyvät Teksasin rajavartioston toimistoon. Rahallista korvausta katsojat eivät saa, vaan ajatuksena on, että yksityishenkilöiden valvonnan motiivina on maan rajojen turvaaminen ja osallistuminen laittoman maahanmuuton ja huumekaupan ehkäisyyn sekä terrorismin vastaiseen toimintaan.

Toinen teknisesti vastaava sovellus avattiin Britanniassa lokakuussa 2010. Tämä Internet Eyes -niminen sivusto on

kaupallinen versio valvontaan rohkaisemisesta⁵ (Mäkinen & Koskela, 2013). Sen asiakkaita ovat kauppiat, jotka toivovat hyötyvänsä siitä, että liiketoimien valvontakamerat ovat pientä maksua vastaan netissä katsottavissa. Rekisteröityneet katsojat käyttävät aikaansa myymälävarokaiden kiinni saamiseen – kuin virtuaaliset myymäläetsivät – ja saavat jokaisesta verekseltään kiinni saadusta näpistelijästä omalle tililleen pisteitä. Kuukausittain eniten pisteitä kerännyt saa tuhannen punnan palkkion. Eräänlainen peli, siis. Ero on kuitenkin siinä, että sekä pelaajat että pelinappulat ovat todellisia henkilöitä todellisessa toiminnassa – riippumatta siitä olivatko he näpistelijöitä vai näpistelijöiden valvoja.

Näissä pelinomaisissa sovelluksissa saattaakin pitkälti olla valvontateknologian tulevaisuus. Ihmiset eivät enää ole ylhäältä ohjatun Orwell -tyyppisen valvonnan kohteita, vaan osallisia – hyvässä tai pahassa. ■

Kirjoittaja on tutkija Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitoksella.

¹ <http://www.presstv.ir/detail/2012/07/28/253223/us-developing-robot-mosquito-spy-drones/>

² <http://www.youtube.com/watch?v=8t2nFHjtIJQ>

³ http://www.youtube.com/verify_age?next_url=/watch%3Fv%3DMvsUA-qEzy0

⁴ www.bluesrvo.net

⁵ <http://interneteyes.co.uk/>

LÄHTEET:

Koskela, Hille (2009a). Pelkköierre – pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus, Helsinki.

Koskela, Hille (2009b). Hijacking surveillance? The new moral landscapes of amateur photographing. Teoksessa K.F. Aas, H.O. Gundhus & H.M. Lomell (toim.) Technologies of (In)security: The Surveillance of Everyday Life. Routledge/Cavendish, London.

Koskela, Hille (2011). ‘Don’t mess with Texas!’ Texas Virtual Border Watch Program and the (botched) politics of responsabilization. Crime, Media, Culture, 7:1, 49–66.

Mäkinen, Liisa & Koskela, Hille (2013, tulossa). Surveillance as a reality game. Teoksessa A. Jansson & M. Christensen (toim.) Media, Surveillance and Identity: A Social Perspective. Peter Lang Publishing, New York.

Turvallisuuspalvelujen ja -teknologian haasteet

Käsitykset turvallisuusalasta ja julkisuudessa käyty keskustelu

Perinteisen turvallisuusteknologian pyrkimys suojata omaisuutta varkauksilta ja tuhotöiltä laajentui vuonna 2001 tavoitteen estää myös kuljetustenvälineiden hyväksikäyttö joukkotuhovälineiden kuljettamiseen. Uusi uhkakuvana käynnistänyt mittavia tutkimus- ja teknologiakehityshankkeita, joiden tarkoituksena oli kehittää erilaista tunnistus- ja paikannusteknologiaa, joiden avulla kyettäisiin osoittamaan, ettei kuljetusvälineitä ollut sabotoitu eikä niihin ollut lisätty mitään sinne kuulumatonta kuljetuksen aikana. Vain harva yritys on kuitenkin onnistunut kaupallistamaan uuden teknologian kannattavaksi yritystoiminnaksi. Suomessa monia turvallisuustutkimushankkeita on edistetty Tekesin tuella. Uudeksi alueeksi on nousemassa kyberturvallisuus, joka on moderni muoto perinteisemmälle tietoturvalisuudelle.

Ongelmiksi teknologiahankkeissa on havaittu muun

muassa: yhteensopivuus, asiantuntemuksen ja opastuksen tarve, käytettävyys osana päivittäistä toimintaa, hyötyjen osoittaminen suhteessa rahoituskustannuksiin, eettisten ja sosiaalisten kustannusten vaikutus, rikollisen toiminnan kustannukset, turvallisuuden tuomien epäsuorien hyötyjen osoittamisen hankaluus, turvallisuusratkaisujen odottamattomat seuraukset, turvallisuusratkaisuiden uskottavuus ja perusteltavuus sekä käyttäjien sitoutuminen turvallisuusratkaisujen kehittämiseen.

KOKONAISVALTAISTA PALVELUA HALUTAAN

Yksityisen turvallisuusalan toimeksiantajat ovat Suomessa olleet pääosin tyytyväisiä hankkimiinsa palveluihin ja tuotteisiin. Käyttäjät halusivat tulevaisuudessa ostaa yhä enemmän kokonaisvaltaisia tuotteita ja palveluita. Pelkät teknologiahankinnat katsotaan liian suppeiksi. Teknologian halutaan myös

olevan monikäyttöistä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että samalla kun estetään rikkoksia, valvotaan vaikkapa työturvallisuutta.

Tutkimusten mukaan yksityisen turvallisuusalan kasvuun ja lisääntyneeseen näkyvyyteen ollaan oltu melko tyytyväisiä. Yksityisen turvallisuusalan soveltuvuuteen hoitaa turvallisuusviranomaisten tehtäviä on suhtauduttu kuitenkin varauksella.

Turvallisuusalan asiantuntijapalveluihin toivotaan puolestaan lisää laatuvaatimuksia. Julkisiin hankintoihin ei olla oltu tyytyväisiä. Julkiset hankinnat on koettu usein epäonnistuneina jo tarjouspyyntövaiheessa.

SÄÄNTELY JA KOULUTUS

Euroopan talousaluetta on kritisoitu muun muassa epäyhtenäisyydestä esimerkiksi turvallisuusstandardien soveltamisen osalta. Tärkeää on, että standardeja harmonisoidaan ja niitä laaditaan ja vaaditaan.

Turvallisuusalan asiantuntijapalveluiden osalta maine ja referenssit merkitsevät paljon, koska vapaita konsulttimarkkinoita on vaikea säädellä. Tähän on esitetty ratkaisuna rajanvetoa lakisääteisten ja omaehtoisten turvallisuustehtävien välille.

Suomessa on viimeisten vuosikymmenten aikana kehitetty turvallisuusalan koulutusta käytännönläheisestä koulutuksesta aina akateemisiin tutkintoihin asti. On kuitenkin myös havaittu, että teknisten turvallisuusalan asiantuntijoiden täydennyskoulutukselle olisi lisätarvetta. Myös pätevästä opettajista on ollut puutetta.

Valvontatekniikka murroksessa

Turvallisuusosalalla on käynnissä iso teknologiamurros. Turvatekniikka on muuttumassa analogisesta digitaaliseksi. Tuotteiden digitalisoituminen ei vain muuta tuotteiden teknistä arkkitehtuuria vaan mahdollistaa aivan uudenlaisia käyttötapoja myös järjestelmille, joita perinteisesti pidettiin puhtaasti turvatekniikkana.

Perinteisesti tallennin oli videojärjestelmän ydin. Analogiset kamerat olivat vain kameroita, jotka tuottivat kuvasignaalia tallentimelle. Tallentimien piti myös olla kohteessa, lähellä kameroita, koska analogiasignaalia ei voinut siirtää kustannustehokkaasti kuin toista sataa metriä, kertoo toimitusjohtaja **Antti Laine** Asan Oy:stä.

Laineen mielestä digitaalinen videotekniikka, jota kutsutaan myös IP-videoksi, on muuttamassa tätä tilannetta radikaalisti. Perusidea on, että kamerat tuottavat digitaalista videomateriaalia ja lähettävät sen tietoliikenneverkkoon. Näin kameras ja tallentimen välisellä etäisyydellä ei ole teknisiä rajoitteita.

Moderni digitaalinen kamera tekee hyvin tehokkaasti liiketunnistuksen itse ja päättää milloin on tarpeellista lähettää materiaalia verkkoon.

– Tällaiseen kameraan voi ladata erilaisia älyalgoritmeja tai ohjelmistosovelluksia, jotka tekevät aktiivisesti päätelyä suoraan kamerassa, hän sanoo.

Videomateriaalia voidaan tarvittaessa myös tallentaa suoraan kamerassa olevaan muistikorttiin. Vastavasti verkkotallentimen (NVR = Network Video Recorder)

voidaan sijoittaa tietoverkossa varsin vapaasti, tarvittaessa vaikka keskitettynä pilvitalentimena eri kaupunkiin kuin missä kamerat ovat.

DIGITAALISUUS VAPAUTAA SUUNNITTELUN JA HYÖDYNTÄMISEN

IP-teknologia avaa videojärjestelmien suunnittelulle ja soveltamiselle aivan uudenlaisia mahdollisuuksia, koska IP-videojärjestelmässä on älykkyyttä ja tallentamista voidaan hajauttaa tai keskittää tarpeen mukaan kameroiden, kohteen

tallentimien tai keskitettyjen serverifarmien välillä.

– Digitaalitekniikan aiheuttama murros videojärjestelmissä vapauttaa käyttäjän keskittymään videotekniikan hyödyntämiseen ja soveltamiseen, Laine painottaa.

Eli toisin sanoen IP-video mahdollistaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia hyödyntää videota organisaatioiden toiminnassa. Teknisten seikkojen sijasta nyt on tärkeää tunnistaa mahdollisuuksia ja tarpeita, joissa modernilla videotekniikalla voidaan

parantaa organisaation toimintaa, palvelutasoa tai suorituskykyä. Tuloksena saadaan kattavampia ratkaisuja, jotka toteuttavat sekä perinteiset videojärjestelmän toiminnot että mahdollistavat aivan uudenlaisia videon käyttösovelluksia.

– Turvallisuuden suhteen ei ole syytä tehdä minkäänlaisia kompromisseja, mutta yhä useammin sovellukset ja saadut hyödyt liittyvät muuhun kuin puhtaasti perinteiseen turvallisuuteen, Laine muistuttaa.

FSM:n toimitusjohtaja Harri Hällström ja ASAN Security Technologies Oy:n toimitusjohtaja Antti Laine sekä aluejohtaja Pekka Topp ovat varmoja siitä, että järjestelmien uusilla integraatioilla saavutetaan huomattavia säästöjä ja lisätään valvonnan tehokkuutta.



MITEN PÄÄSEE ALKUUN?

Antti Laine opastaa, että videosovelluksia suunnitellessa on oleellista selvittää kolme asiaa: mitä on tärkeä nähdä, missä ja kenen sitä on parasta katsoa.

Laine myöntää, että kaikissa kehitys- ja investointihankkeissa on kuitenkin pakko hyväksyä realiteetit. Yleensä organisaatiolla on jo käytössä jonkinlaisia videojärjestelmiä, joihin on tehty ehkä merkittäviäkin investointeja. Yleensä on laadittava suunnitelma, jossa uusia sovelluksia rakennetaan asteittaisilla muutoksilla ja laajennuksilla olemassa olevaan järjestelmään.

Perusidea on yksinkertainen. Olisi hyvä pystyä käyttämään vanhoja järjestelmän osia mahdollisimman pitkään, ostamaan vain välttämättä tarvittavat uudet laitteet, tarjoamaan etänäkökykyä avuksi kaikille, jotka siitä hyötyisivät missä sitten työskentelevätkin sekä integroimaan videokuvaa ja muita järjestelmiä tehokkaasti erilaisten työtehtävien tai asiakaspalvelun tueksi.

Jo useassa yrityksessä videojärjestelmiä käytetään vähintään puoleksi ihan muuhun kuin turvallisuuteen. Yleisiä esimerkkejä ovat asiakkaiden seuranta palveluiden kehittämiseksi, liiketoimintaa tukevan data kerääminen videoanalyysillä tai tehtävien keskittäminen yhteen etävalvontakeskukseen. ■

Artikkelin kirjoittaja on Turvallisuus & Riskinhallinta -lehden päätoimittaja. Hän on toiminut turvallisuusalan puolustusvoimissa ja elinkeinoelämässä vuosikymmeniä.

■ RIIKKA KOSTIAINEN

Valvontateknologian väärinkäyttö on riski

Turvaurakoitsijoiden edusmies Ilkka Laine näkee turvasuojauksen teknisen kehityksen tuovan mukanaan myös väärinkäytön mahdollisuuksia. Väärinkäyttöä voi olla vaikea edes huomata.

Turvasuojauksen maailma on muuttunut. Entisaikoina kiinteistönomistaja pystyi määrittämään oman turvallisuudentasonsa lukkojen määrällä ja raskaudella. Tänä päivänä turvasuojauksessa puhutaan mekaanisen lukituksen lisäksi kulunvalvonnan, murronilmaisun ja kameravalvonnan järjestelmistä, henkilöturvasta, rakenteellisesta suojauksesta ja paljon muusta, kuvaa Suomen Turvaurakoitsijaliiton toimitusjohtaja Ilkka Laine.

Tyypillisesti erilaiset turvallisuusjärjestelmät on integroitu keskenään ja usein yhdistetty hälytyskeskukseen tai etävalvomoon. Turvallisuusjärjestelmistä on tullut tietojärjestelmiä, joiden käyttö vaatii erityisammattiosaamista. Niitä valvotaan ja ohjataan internetyhteyden kautta. Yleensä yritykset ja muut toimijat ostavat nämä palvelut turvallisuusalan yritykseltä.

– Asiakkaiden on vaikea enää hahmottaa eri järjestelmiä ja kokonaisuutta.

Esimerkiksi kulunvalvontajärjestelmän kautta voi saada selville paljon siitä, mitä yrityksessä tapahtuu. Kameravalvonnalla suojataan omaisuutta ja ihmisiä, mutta toisaalta myös tallennetaan paljon erilaista tietoa. Siihen liittyy yksilösuoja ja monenlaisia lainsäädännöstä tulevia velvoitteita. Turvasuojausliikkeiden luottavuuden ja vastuullisuuden merkitys palveluiden tuottajana sekä luottamuksellisten tietojen käsittelijänä kasvaa koko ajan, Laine arvioi.

UHKAKUVIEN TOTEUTUMINEN MAHDOLLISTA

Ilkka Laine visioi uuden turvallisuusteknologian uhkakuviä. Nykyään turvasuojausliike saa jo järjestelmää asentaessaan paljon tietoa käyttöönsä. Tilojen pohjapiirustuksista selviävät eri tilojen käyttötarkoitukset: esimerkiksi missä on pankin rahahuolto, yrityksen tietokonesali tai tuotekehitys. Toimeksiannossa saadaan



tietää, miten turvasuojajärjestelmät on rakennettu, mitä alueita kameravalvonta suojaa, erilaiset huolto- ja etäpäivävyyskoodit jne.

– Kaikki on kunnossa, jos etävalvontajärjestelmiä etänä hallinnoiva yritys on pätevä ja rehellinen. Mutta kuinka paljon etävalvonta antaisi väärinkäytön mahdollisuuksia, jos sitä pyörittäisikin yritys, jonka takana olisi vaikka järjestäytyntä rikollisuutta tai rikollisryhmään kuuluva henkilö onnistuisi pääsemään turvallisuusalan yritykseen töihin, hän pohtii.

– Etähallintakoodeilla voi kirjautua valvontajärjestelmään periaatteessa missä tahansa. Kulunvalvonnan voisi kytkeä pois päältä tai kameravalvontaan voisi kopioida edellisen yön nauhan, jolloin käynnistä ei jäisi jälkeäkään, jollei mitään ole rikottu tai jotain näkyvää varastettu. Liikesalaisuuksien varkaus näkyy ehkä vasta kuukausien päästä, kun kilpailijan vastaava tuote ilmestyy markkinoille.

Elokuvista ja rikossarjoista tällaiset juonikuviot ovat tuttuja, eikä Laine pidä mahdollisena, etteikö jotain tällaista olisi Suomessa jo käynyt tai ainakaan tätä ei voi välttää, koska uhkakuvat ovat niin ilmeisiä.

– Jos joltain yritykseltä varastetaan liikesalaisuuksia, se pitää sen salassa

viimeiseen saakka imagosyistä. Esimerkiksi pankilla on tänä päivänä paljon tietoa asiakkaistaan ja jos tämän tiedon leviäminen tulisi julki, se olisi sille iso uskottavuustekijä. Kansainväliset yritykset ovat hyvin tarkkoja suojaumisesta, koska maailmalta riskeistä on kertynyt kokemuksia.

Rikoksilta suojautuminen on Laineen mukaan ikuista kilpajuoksua. Vaikka turvallisuusjärjestelmät kehittyvät koko ajan, myös rikostoiminta kansainvälistyy ja järjestäytyy ja kehittää toimintatapaan.

– Ennen perusosvo oli asuntomurtautuja tai kassakaappivaras. Sellaiselta on helppo suojautua. Tänä päivänä arvokkainta onkin tieto, mikä tekee asiat hyvin monimutkaisiksi. Liikesalaisuuksien paljastumisella voi olla yritykselle vakavia seurauksia. Julkisella puolella käsitellään yhteiskunnallisesti tärkeitä tai kansalaisyhteiskunnallisesti tärkeitä tai kansalaisyhteiskunnallisesti tärkeitä tai kansalaisyhteiskunnallisesti tärkeitä tietoja. Energiajärjestelmät ovat yhteiskunnan kannalta kriittisiä, hän luettelee.

Laine muistuttaa, että järjestelmien merkitys pitäisi olla ennaltaehkäisevä; sen pitäisi tehdä rikos sen verran vaikeaksi, että se jää toteutumatta. Normaalisissa kerrostaloasunnossa riittää normaalien käyttölokun lisäksi varmuuslukko.

Turvaurakoitsijaliiton toimitusjohtajan Ilkka Laineen mukaan valvontateknologian kehitys on toisaalta tehnyt meistä entistä haavoittuvaisempia.

Isommassa mittakaavassa tekniikan tarve lisääntyy, mutta idea on sama.

ALA PANOSTAA LUOTTAMUKSEN RAKENTAMISEEN

Käytännössä tavallinen kiinteistönomistaja ei voi oikeastaan kuin luottaa siihen, että järjestelmät ovat oikeissa ja rehellisissä käsissä. Keinot valvoa ja huomata väärinkäyttöä ovat aika pienet, Turvaurakoitsijaliiton toimitusjohtaja Ilkka Laine toteaa. Joitakin mahdollisuuksia turvallisuusyrityksen luotettavuuden arviointiin kuitenkin löytyy.

– Meidän jäsenliikkeiden kaikilla työntekijöillä pitäisi olla poliisin myöntämä turvasuojaajakortti. Niiltä löytyy sertifioidut laatu- ja ympäristöjärjestelmät, mikä kertoo selkeistä toimintatavoista ja toiminnan pitkäjänteisyydestä. Tavaranomistajan päämiehen valtuutus on merkki siitä, tämä on tarkastanut yrityksen taustat ja uskoo siihen. Finanssialan keskusliiton verkkosivuilta löytyy listoja esimerkiksi hyväksytyistä lakkoliikkeistä ja turvallisuusjärjestelmiä asentavista liikkeistä. Myös tuttujen yhteistyökumppaneiden käyttö on tällaisissa asioissa enemmän kuin viisasta. Kaikkia tällaisia tekijöitä kaivamalla voi muodostaa jonkinlaisen ”riskiarvion” toimijan luotettavuudesta.

Parhailaan on käynnissä yksityisiä turvallisuuspalveluja koskevan lainsäädännön uudistus. Turvaurakoitsijaliitto esittää, että turvasuojaustoiminta säädetään luvanvaraiseksi elinkeinoksi ja lainmuutoksen pitäisi tarjota keinoja selvittää aikaisempaa tarkemmin alan yritysten omistajien ja avainhenkilöiden taustoja. Lisäksi se ehdottaa, että turvasuojaliikkeille säädetään velvoite toimia alan hyvien käytäntöjen mukaan ja että turvasuojaajan korttia ja sen hakemisprosessia uudistetaan. ■

Tekninen tarkkailu rikostorjunnassa

Teknisen tarkkailun käyttö vaatii lain toimivaltuuksien ja teknologian yhteensovittamista

Kansallisen ja kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehokkuus riippuu monista tekijöistä. Lainsäädännön toimivaltuudet, henkilöstövoimavarat ja rikostorjunnan painopisteet suuntaavat rikostorjuntaa käytännössä. Tämän kirjoituksen näkökulma suunnataan teknisen tarkkailun käyttöön rikostorjunnassa poliisin näkökulmasta.

Tekninen tarkkailu jaetaan poliisilaissa (493/1995) ja pakkokeinolaisissa (450/1987) tekniseen katseluun, kuunteluun ja seurantaan. Kaikki nämä suoritetaan salassa kohdehenkilöltä. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä ohjaavat suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteet. Käytettävien taktisten tai teknisten menetelmien suhteen poliisilla on salassapitointresisi.

Jotta järjestäytyntä rikollisuutta ylipäänsä voidaan torjua, se täytyy ensin paljastaa. Poliisin paljastavaa toimintaa

tiedonhankinnassa ohjaa poliisilain 3 luku, jonka teknistä tarkkailua koskevilla toimivaltuuksäännöillä voidaan operoida tiedustelu- ja tarkkailuvaiheessa. Kun esitutkintalain (449/1987) 2 §:ssä määritelty esitutkintakynnys ylittyy, teknisessä tarkkailussa siirrytään toimimaan pakkokeinolain 5a luvun toimivaltuuksäännöillä. On tosin huomattava, että raja poliisilain ja pakkokeinolain toimivaltuuksääntöjen soveltamisessa on joustava, koska esitutkinnassa eteen voi tulla uusi erillinen rikosepäily, jota lähdetään paljastamaan poliisilain perusteella.

Yksi merkittävimmistä teknisen tarkkailun hyödyistä on se, että tietyissä tapauksissa sillä voidaan täydentää tai korvata poliisimiesten suorittamaa tarkkailua. Erityisesti tämä korostuu laajoissa rikoskokonaisuuksissa sekä rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa esimerkiksi ns. ”hit and run”-tyyppisissä omaisuusrikoksissa, joissa

teknisellä tarkkailulla saatavaa tietoa voidaan hyödyntää rikoksenteekijöiden tunnistamisessa, viranomaisten välisessä operatiivisessa tiedonvaihdossa ja rikosten sarjoittamisessa. Teknisellä tarkkailulla saatavan tiedon välittäminen, hallinta ja säilytys asettavat luonnollisesti vaatimuksia käytettävälle menetelmille.

TEKNISESTÄ KATSELUSTA

Maantieteellinen sijainti ja sääolosuhteet asettavat erityisiä vaatimuksia teknisessä katselussa käytettävälle välineistölle. Teknologinen kehitys on osaltaan mahdollistanut teknisen katselun käyttökelpoisuuden laajentamisen vaikeissa sää- ja valaistusolosuhteissa. Samoin teknisen katselun käyttöä helpottaa langattoman tiedonsiirron peittoalueiden laajentuminen ja tiedonsiirtonopeuden kasvaminen.

Riippumatta siitä onko kyseessä rikoksen paljastamis- tai selvittämisenintressi,

oleellista on rikoksenteekijän tunnistaminen. Kun on saatu varmuus rikoksenteekijän henkilöllisyydestä, tarkkailu-, tiedustelu- tai esitutkintatoimenpiteet voidaan kohdistaa mahdollisimman tehokkaasti. Teknisen katselun käytön ensisijainen tavoite on siten tuottaa tunnistamiskelpoista kuvaa, jota voidaan tarvittaessa käyttää näyttönä. Kuvan laadusta voidaan tietyissä tilanteissa tinkiä, esimerkiksi silloin kun tarve on saada tieto pelkästään liikkeestä tietyllä alueella.

Teknisellä katselulla pystytään ihannetilanteissa korvaamaan merkittävä osa muuten tarvittavasta henkilötyömäärästä. Esimerkkinä käyvät tilanteet, joissa yksi tai useampi rakennus tai maastonkohta täytyy saada ympärivuorokautiseen valvontaan eivätkä poliisimiehet voi hoitaa tarkkailua valvottavan kohteen erityispiirteiden (koko, vaikea lähestyttävyyden) vuoksi.

Erikseen mainittava seik-

Kokonaisuudistuksen jälkeenkin tekninen tarkkailu säilyy merkittävänä poliisin salaisena tiedonhankintakeinona.

ka teknisessä katselussa on muiden kuin poliisin hallussa olevien kameroiden hyödyntäminen. Esimerkiksi Helsingin keskustassa on suuri määrä valvontakameroita, joiden kuvan käyttäminen rikostorjunnassa on kustannustehokas ratkaisu. Näiden kameroiden tuottaman kuvan hyödyntämisessä poliisin toimintaa koskevat samat toimivaltuussäännöt riippumatta siitä, onko kyseessä tekninen valvonta vai tekninen katselu.

TEKNISESTÄ KUUNTELUSTA

Rikosten tekeminen, kuten mikä tahansa muu ihmisten välinen toiminta, perustuu yksilöiden väliseen viestintään. Rikostorjunnan kannalta on oleellista saada mahdollisimman ajantasaista sekä yksilöityä tietoa viestinnän sisällöstä. Tekninen kuuntelu antaa poliisille käyttökelpoisen työvälineen saada kattavasti yksityiskohtaista tietoa rikoksen valmistelusta, toteuttamisesta sekä siihen liittyvästä henkilöpiiristä.

Teknisen kuuntelun käyttöala on nykyisten toimivaltuussäännösten perusteella laaja. Vakituiseen asumiseen käytettävän tilan kuuntelu (ns. asuntokuuntelu) puuttuu voimakkaasti perus- ja ihmisoikeuksiin. Tämän vuoksi asuntokuuntelun käyttöön on liitetty pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n 3 momentin säätelemä korotettu edellytysvaatimus, tyhjentävä luettelo perusterikoksista sekä 6a §:n julkisen asiamiehen käyttö.

Asuntokuuntelun käyttö on varsin vähäistä ja käyttötapaukset kohdistuvat henki- ja huumausainerikollisuuteen.

Teknisessä kuuntelussa ja katselussa saatavan materiaalin laadulla on merkitystä. Teknisessä katselussa olennaista on tuottaa tunnistamiskelpoinen kuva ja teknisessä kuuntelussa tavoitteena on tuottaa äänitalenne, jonka sisällöstä voidaan mahdollisimman vähällä lisätyöllä saada selvää. Äänitallenteen laadusta riippuen kohdehenkilö voidaan tunnistaa, mutta useimmissa tapauksissa tieto äänitallenteen sisällöstä vastaa rikostorjunnan tarpeisiin.

TEKNISESTÄ SEURANNASTA

Laajoissa esitutkintakokonaisuuksissa ja rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on kyse logistikan hallinnasta. Rikoksenteijöiden liikkeiden valvominen teknisen seurannan keinoin antaa poliisille mahdollisuuden suunnitella ja kohdentaa toimenpiteitään. Tekninen seuranta poikkeaa teknisestä katselusta ja kuuntelusta erityisesti siltä osin, ettei se puutu yhtä voimakkaasti perus- ja ihmisoikeuksiin.

Teknisen seurannan tarkoituksenmukaisella käytöllä voidaan täydentää poliisimiesten suorittamaa tavanomaista tarkkailua. On kuitenkin muistettava, ettei tekninen seuranta, teknisen katselun ja kuuntelun tavoin, kaikissa tilanteissa täysin korvaa poliisimiehen tekemiä havaintoja.

Teknisen seurannan tuotaman tiedon nopea ja tietoturvallinen välittäminen on oleellista kansainvälisessä rikostorjunnassa. Erityisesti Euroopan unionin alueella rikollisessa toiminnassa rajojen ylittäminen on arkipäivää, mikä luo paineita yhtenäistää viranomaisjärjestelmiä, joiden kirjo voi olla huomattavan suuri. Varsinkin suurissa maissa, joissa on keskusviranomaisen lisäksi lukuisa määrä alueellisesti toimivaltaisia poliisiviranomaisia, tiedonkulun nopeus ja esteettömyys voi muodostua vaikeaksi.

KOKOAVASTI TEKNISETÄ TARKKAILUSTA

Teknisellä tarkkailulla saatavalla reaaliaikaisella tiedolla voidaan merkittävästi parantaa poliisin tilannekuvaa ja tätä kautta helpottaa päätöksentekoa rikostiedustelun ja esitutkinnan tutkintatoimien suuntaamisesta. Saadulla tiedolla pystytään siten lyhentämään esitutkinnan kestoa ja tehostamaan rikostorjunnan vaikuttavuutta. Rikostorjunnan ohella teknistä tarkkailua voidaan hyödyntää myös poliisitaktisten erityistilanteiden työturvallisessa suorittamisessa. Tekninen tarkkailu ei siten ole itseisarvo vaan muita rikostorjunnallisia toimenpiteitä täydentävä keinovalikoima, jonka käyttö vaatii laintasoisten toimivaltuuksien ja käytettävän teknologian yhteensovittamista ja tulkintaa.

Tekninen tarkkailu liittyy erottamattomasti teknologiseen kehitykseen, joka antaa

uusia mahdollisuuksia keinojen soveltamisessa. Teknisellä tarkkailulla hankittu yksityiskohtainen ja ajantasainen tieto on kuitenkin hyödytöntä, mikäli sitä ei kyetä toimittamaan toimivaltaiselle viranomaiselle nopeasti, laadukkaasti ja tietoturvallisesti. Kaikki tämä asettaa vaatimuksia teknisen tarkkailun menetelmien jatkuvalla kehittämiselle unohtamatta laillisuusvalvontaa, jonka toteutumisen vähimmäisedellytyksiä ovat käyttäjänhallinta sekä riittävän yksityiskohtaisten lokitietojen tallentaminen jälkikäteistarkastelun mahdollistamiseksi.

Teknologisen kehityksen vauhti on nopea verrattuna teknisen tarkkailun toimivaltuussäännöksiin uudistumiseen. Lainsäätäjän on pyrittävä mahdollisimman teknologia-neutraaliin toimivaltuussäntelyyn, joka kuitenkin täyttää tarkkarajaisuusvaatimuksen. Teknisen tarkkailun toimivaltuussäännöksissä merkittävä muutos on pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistus, johon liittyvän lainsäädännön on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2014. Kokonaisuudistuksen jälkeenkin tekninen tarkkailu säilyy merkittävänä poliisin salaisena tiedonhankintakeinona. ■

Kirjoittaja on rikosylikomisario Keskusrikospoliisin tiedusteluosastossa.

Kamerat valvovat Tikkurilan raittia

Vantaan Tikkurilaan saatiin kameravalvonta kaupungin ja poliisin yhteistyönä. Kamerat ovat yksi lisäkeino keskustan valvonnassa.

Komisario Jarmo Ojala Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta kertoo, että hankkeen suunnittelu aloitettiin poliisissa jo 2000-luvun alussa. Kameroiden ajateltiin olevan hyvä lisä Tikkurilan keskustan valvontaan ja häiriökäyttäytymiseen puuttumiseen. Ensimmäiset esitykset poliisi teki kaupungille asiasta 2004. Asia eteni, kun kameravalvontaa ehdotettiin turvallisuutta lisäävänä toimenpiteenä Vantaan turvallisuussuunnitelmassa 2009.

Vantaan kaupungin tilakeskus selvitti, mitä turvakamerahanke tulisi maksamaan ja kuinka se voitaisiin toteuttaa. Esimerkiksi kameroiden asentamiseen tarvitaan kiinteistönomistajien luvat, minkä vuoksi kamerat on käytännössä sijoitettu kaupungin omistamiin kiinteistöihin. Työnjako oli, että kaupunki hankkii kame-

rat ja huolehtii niiden ylläpidosta ja poliisin tilannekeskus puolestaan seuraa kameroita eli huolehtii valvonnasta.

Tikkurilaan on vuoden aikana asennettu 32 kameraa. Kamerat on sijoitettu levottomaksi tiedetyille paikoille kuten Peltolantorin, Tikkuraitin, aseman, Sokos Hotel Vantaan edustan sekä ravintolakeskittymien ympäristöön. Suunnitteluajana tekniikan hinnat olivat tulleet reilusti alaspäin ja vuonna 2011 kaupunki myönsi järjestelmän hankintaan 100 000 euroa. Kameroissa on panostettu laatuun ja niillä saadaan melko tarkkaa kuvaa hämärän aikaankin. Kameroiden asennus aloitettiin vuosi sitten ja tänä syksynä ne saatiin toimintaan. Välillä tuli mutkia matkaan esimerkiksi siitä, että kaupungin operaattori vaihtui ja jouduttiin asenta-

maan uudet kaapelit. Loppusyksyn aikana kameroita on vielä säädetty ja kohdistettu uudelleen poliisin kokemusten perusteella.

Kameroita pystytään tarpeen mukaan myös lisäämään. Tällä hetkellä Tikkurilan keskusta on melkoinen rakennustyömaa ja kun alue valmistuu, myös kameroiden paikkoja mietitään uudelleen. Kameravalvonnan ulottamisesta myös muille alueille on Ojalan mukaan jo alustavasti keskusteltu, ja seuraava mahdollinen kohde on Myyrmäen aseman ympäristö.

– Kameravalvonta on ollut yhteistyön tulos. Yksittäisellä poliisiorganisaatiolla ei olisi varaa kustantaa tällaista järjestelmää. Poliisi on ollut aktiivinen kameroiden sijoittelun mietinnässä ja paikat on yritetty katsoa ”poliisin silmin”. Osa kameroista ottaa yleiskuvaa ja lisäksi on kohdennettuja kameroita, Ojala kertoo.

HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMISEN EHKÄISYÄ

Komisario Jarmo Ojalan mukaan poliisi hakee kameravalvonnalla ennalta estävää vaikutusta ja apua rikosten selvittelyyn. Lisäksi poliisin tilannekeskus pystyy seuraamaan tilanteita ja ohjaamaan partioita niiden avulla.

– Turvallisuuskyselyissä ihmiset haluavat, että poliisi hoitaa tehtävät nopeasti, rikokset selvitetään ja että on näkyvää valvontaa. Tähän kaikkeen kameravalvonta osaltaan vastaa.

Hän muistuttaa, että kameravalvonta on kuitenkin vain yksi keino muiden ohella ja myös normaalia valvontaa ja jalkautumista tarvitaan. Poliisin täytyy näkyä ja puuttua. Toisaalta turvallisuuden ylläpidossa tarvitaan esimerkiksi myös hyvää valaistusta ja paikkojen kunnossapitämistä.

Ojalan mukaan ihmiset ovat suhtautuneet valvontaan positiivisesti, vaikka oli myös ”Isoveli valvoo” -puheita.

– Se että poliisi on kameravalvonnan toteuttaja, on hyvä tae ihmisten oikeusturvalla. Valvonnasta on ilmoitettu kaupungilla kylteillä. Tallenteita säilytetään 2–3 viikkoa, jos jostain erityisistä kuten tutkinnallisista syistä ei ole tarpeen säilyttää pidempään. Kameroiden avulla on jo pystytty selvittämään teki- ja muutamassa jutussa. Tilannekeskuksen työntekijät on koulutettu kameroiden seuraamiseen – joskin heillä on paljon muitakin tehtäviä kuin kameroiden seuranta. Tänä vuonna on tarkoitus saada vielä toinen päätte tutkinnan käyttöön. ■





■ LEIF BEILINSON & VELI-PEKKA KALLBERG

Ajonopeuksien kameravalvonta turvaa liikennettä

Automaattinen nopeusvalvonta Suomessa täyttää ensi vuonna 20 vuotta. Kameravalvottuja tieosuuksia on noin 3 000 km. Tutkimusten mukaan nopeuskamerat, joita myös peltipoliiseiksi kutsutaan, estävät vuosittain liki 90 henkilövahinko-onnettomuutta ja lähes 30 liikennekuolemaa. Kaiken kaikkiaan peltipoliisien on arvioitu tähän mennessä säästäneen noin 180 ihmishenkeä ja vähentäneen liikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden lukumäärää noin 550:llä.

Suomen ensimmäinen kameravalvottu tiejakso rakennettiin vuonna 1993 valtatielle 1 Paimion ja Muurlan välille, jonne pystytettiin 8 kamerapistettä noin

40 km jaksolle. Ensimmäisten kokemusten kerryttyä kameravalvottujen teiden rakentaminen Suomessa yleistyi hitaasti ja vuoden 2002 päättyessä vasta 322 km päteitä oli

kameravalvottuja. Sen jälkeen kiinteää kameravalvontaa lisättiin keskimäärin yli 300 tiekilometrille vuodessa niin, että vuoden 2010 lopussa päteistä 3 000 km oli automaattisen

kameravalvonnan piirissä. Samanaikaisesti poliisin käytössä olevien liikuteltavien kamerayksiköiden määrä kasvoi 15:een. Vuonna 2011 kiinteän kameravalvonnan aiottu →

→ laajennus 310 kilometrillä jäi poliisin resurssipulkan takia toteuttamatta. Nykyisin noin puolet pääteiden liikenteestä on kameravalvonnan piirissä. Lisäksi joissakin kaupungeissa on yksittäisiä kiinteitä kameravalvontapisteitä.

Suomen kiinteisiin kamerapaikkoihin perustuvassa nopeusvalvonnassa kamerapaikkoja on noin 900. Niissä käytettäviä nopeusvalvontakameroita on noin 90, joten keskimäärin vain noin joka kymmenennessä kamerapaikassa on kamera. Koska tienkäyttäjät eivät tiedä, missä kamerat kulloinkin ovat, menetelmä on osoittautunut tehokkaaksi ja niukkoja resursseja säästäväksi. Kansainvälisessä vertailussa suomalainen järjestelmä osoittautui hyvin kustannustehokkaaksi siinä mielessä, että kustannukset suhteessa vaikutuksiin olivat pienet (Kallberg & Törnqvist 2011).

Kameravalvonta on myös laajalti hyväksyttyä. Vuonna 2004 tehdyssä tutkimuksessa 86 % kuljettajista piti kameroin tehtävää liikennevalvontaa hyväksyttävänä (Beilinson ym. 2004). Liikenneturvan vuonna 2007 tekemässä kyselyssä 56 % autoilijoista kannatti automaattisen kameravalvonnan lisäämistä (Pöysti & Rajalin 2008).

LAINSÄÄDÄNTÖ JA VALITSEVAT KÄYTÄNNÖT

Kameravalvonnassa enintään 20 km/h nopeusrajoituksen ylityksiin sovelletaan vuonna 2006 käyttöön otettua ns. yksinkertaistettua rikesakko-

mallia, jota kutsutaan myös ehdolliseksi rikesakkojärjestelmäksi tai rikosoikeudelliseksi haltijavastuuksi. Siinä ajoneuvon haltija selvitetään rekisteritunnuksen perusteella ja poliisi lähettää hänelle rikesakkomääräyksen. Jos haltija ei reagoi, rikesakko jää voimaan. Haltija voi myös vastustaa rikesakkoa, jolloin poliisi selvittää kuljettajan. Vastustamista ei tarvitse perustella. Suuremmissa kuin 20 km/h nopeusrajoituksen ylityksissä ajoneuvon kuljettaja on aina selvitettävä ja rikkomusta käsitellään rangaistusmääräyksellä samaan tapaan kuin poliisipartioiden tekemällä perinteisellä tienvarsivalvonnalla todettuja rikkomuksia.

Nopeusrajoituksen ylityksestä määrättävien rikesakkojen suuruus riippuu ylityksen suuruudesta ja nopeusrajoituksesta taulukon 1 mukaisesti.

Vallitsevan käytännön mukaisesti rikesakko määrätään vain, jos mitattu nopeus ylittää rajoituksen yli 10 km/h:lla. Rikesakon suuruutta määrättäessä mitatusta nopeudesta vähennetään 3 km/h, jotta välttyään nopeudenmittausmenetelmään mahdollisesti sisältyvien epätarkkuuksien aiheuttamilta kiistoilta. Jos esimerkiksi 60 km/h rajoitusalueella mitattu nopeus on 77 km/h, rikesakon määräämisen perusteena käytettävä nopeus on 74 km/h ja rikesakon suuruudeksi tulee 85 €

Vuonna 2011 poliisi määräsi nopeusrajoitusten ylityksistä noin 210 000 rikesakkoa

TAULUKKO 1.

Nopeusrajoituksen ylityksistä määrättävät rikesakot.

NOPEUSRAJOITUKSEN YLITYS	NOPEUSRAJOITUS ≤ 60 km/h	NOPEUSRAJOITUS > 60 km/h
≤ 15 km/h	85 €	70 €
> 15 km/h ja ≤ 20 km/h	115 €	100 €

ja 14 000 rangaistusmääräystä. Rikesakoista 83% koski kameravalvonnalla rekisteröityjä rikkomuksia. Näiden lisäksi poliisi antoi noin 220 000 huomautusta nopeuksista, jotka ylittivät sallitun 3–7 km/h:lla. Myös automaattiseen nopeusvalvontaan perustuvissa kirjallisissa huomautuksissa ajoneuvon haltijalle ilmoitettava nopeus on 3 km/h mitattua nopeutta pienempi, eli huomautuksia annetaan, jos mitattu nopeus on 6–10 km/yli rajoituksen.

Suomen automaattinen nopeusvalvonta ei myöskään kuormita kohtuuttomasti oikeuslaitosta. Vuonna 2011 määrättyistä yli 170 000 rikesakosta vain neljää prosenttia vastustettiin.

Kahden kamerapaikan välisen matkan kulkemiseen kuluvan ajan mittaamiseen perustuvaa matkanopeusvalvontaa kokeiltiin 6 kilometrin pituisella valtatie 5:n osuudella viiden viikon aikana elo-syyskuussa 2010 (Rajamäki 2010). Valvonta alensi merkittävästi liikenteen keskinopeutta sekä ylinopeutta aja-

vien osuutta. Sen todettiin soveltuvan parhaiten vilkkaimmille teille. Valvontalaitteiston toimintavarmuudessa nähtiin kuitenkin parantamisen varaa. Toistaiseksi ei ole tehty päätöksiä matkanopeusvalvonnan käyttöönotosta.

AJONOPEUKSIEN HILLITSEMINEEN ON TEHOKASTA TURVALLISUUSTYÖTÄ

Ajonepeus vaikuttaa käytännössä kaikkiin tieliikenteen onnettomuuksiin. Kun ajonepeus kasvaa, lyhenee vaaratilanteiden havaitsemiseen käytettävissä oleva aika, välimatkojen sekä nopeuksien arviointivirheet kasvavat ja mahdollisuudet törmäyksen välttämiseen väistämällä tai jarruttamalla pienenevät. Näistä syistä johtuen ajonepeuden noustessa onnettomuuksien todennäköisyys kasvaa ja niiden seuraukset pahenevat.

Nyrkkisäännön mukaan henkilövahinkoon johtavien liikenneonnettomuuksien lukumäärä muuttuu suhteessa liikenteen keskinopeuden toiseen potenssiin ja kuolemaan johtavien onnettomuuksien

Kameravalvonta on vielä vuosia välttämätön tuki kuljettajille turvallisen nopeuden valinnassa.

lukumäärä vastaavasti neljänneen potenssiin. Näin ollen esimerkiksi keskinopeuden aleneminen 83 km/h:sta 80 km/h:iin vähentää henkilövahinko-onnettomuuksia 7 % ja kuolemaan johtavia onnettomuuksia 14 %.

Koska nopeus vaikuttaa käytännössä kaikkiin ja erityisesti vakavimpiin liikenneonnettomuuksiin, ajonopeuksien hillitseminen on yksi tehokkaimmista liikenneturvallisuustoimenpiteistä. Tämän asian tiedostaminen on johtanut siihen, että nopeuksia hillitsevien toimenpiteiden käyttö on viime vuosikymmeninä yleistynyt ja perinteisen poliisipartioiden suorittaman valvonnan lisäksi käyttöön on otettu uusia keinoja. Niistä merkittävimpiä ovat automaattinen kameravalvonta sekä taajama-alueiden rakenteelliset ratkaisut, kuten työsytyt ja kiertoliittymät.

Automaattisen nopeusvalvonnan on nykyisessä laajuudessaan todettu vähentävän vuosittain 87 henkilövahinko-onnettomuutta ja 27 liikennekuolemaa. Lisäksi on arvioitu, että vuoden 2008 loppuun mennessä järjestelmällä oli vältetty ainakin 300 henkilövahinko-onnettomuutta ja liki 100 liikennekuolemaa. (Peltola & Rajamäki 2009) Voidaankin laskea, että vuoden 2012 loppuun mennessä automaattinen kameravalvonta on estänyt noin 550 henkilövahinko-onnettomuutta ja pelastanut noin 180 henkeä. Toteutumattomien onnettomuuskustannusten ansiosta

kameravalvonta tuottaa nykyiselläänkin yli 80 miljoonan euron yhteiskunnalliset säästöt vuodessa (Liikennevirasto 2010).

KEHITYSNÄKYMÄ

Automaattisen nopeuden valvonnan tehostamista koskevan hankkeen (Kallberg & Törnqvist 2011) tuloksena esitettiin järjestelmää kehitettäväksi

- laajentamalla kiinteisiin kamerapaikkoihin perustuvaa pistemäistä nopeusvalvontaa noin 1 000 kilometrillä pääteitä

- ottamalla käyttöön keskinopeuden mittaamiseen perustuva matkanopeusvalvonta taajamien ulkopuolisilla pääteillä

- tehostamalla taajamien nopeusvalvontaa lisäämällä liikuteltavien kameroiden määrää sekä parantamalla kuntien edellytyksiä osallistua automaattivalvontaan sekä

- porrastamalla nopeusrajoituksen ylittämisestä määrättäviä rikesakkoja. Ehdotukseen sisältyy ajatus rikesakon soveltamisalan laajentamisesta niin, että rikesakko määrättäisiin nykyistä pienemmistä ja suuremmista rajoituksen ylityksistä. Rikesakon määrä voisi esimerkiksi kasvaa 5 km/h porrastuksella niin, että sen suuruus riippuisi siitä onko ylitys 5–10, 11–15, 16–20 vai 21–25 km/h.

Automaattisen kameravalvonnan kehittäminen on kirjattu mm. Valtioneuvoston liikennepoliittiseen selontekoon sekä Tieliikenteen turvalli-

suussuunnitelmaan vuoteen 2014. Erityisesti kaupunkien turvallisuuden parantamisessa kuntien osallistuminen kameravalvontaan nähdään tärkeänä. Edelleen Liikenneviraston ja poliisin yhteistyötä halutaan kehittää mm. taajamien ulkopuolisten teiden kameravalvonnan laajentamiseksi ja tehostamiseksi. Automaattisen kameravalvonnan mahdollisuuksia ja tavoitteita tullaan kirjaamaan myös vielä valmisteilla oleviin valtioneuvoston periaatepäätökseen liikenneturvallisuudesta ja uuteen kansalliseen älyliikennestrategiaan.

Kameravalvonta on vielä vuosia välttämätön tuki kuljettajille turvallisen nopeuden valinnassa. Pitkällä aikavälillä voidaan ajatella, että ajoneuvoihin tulee järjestelmiä, jotka estävät ylinopeudella ajamisen ja jotka korvaavat nykymuotoisen nopeusvalvonnan. ■

Beilinson työskentelee liikenne- ja viestintäministeriössä ja Kallberg VTT:llä.

LÄHTEET:

Beilinson, L., Rathmayer, R. & Wuolijoki, A. 2004. Kuljettajien käsitykset nopeusvalvonnan yleisyydestä ja puuttumiskynnyksestä. VTT Tiedotteita 2242. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2004/T2242.pdf>

Elvik, R. (2009). The power model of the relationship between speed and road safety. Transportökonomisk institut. TØI report 1034/2009.

Kallberg, V.-P. & Törnqvist, J. (2011).

Automaattisen nopeusvalvonnan tehostamisen mahdollisuudet. Lintu julkaisuja 5/2011.

Liikenne- ja viestintäministeriö. (2012a). Kilpailukykyä ja hyvinvointia vastuullisella liikenteellä. Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko eduskunnalle 2012. Ohjelmia ja strategioita 2/2012.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2012b). Tavoitteet todeksi. Tieliikenteen turvallisuussuunnitelma vuoteen 2014. Ohjelmia ja strategioita 1/2012.

Peltola, H. & Rajamäki, R. (2009). Automaattisen nopeusvalvonnan vaikutusarvio. Vuosina 1998 – 2007 käyttöön otetut valvontajaksot. Tiehallinnon sisäisiä julkaisuja 57/2009.

Pöysti, L. & Rajalin, S. 2011. Tutkimustuloksia kuljettajien suhtautumisesta ylinopeudella ajamiseen. http://www.liikenneturva.fi/www/fi/tutkimus/erillisselvitykset/liitetiedostot/Nopeustutkimus_2008.pdf.

Rajamäki, R. (2010). Matka-aikaan perustuvan automaattisen nopeusvalvonnan kokeilu. Lintu julkaisuja 3/2010.

Tieliikenteen ajokustannusten yksikköarvojen määrittäminen (2010). Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä 33/2010.



■ TUOMAS OJANEN

Perusoikeudet ja valvontateknologia

Miten valvontateknologiaa, kuten erilaisia kameravalvonnan sovelluksia, tulisi arvioida perus- ja ihmisoikeuksien kannalta?

Kun ihmisoikeusjuristi kohtaa tällaisen kysymyksenasettelun, pohdittavaksi tulee ensimmäiseksi se, onko valvontateknologia merkityksellistä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ja jos on, miten. Näihin kysymyksiin on yleensä hyvin helppo vastata: kameravalvonta ja ylipäätään valvontateknologian käyttö tuo kertaheitolla esiin erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan liittyviä kysymyksiä. Lisäksi valvontateknologian käytön muodot ovat usein merkityksellisiä yhdenvertaisuuden ja syrjintäkieltojen näkökulmasta. Samoin voi tulla esiin koko joukko oikeusturvaan ja hyvän hallinnon takeisiin liittyviä kysymyksiä.

HENKILÖSKANNERIT ESIMERKKINÄ

Ajatelkaamme esimerkiksi henkilöskannereita. Euroopassa ja muualla maailmassa ryhdyttiin vaatimaan niiden laajamittaista käyttöönottoa lentokenttien turvatarkastuksissa sen jälkeen, kun joulupäivänä 2010 nigerialaismies oli päässyt Amsterdamin Schipholissa Detroitin-koneeseen mukanaan räjähteen tekemiseen tarvittavaa jauhetta ja kemikaaliruisku, jotka oli piilotettu alusvaatteisiin. Niiden tarvetta perusteltiin ennen muuta sillä, että kun nykyiset laitteet paljastavat vain metalliesineet, esimerkiksi mikroaaltoja hyödyntävillä uusilla henkilöskannereilla

voidaan havaita paljon enemmän aineita ja esineitä. Jotkut skannerit voivat välittää ihmisvartaloista elimineen niin tarkkaa kuvaa, että kansalaiset alkoivat kutsua niitä ”alastonkameroiksi”. Henkilöskannereiden kuvia voidaan taas helposti tallentaa ja muutoin käsitellä sekä yhdistää muissa tietojärjestelmissä oleviin henkilötietoihin.

Henkilöskannereiden käytöllä turvatarkastuksissa on näin ollen aivan ilmeisiä rajoittavia vaikutuksia erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Koska henkilöskannereiden laajamittainen käyttö lentokentillä olisi todennäköisesti entisestään hidastuttanut turvatarkastusprosessia,

Valitettavan usein valvontateknologian käytön muodot ovat sellaisia, että ne eivät täytä perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytyksiä.

niiden käyttö olisi helposti johtanut siihen, että skannauksen kohteeksi olisi valittu ihmisiä erityisesti ihonvärin, kielen, uskonnon, kansalaisuuden tai kansallisen tai etnisen alkuperän kaltaisten perusteiden perusteella. Tämä taas olisi ollut syrjivää. Tässä yhteydessä on korostettava, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan etnisen alkuperän käyttäminen ainoana perusteena lainvalvontatoimille on ehdottoman kiellettyä pluralismin periaatteen ja toisten kulttuurien kunnioituksen varaan rakentuvassa demokraattisessa yhteiskunnassa. (EIT Timishev v. Venäjä, tuomio 13.12.2005, 55762/00 ja 55974/00, ECHR 2005-XII).

VALVONTATEKNOLOGIAN KÄYTÖN HYVÄKSYTTÄVYYS

Yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kaltaiset perus- ja ihmisoikeudet eivät ole ehdottomia oikeuksia, vaan niitä voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa. Tästä syystä valvontateknologian arvioinnissa perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta on seuraavaksi mietittävä: Onko valvontateknologian käytöstä esimerkiksi ns. terrorismin vastatoimissa tai yleisemmin lainvalvonnassa säädetty riittävän täsmällisesti ja tarkasti laissa? Onko valvonnalle esitettävissä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tarkoitus? Onko valvonta välttämätöntä ja oikeasuhtaista hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi?

Valitettavan usein valvontateknologian käytön muodot ovat sellaisia, että ne eivät täytä perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytyksiä. Valvontateknologian käytön tarkoituksiperä, joka yleensä liittyy tavalla tai toisella turvallisuuteen, rikosten estämiseen ja torjumiseen tai muihin vastaaviin päämääriin, on tietenkin sinänsä hyväksyttävä ja perusteltu perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Suuria ongelmia syntyy kuitenkin ensinnäkin siitä, ettei valvontateknologian käytöstä ole säädetty riittävän täsmällisesti ja tarkkarajai-

sesti laissa. Valvontateknologian käyttö perustuu aivan liikaa sääntelemättömien ja paljon harkinta- tai jopa mielivallalle tilaa antavien käytäntöjen varaan.

Esimerkiksi henkilökannereiden käyttöön ottamiselle lentokenttien turvatarkastuksissa ei olisi ollut lainkaan asianmukaista säädöspohjaa EU-oikeudessa. Komissio oli sinänsä antanut jo vuonna 2008 ehdotuksensa komission asetukseksi, jolla olisi luotu yhtenäiset pelisäännöt henkilökannereiden käytölle EU:n lentokentillä matkustajien turvatarkastuksissa. Perusongelmana asetusehdotuksessa oli kuitenkin se, että henkilökannereiden käyttöönottoa oli tarkasteltu vain lentoturvallisuutta koskevana ”teknisenä” asiana. Niinpä Euroopan parlamentti hyväksyi vuonna 2008 lokakuussa päätöslauselman, jonka mukaan asia ”ei missään tapauksessa ole pelkästään tekninen”. Parlamentti korosti, että henkilökannereilla on ”vakavia vaikutuksia yksityisyyttä, tietosuojaa ja ihmisarvoa koskeviin oikeuksiin ja että tästä syystä siihen on sisällytettävä tehokkaat ja riittävät turvatekijät”. Parlamentin kannan jälkeen komissio käynnisti talvella 2009 kyselytutkimuksen henkilökannereiden perus- ja ihmisoikeus- sekä terveysvaikutusten selvittämiseksi. Henkilökannereiden vaikutusarviointi perus- ja ihmisoikeuksien kannalta oli vielä kesken, kun skannereita vaadittiin käyttöön joulupäivän 2010 tapahtumien jälkeen.

Valvonnan kohteeksi joutuvien ihmisten tiedonsaanti- ja oikeusturvatekijät ovat niin ikään valitettavan usein heikoissa kantimissa. Hyvin usein ihmiset eivät edes tiedä sen paremmin siitä, että heitä valvotaan kuin siitä, mihin ja miten valvonnalla saatuja tietoja käytetään. Samoin valvontateknologian käyttö ei ole tarpeeksi hyvin riippumattoman viranomaisvalvonnan piirissä.

Valvontateknologian käyttö herättää vakavia kysymyksiä myös perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvien välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden

vaatimusten kannalta. Valvonta on monesti tehotonta: sen toivottu ja sinänsä perusoikeuksien kannalta hyväksyttävä tarkoitus, kuten rikollisuuden ehkäisy ja torjunta, jää saavuttamatta. Samoin valvonta epäsuhtaista: sen käyttö merkitsee liian syväälleikävää puuttumista perusoikeuksiin verrattuna sillä tavoiteltavaan, sinänsä hyväksyttävään päämäärään. Pahimmillaan valvonta voi olla niin massiivista, että se kovertaa esimerkiksi yksityiselämän suojan jokseenkin tyhjäksi.

YKSITYISET VALVOJAT JA USEAT ERI TARCOITUKSET

Perus- ja ihmisoikeuksien kannalta nykyaikainen valvontateknologia tuottaa lisäksi suuria ongelmia kahdesta syystä. Yhtäältä ongelmia syntyy siitä, että valvontateknologiaa eivät hyödynnä vain viranomaiset esimerkiksi lainvalvontatarkoituksessa vaan myös vartiointiliikkeit ja muut yksityiset toimijat erilaisissa tarkoituksissa. Perus- ja ihmisoikeudet koskevat kuitenkin perinteisesti ennen muuta julkisen vallan ja yksilön välisiä suhteita, joista muodostuu edelleenkin perus- ja ihmisoikeuksien pääasiallinen soveltamiskenttä. Sitä vastoin välittömät vaikutukset yksityisten toimijoiden välisissä suhteissa ovat merkittävästi rajoitetumpia, eivätkä perus- ja ihmisoikeudet sellaisenaan useinkaan velvoita suoraan yksityisiä toimijoita. Perinteisen ja edelleen aika vallalla olevan ajattelun mukaan perusoikeuksien vaikutus yksityisten välisissä suhteissa ilmenee ennen muuta välillisesti perusoikeuksia konkretisoivan ja turvaavan lainsäädännön sekä sen soveltamisen kautta. Kysymys on siten kaikkiaan siitä, että valvontateknologian käytöstä huomattava osa sijoittuu sellaiseen ”yksityiseen sfääriin”, jossa perus- ja ihmisoikeuksien välitön sovellettavuus on rajoitetumpaa.

Toisaalta yhä suurempia ongelmia tuottaa perus- ja ihmisoikeuksien(kin) kannalta se, että nykyteknologian mahdol- →

→ listamia välineitä voidaan käyttää samanaikaisesti hyvin erilaisissa tarkoituksissa. Esimerkiksi miehittämättömiä lennokkeja voidaan käyttää yhtä hyvin terroristiepäiltyjen jahtaamisessa kuin vaikkapa suunnistuskarttojen tekemisessä. Samoin sosiaalista mediaa tai vapaa-ajan gps-laitteita voidaan hyödyntää lainvalvontatarkoituksessa. Krooninen ongelma on myös se, että yhteen käyttötarkoitukseen alun perin suunniteltua teknologiaa ryhdytään käyttämään pääasiassa tai merkittävässä määrin aivan toisessa tarkoituksessa. Tämä pulma voidaan ainakin osin sijoittaa osaksi sitä henkilötietojen käsittelyn yleistä ja hyvin kyseenalaista kehityssuuntausta, jossa poiketaan henkilötietojen suojan peruseriaatteisiin kuuluvasta käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteesta ja jossa muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu esimerkiksi henkilötietorekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi.

IHMISOIKEUDET PAREMMIN HUOMIOON

Kaikki edellä sanottu tarkoittaakin ennen muuta sitä, että valvontateknologian kehitystyössä ja käytössä pitäisi huomioida nykyistä paljon systemaattisemmin perus- ja ihmisoikeudet. Helpommin sanottu kuin tehty: valvontateknologian kehittämistä ja käytöstä vastaavat etupäässä ihmiset, joilta puuttuu riittävä tietoisuus perus- ja ihmisoikeuksista. Perus- ja ihmisoikeusjuristit eivät taas useinkaan riittävästi tiedä tai ymmärrä valvontateknologian ja sen erilaisten käyttömuotojen teknisten yksityiskohtien päälle voidakseen riittävästi analysoida teknologian synnyttämiä perusoikeus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Tulevaisuuden yhtenä haasteena onkin muun ohella tuoda valvontateknologian kehitysohjon ja käyttömuotoihin systemaattinen perusoikeus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi. Tämä taas edellyttää mm. sitä, että juristit ja laitesuunnittelijat, ohjelmoitsijat sekä valvontateknologian käyttäjät saadaan istumaan samaan pöytään. ■

Kirjoittaja on professori Helsingin yliopistossa ja Euroopan yliopistoinstituutin tutkimusryhmän jäsen SURVEILLE-tutkimushankkeessa.

Vapauden loppu?

Oikeus, valvonta ja teknologia globaalin turvattomuuden aikakaudella

Nykyaikaiset valvontateknologiat ovat viime aikoina kehittyneet ennakoimattomalla tavalla. Niiden merkitys nyky-yhteiskunnassa on merkittävä. Vaikuttaa siltä, että valvontateknologia on välttämätön osa maailmaa, jossa kohdataan monia uhkia, turvallisuusongelmia ja arkipäivään liittyviä riskejä, jotka vaikuttavat yksilöiden elämään ja yhteiskunnan toimintaan tai jotka jopa voivat vaarantaa nyky-yhteiskunnan toimintaa.

Valvontateknologiaa käytetään mm. lentokentillä ja metroasemilla, jolloin niiden tarkoituksena on estää mahdollisia terroritekoja tai rikoksia. Sitä käytetään keskeisesti myös ostoskeskuksissa, kaupunkien keskustoissa ja myös sotilaallisissa konflikteissa. Niin ikään poliittisia mielenosoituksia, vankiloita ja liikennettä voidaan valvoa ja valvotaan erilaisten teknologisten sovellusten avulla. Yhtenä valvontateknologian käytön tarkoituksena on varmistaa yhteiskunnan ja arkipäivän elämän turvallisuus.

Toisaalta käyttöä on paljon kritisoitu. Aihe ei ole ongelmaton yksityisyyden suojan

näkökulmasta, kun teknologian keinoin voidaan kontrolloida yksilön käyttäytymistä ja analysoida ihmisten käyttäytymismalleja.

KEHITYS ON OLLUT NOPEAA

Tästä huolimatta valvontateknologian viimeaikaista kehitystä voidaan pitää menestyksenä.

Ensinnäkin teknologiset ominaisuudet ovat huomattavasti kehittyneet ja parantuneet. Sensoriteknologia esimerkiksi mahdollistaa erittäin hyvälaatuisen informaation keräämisen ja tämän informaation käsittelyssä voidaan nopeasti ja tehokkaasti käsitellä valtavia tietomääriä.

Toiseksi erilaisten valvontateknologioiden maailmanlaajuinen kysyntä on merkittävästi kasvanut, osin myös erilaisten poliittisten uhkakuvien seurauksena.

Kolmanneksi vaikuttaa siltä, että siihen suhtaudutaan yhteiskunnassa entistä hyväksyvämmiin. Valvontateknologian ymmärretään turvaavan ihmisten jokapäiväistä elämää ja erilaisten järjestelmien toimintaa ja toimivuutta. Esi-

Valvontateknologiat samoin kuin niiden positiiviset ja negatiiviset yhteiskunnalliset vaikutukset ovat tulleet jäädäkseen.

merkiksi kasvojentunnistus-tekniologia oli vielä joitakin vuosia sitten melko epätarkkaa ja tehotonta, erityisesti jos valaistus- tai muut olosuhteet eivät olleet optimaaliset.¹Tällä hetkellä tilanne on muuttunut. Kasvojentunnistus on osoittautunut toimivaksi jokapäiväiseksi sovellutukseksi, jota käytetään laajasti lukuisissa niin julkisissa kuin yksityisissä videovalvontajärjestelmiin.

Valvontateknologia ei kuitenkaan ole yksinomaan funktionaalista. Lukuisia erilaisia valvontateknologioita on saatavilla esimerkiksi poliisille, yksityisille turvallisuusalan yrityksille, yrityksille ja yksityishenkilöille. Tekniologia ei enää ole myöskään erityisen kallista tai vaikeakäyttöistä. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että valvontateknologia-ala on räjähdysmäisesti kasvanut. Maailmanlaajuisesti turvallisuusala on eräs nopeimmin kasvavista aloista. Vuonna 2011 se on arvioitu noin 100 miljardin euron suuruiseksi, mikä on kymmenen kertaa enemmän kuin kymmenen vuotta sitten.²

Näin lienee selvää, että valvontateknologiat samoin kuin niiden positiiviset ja negatiiviset yhteiskunnalliset vaikutukset ovat tulleet jäädäkseen. Toisaalta teknologiat luovat huomattavia uusia mahdollisuuksia, mutta myös epätoivottavia vaikutuksia.

OIKEUDELLISIA KYSYMYKSIÄ ON

Valvontateknologiaan liittyy luonnollisesti monia yhteis-

kunnallisia ja eettisiä samoin kuin oikeudellisia avoimia kysymyksiä ja haasteita. Näitä kysymyksiä ja haasteita voidaan tarkastella perus- ja ihmisoikeuslähtöisestä sekä 'managerialistisesta' näkökulmasta.

Perus- ja ihmisoikeuslähtöisessä lähestymistavassa korostetaan modernin valvontateknologian ja sen sovellutusten yhdenmukaisuutta perus- ja ihmisoikeuksien kanssa. Tekniologia on suunniteltava ja toteutettava siten, että perus- ja ihmisoikeuksia, kuten oikeutta yksityisyyteen, henkilö tietojen suojaa ja liikkumisvapautta, kunnioitetaan. Jos näihin oikeuksiin puututaan, puuttumiselle on oltava hyväksyttävä peruste.

'Managerialistinen' näkökulma sen sijaan korostaa valvontateknologian käyttöön liittyviä toiminnallisia näkökohtia. Kuinka täsmällisesti valvontateknologiajärjestelmät on suunniteltava ja toteutettava, jotta ne ovat tehokkaita? Millaisia toimintaohjeita tulisi laatia, jotta tekniologiaa ja sen käyttöä voitaisiin hallita? Mitkä ovat ne seuraukset tai seuraamukset, joita järjestelmän toimintahäiriöistä voi seurata?

Vaikka perus- ja ihmisoikeuslähtöinen näkökulma ja 'managerialistinen' näkökulma eivät ole toisiaan poissulkevia, ne lähestyvät asiaa eri näkökulmasta ja muodostavat erilaisia vaatimuksia valvontateknologian kehittämiselle, toteuttamiselle ja käytölle.

OIKEUDELLISTA KESKUSTELUA VIRITETTIIN SEMINAARISSA

Helsingin yliopistossa järjestettiin marraskuussa seminaari, jossa tarkasteltiin useita edellä mainittuja näkökohtia. Tietosuojavaltuutettu **Reijo Aarnio** tarkasteli kriittisesti alustuksessaan "I have nothing to hide!" sitä tapaa, jolla turvallisuus- ja valvontateknologian lisääntynyttä käyttöä yleensä puolustetaan. Kriittisen tarkastelun lisäksi Aarnion alustus tarjosi suomalaista asiaa koskevaa lainsäädäntöä ja käytäntöä koskevan yleisesityksen. Toimittaja ja kirjailija **Hanna Nikkanen** sen sijaan toi esille lukuisia turvallisuus- ja valvontateknologian yksityistämiseen liittyviä ongelmallisia kysymyksiä.

Mathias Vermuelen (European University Institute (EUI), University of Brussels) esitteli EUI:ssa käynnissä olevaa tutkimusprojektia aiheesta (SURVEILLE). Tutkimusprojektissa tarkastellaan myös eettisiä ongelmia, oikeudellisten ongelmien lisäksi. Tämän lisäksi Vermuelen antoi alustuksessaan kattavan yleiskuvan uuden valvontateknologian luonteesta. **Jens Kremer** (Helsingin yliopisto) esitteli julkisilla paikoilla käytettäviin monisensorisiin valvontajärjestelmien oikeudellisia haasteita ja ongelmia. **Maria Gracia Porcedda** (EUI) taas esitteli tietosuojan ja tietoverkkorikollisuuden torjuntaan liittyviä eurooppalaisia näkökulmia. **Tuomas**

Ojanen (Helsingin yliopisto ja SURVEILLE) tarkasteli alustuksessaan tietosuojan ja yksityisyyden suojaan liittyviä valvonnan rajoitteita. **Keegan Elmerin** alustus keskittyi Kiinassa toteutettavaan mikrobologeja ja mediaa kohdistuviin kontrollitoimenpiteisiin. Aiheista käytiin alustusten jälkeen myös vilkasta keskustelua.

Seminaarin alustusten perusteella on selvää, että aiheesta kaivataan lisää oikeudellista keskustelua, jossa sekä perus- ja ihmisoikeusnäkökulma että 'managerialistinen' näkökulma ovat edustettuina. ■

Kirjoitettava on tohtorikouluttava Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa.

Tekstin on suomentanut Sakari Melander.

¹ Ks. L D Introna and H Nissenbaum, *Facial Recognition Technology. A Survey of Policy and Implementation Issues. (Report of the Center for Catastrophe Preparedness and Response, New York University 2009).*

² Ks. *European Commission, 'Security Industrial Policy. Action Plan for an innovative and competitive Security Industry' COM(2012) 417 final, Brussels, 26.7.2012, s 2.*

Internetin monet puolet lasten seksuaalisessa hyväksikäytössä

Digitaalinen media ja teknologian kehitys on luonut uusia lasten seksuaalisen hyväksikäytön muotoja. Samalla se antaa mahdollisuuksia myös rikosten selvittämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Jo tapahtuneisiin rikoksiin reagoimisen ohella tarvitaan keinoja myös ennaltaehkäisyyn. Pelastakaa Lapset on parhaillaan valmistelemassa oma-apuverkkoaineistoa henkilöille, jotka ovat huolissaan lapsiin tai lasten kuviin kohdistuvasta seksuaalisesta kiinnostuksestaan.

Digitaaliseen mediaan liittyvään lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön voidaan lukea liittämisiä ja eri tavoin toisiinsa yhteydessä olevia muotoja. Se, että lapsia tavoitellaan internetin vuorovaikutteisilla palstoilla myös seksuaalisiin tarkoituksiin, tiedostetaan jo melko hyvin. Toinen puoli ilmiöstä liittyy lasten kuvien kuluttamiseen seksuaalisessa tarkoituksessa, ja seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä tallennettuun kuvamateriaaliin ja sen levittämiseen. Vakavassa kansainvälisessä ongelmassa on kysymys todellisista seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneista lapsista.

NETTIVIHJE TUKEE KANSALAISTEN VALVONTAA

Pelastakaa Lapset ry on tehnyt internetiin liittyvän lasten seksuaalisen hyväksikäytön

vastaista kansainvälistä yhteistyötä jo yli kymmenen vuoden ajan. Järjestö on ylläpitänyt vuodesta 2002 lähtien vihjepalvelua (Nettivihje), johon voi ilmoittaa internetissä levitettävästä laittomasta aineistosta, ennen kaikkea lasten seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä tuotetusta kuvamateriaalista.

Nettivihje toimii osana INHOPE:n (International Association of Internet Hotlines) koordinoimaa ja Euroopan komission Safer Internet -ohjelman tukemaa kansainvälistä yhteistyötä. INHOPE -verkostoon kuuluu 43 Hotlinea 37 maassa eri puolilla maailmaa (12/2012). Verkoston päätavoitteena on laittoman, seksuaalirikoksen yhteydessä lapsista otetun kuvamateriaalin mahdollisimman nopea poistaminen verkosta, sekä sitä koskevan

tiedon välittäminen viranomaiselle siinä maassa, jossa laitonta aineistoa sisältävä sivusto sijaitsee.

Nettivihje välittää tiedon mahdollisesta suomalaisilla sivustoilla olevasta laittomasta aineistosta tai laittomaan toimintaan viittaavasta tiedosta KRP:lle sovittujen käytänteiden mukaisesti. Lähes poikkeuksetta kyse on kuitenkin ulkomaisista sivustoista, jolloin tieto saadaan välitettyä INHOPE -verkoston kautta suoraan kyseiseen maahan. Vastaanottava Hotline arvioi aineiston laittomuuden kyseisen maan lainsäädännön mukaan, ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin. Jos laitonta aineistoa sisältävä sivusto sijaitsee sellaisessa maassa, jossa ei vielä ole INHOPE-verkoston kuuluvaa Hotlinea, välitetään tieto KRP:lle.

INTERNET LUO HYVÄSKÄYTTÖLLE MAHDOLLISUUKSIA JA MARKKINOITA

Vihjetyöhön osallistuvat joutuvat kuvamateriaalin kautta konkreettisella tavalla todistamaan kuvissa näkyvien lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Useimmiten kyse on alle murrosikäisistä pienistä lapsista.

Laittoman aineiston levittäminen, kuluttaminen ja tuottaminen ovat toisiinsa yhteydessä olevia ja moniulotteisia ongelmia. Toisessa ääripäässä on järjestelmällinen rikollisuus, jonka motiivina ei ole seksuaalinen kiinnostus lapsiin vaan taloudellisen hyödyn tavoittelu. Toimeentulo saadaan hyödyntämällä lasten kuviin seksuaalista kiinnostusta tuntevien valmiutta maksaa laittomasta kuvamateriaalista. Ilmiön toisessa ääripäässä ovat useimmiten omassa lähipiirissään seksuaalisen hyväksikäytön

Missä tahansa maassa esille tuleva rikos voi johtaa lukuisten muiden laittoman kuvamateriaalin hallussapitoon, levittämiseen tai seksuaalirikokseen syylistyneiden paljastumiseen eri maissa.

tön kohteena olevat lapset ja heitä hyväksikäyttävät aikuiset. Myös välissä olevilla toimijoilla, kuvamateriaalin kuluttajilla, tallentajilla ja sen edelleen levittäjillä, on oma osuutensa motiiveistansa riippumatta.

Kysyntä lisää tarvetta tuottaa uutta materiaalia vastaamaan kuluttajien tarpeita. Tämä tarkoittaa yhä uusia todellisiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Internet mahdollistaa myös lapsista tai lasten kuvista seksuaalisessa mielessä kiinnostuneiden henkilöiden keskinäisen yhteydenpidon, tuen ja kannustuksen. Osa lapsiin tai lasten kuviin seksuaalista kiinnostusta tuntevista on valmis tuottamaan ja jakamaan omakohtaista aineistoa – tai johdateltavissa siihen. Osa rikoksen todisteet sisältävästä aineistosta jää yksityiseen käyttöön, osa päättyy yhden tai useamman mutkan kautta laajempaan levitykseen. Luonnollisesti myös organisoitunut rikollisuus on kiinnostunut

joko suoraan tai välillisesti saamaan käyttöönsä uutta aineistoa niiltä, jotka ovat valmiita sitä jakamaan joko tietoisesti tai ”luottamukselliseksi” kuvittelemisinaan kahdenvälisissä yhteyksissä.

TOISAALTA MYÖS KEINOJA APUUN JA RIKOSTEN SELVITTÄMISEEN

Vaikka internet on luonut uusia mahdollisuuksia lapsiin tai lasten kuviin seksuaalista kiinnostusta tunteville, antaa se aiempaa tehokkaammat mahdollisuudet rikosten selvittämiseen. Asiaan myös kiinnitetään kansainvälisesti yhä enemmän huomiota, ja ongelmia lähestytään eri näkökulmista. Missä tahansa maassa esille tuleva rikos voi johtaa lukuisten muiden laittoman kuvamateriaalin hallussapitoon, levittämiseen tai seksuaalirikokseen syylistyneiden paljastumiseen eri maissa. Esille tulevan uuden aineiston huolellinen analysointi niin kansallisella tasolla

kuin kansainvälisessä yhteistyössä antaa myös mahdollisuudet tunnistaa ja tavoittaa juuri parhaillaan avun tarpeessa olevia lapsia.

Rikolliseen toimintaan ryhtymisellä on vaikutuksensa ja seuraamuksensa. Päätös edetä lapsiin kohdistuvan seksuaalisen kiinnostuksen mukaisiin tekoihin merkitsee kauaskantoisia seuraamuksia monen ihmisen elämään – ennen kaikkea seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevan lapsen, mutta myös hänen läheistensä, sekä tekijän itsensä ja hänen lähipiirinsä. Kaikki lapsiin tai lasten kuviin seksuaalista kiinnostusta tuntevat henkilöt eivät mahdollisista haluistaan huolimatta kuitenkaan etene vahingolliseen ja laittomaan toimintaan ja halua aiheuttaa vahinkoa itselleen tai muille. Silloin kun oman käyttäytymisen säätelyn tueksi tarvitaan apua, tulee sitä myös olla saatavilla.

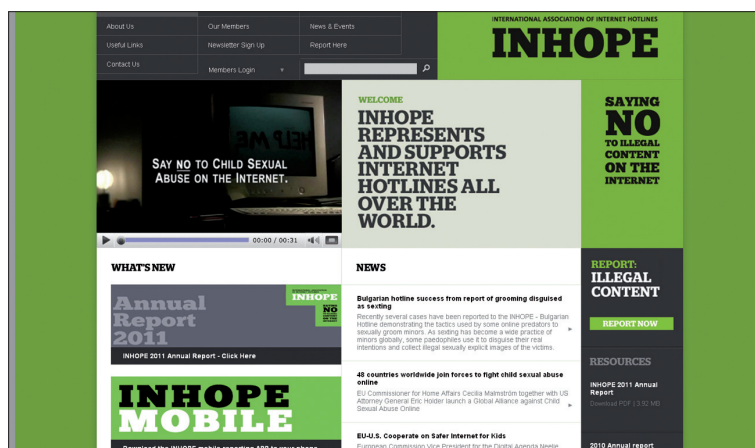
Pelastakaa Lapset ry on parhaillaan valmistelemassa

ennaltaehkäisyyn tähtäävää anonymia oma-apuverkkoaineistoa. Se on tarkoitettu henkilöille, joilla on huoli omasta seksuaalisesta kiinnostuksestaan lapsiin tai lasten kuviin ja tähän liittyvästä internetin käytöstä. Sivuston tarkoitus on saada pohtimaan oman seksuaalisen kiinnostuksen riskejä sekä antaa valmiuksia oman käyttäytymisen hallintaan niin että pidättäytyminen vahingolliselta ja muiden ihmisten oikeuksia loukkaavalta toiminnalta on mahdollista. Jos joku materiaalin ansiosta pystyy säätämään käyttäytymistään ja yksikin lapsi säästyy seksuaaliselta hyväksikäytöltä, on hanke kannattanut. ■

Kirjoittaja on Lasten suojele digitaalissa mediassa -toimintojen päällikkö Pelastakaa Lapset ry:ssä.

Lisätietoa verkkosivuilta www.pelastakaaalapset.fi – Lasten suojele digitaalisessa mediassa. Verkkosivulta löytyy Pelastakaa Lapset ry:n tekemiä selvityksiä sekä mm. ammattilaisille tarkoitettu tietopaketti ”Suojele minua kaikelta”. Se antaa tietoa siitä, mistä internetiin liittyvässä lasten seksuaalisessa hyväksikäytössä on kyse ja mikä on ammattilaisen rooli ennaltaehkäisyssä, tunnistamisessa, rikoksen selvittämisessä ja auttamisessa.

Ks. myös www.nettivilje.fi ja www.inhope.org.



INHOPE-verkoston päätavoitteena on laittoman, seksuaalirikoksen yhteydessä lapsista otetun kuvamateriaalin mahdollisimman nopea poistaminen verkosta.

Koti vankilana

Uusin rangaistusmuoto valvontarangaistus otettiin käyttöön runsas vuosi sitten (1.11.2011).

Sekä rikosseuraamusesimies **Maaret Lundahl** että rikosseuraamustyöntekijä **Almaleena Suomala** ovat kokeneet rangaistusmuodon hyödyllisenä ja tarpeellisenä, mutta myös haasteita on asiakastyön ja täytäntöönpanon valvonnan kautta nousut esille.

Maaret Lundahl ja Almaleena Suomala työskentelevät toimeenpanosuunnitelmien parissa Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimiston Vantaan toimipaikassa. Lundahl tarkastelee valvontarangaistusta niin esimiehen kuin

täytäntöönpanoa hoitavan valvojan näkökulmasta. Suomala on puolestaan toiminut valvontarangaistuksen parissa sen käyttöönotosta alkaen, vaikka hoitaa myös muita rangaistuksia.

Rangaistukseen tuomittu on usealla eri tavalla valvot-

tuna rangaistuksensa ajan ja hänen liikkumisensa on rajoitettua. Rikoksenteikijä voi kuitenkin asua kotonaan, mutta teknisten valvontalaitteiden kanssa eläminen rajoittaa toimintamahdollisuuksia huomattavasti ja kodista poistuminen voi tapahtua ainoas-

taan ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti; esimerkiksi kello 21–06 välillä on valvotun pysyttävä kotonaan. Rangaistus pyritään laittamaan täytäntöön mahdollisimman pian ja asiakkaalle kiinnitetään nilkkaan panta, jonka avulla kotonaoloa valvotaan.

Valvontarangaistusta voidaan pitää perusteltuna useastakin syystä. Rangaistusmuoto edistää rikoksenteikijän sosiaalisia valmiuksia ja mahdollistaa sosiaalisen elämän ylläpidon sekä sisällyttää rikoksenteikijän myös muuhun yhteiskunnalliseen elämään, kuten työhön tai opintoihin. Etenkin jos tuomittu pystyy säilyttämään työsuhteensa, ei valvontarangaistus heikennä tuomitun taloudellista tilaa samassa määrin kun ehdoton vankeusrangaistus ja rikoksenteikijä säilyy myös veronmaksajana. Rikosseuraamulaitoksen tietojen mukaan kuluja yhteiskunnalle valvontarangaistuksesta kertyy

Mikä on valvontarangaistus?

- Mahdollisuus korvata lyhyemmät ehdottomat vankeusrangaistukset.
- Korkeintaan 6 kk.
- Kovuusasteikolla yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden välillä.
- Edellyttää tuomitulta päihteettömyyttä, suostumusta, sekä soveltuvat asuinolot. Päihteettömyyttä valvotaan valvontapartion suorittamin pistokokein.
- Tuomitulle laadittu päiväohjelma ja toimintavelvollisuudet edellyttävät minuuttitarkkaa noudattamista.
- Tuomitulle asennetaan jalkapanta, joka valvoo kotonaoloa. Jos rikoksenteikijä esimerkiksi yrittää irrottaa pantaa tai poistua asunnolta päiväohjelmasta poiketen lähtee pannasta signaali valvontakeskukseen.
- Mikäli rikoksenteikijä rikkoo päihteettömyyttä tai laiminlyö päiväohjelmaansa seuraa siitä rangaistuksen muuntaminen ehdottomaksi.
- Rangaistusmuoto on sekä valtiolle että tuomitulle edullisempi. Se mahdollistaa työssäkäynnin, opinnot sekä sosiaalisten suhteiden vahvemman ylläpidon.



Rikosseuraamusesimies Maaret Lundahl pitää valvontarangaistusta hyvänä, vaikka haasteita riittää etenkin toimettomien valvottavien toimintasuunnitelmissa.



Rikosseuraamustyöntekijä Almaleena Suomala on työskennellyt valvontarangaistuksen parissa sen käyttöönosta lähtien.

noin 60 euroa päivältä, kun vastaava summa ehdottomalle vankeudelle on 180–200 euroa.

TYÖSSÄKÄYVILLÄ JA TOIMETTOMILLA ERI ONGELMAT

Lundahl ja Suomala pystyvät työkokemuksensa perusteella jakamaan valvontarangaistusta suorittavat karkeasti kahteen osaan: työssäkäyviin ja toimettomiin. Näiden kahden eri asiakasryhmän kanssa työskentelyssä haasteet toimeenpanovalvojalle, kuten myös rikosentekijöille, ovat hyvin erilaisia. Työssäkäyvien rangaistusajan toiminnan sisältö rakentuu oman palkkatyön kautta. Heidän haasteekseen muodostuu usein toimintavelvollisuuden tuntimäärän yläraja, joka on 40 tuntia (matkoineen 50 tuntia). Sallittuun tuntimäärään on vaikea saada mahdutettua asiakkaan tarpeita vastaavaa ja arvointikeskuksen suosittamaa toimintaa, kuten käyntiä A-klinikalla, suuttumuksenhallinta-, liikenneturva- tai muiden sosiaali- ja tukipalveluiden piirissä sekä

pakolliset valvontatapaamiset toimistolla.

Toimettomien kanssa puolestaan on haasteellista saada viikkoaikatauluun lakisääteinen minimimäärä, 10 toimintavelvollisuustuntia, sillä asiakkaan aiempi elämä on voinut hyvin pitkälti rakentua esimerkiksi päihteiden käytön ympärille eikä arjesta välttämättä löydy rutiineja tai harrastuksia, joita toimintavelvollisuudessa voitaisiin vahvistaa ja hyödyntää. Toimintavelvollisuuden sisällön suunnittelulla pyritään vaikuttamaan mm. uusimisriskiin ja sillä vältetään myös asiakkaan eristämistä neljän seinän sisälle. Pyrkimyksenä on, että etenkin toimettomat poistuisivat vähintään kerran päivässä asunnoltaan, mikä edesauttaa toimintakyvyn ylläpitämistä ja kytkee vahvemmin yhteiskunnalliseen toimintaan.

Vaikka karkea ryhmittely työssäkäyviin ja toimettomiin onkin mahdollista, kokee Lundahl tilanteen moniulotteiseksi.

– Jokainen tapaus on ollut niin erilainen. Vaikka puhu-

taan toimettomien ryhmästä, ovat kaikki niin erilaisia ja yksilöllisiä, että on haasteellista löytää mitään yhtenäistä toimintamallia. Ja sama pätee myös työssäkäyviin.

Lisähaastetta toimeenpanotyöhön tuo se, että vankeusrangaistus muunnettuna valvontarangaistukseksi asiakkaan kertalaisuudet huomioiden, rangaistuksen keskimääräiseksi pituudeksi jää vain 34 päivää.

– Etenkin toimettomien tilanne on hankala. Kun valvontarangaistuksen pituus asettaa tiukat aikaraamit toimeenpanolle, on vaikea saada toimintavelvoitteet sopimaan ja lyhyt aika riittämään syvälliseen sisällölliseen keskusteluun ja työskentelyyn. Etenkin jos toimeenpanoaika sijoittuu kesäaikaa, jolloin kunnallisten palveluiden tarjonta on suppeampaa.

VIKKOAIKATAULU VAATII RUTIINEJA JA ENNAKOIMISTA

Valvontarangaistuksessa asiakkaan elämä aikataulutetaan ja viikkosuunnitelma laaditaan kerrallaan muutamaksi

viikoksi eteenpäin. Suunnitelmaa varten asiakkaan täytyy kyetä hahmottamaan ennalta kaikki mahdolliset menot ja tarpeet liikkua kodin ulkopuolella. Tarpeita pohditaan yhdessä valvojan kanssa ja ne kirjataan suunnitelmaan. Suunnitelmassa määritellään tarkasti esimerkiksi mihin kauppaan, pankkiin tai kuntosalille asiakas menee, millä kulkuneuvoilla palaa töistä ja kauan matka harrastuksiin kestää. Kentällä liikkuvan tukipartion on käytännössä viikkosuunnitelman avulla voitava paikantaa, missä valvottu milläkin kellonlyömällä on. Arjen ennakoimisen rikosseuraamustyöntekijä Almaleena Suomala mainitsee sen myös yhdeksi asiakkaiden suurimmista haasteista.

– Asiakas joutuu etukäteen miettimään kaikki asiat, mitä päivittäisiin rutiineihin kuuluu, kuten kaupassakäynnit, urheilut, harrastukset ja myös lasten harrastuksiin viemiset, Kelan käynnit ym. Menot sijoitetaan suunnitelmaan minuuttiaikataululla. Pantta puolestaan valvoo sitä, oletko kotona vai et, kaikkien →

Vapaudenriisto on aina iso asia.

→ poistumisten kodista tulee näkyä aikataulussa.

– Jos asiakas on perheellinen, esimerkiksi lasten kanssa ei hirveästi pysty tekemään spontaaneja asioita, rikosseuraamuskesimies Maaret Lundahl täydentää.

Toisaalta monelle rikosentekijälle rutiini ja valvonta tuovat turvallisuutta ja auttavat lisäämään elämänhalintaa.

– Tapauksia ei myöskään ole ollut niin monta, että niistä voitaisiin löytää joitain yleistettäviä piirteitä. Ensimmäiset tuomiot ovat tulleet tämän vuoden puolella, Suomala toteaa.

PÄIHTEETTÖMYYS JA SÄHKÖT EDELLYTYKSENÄ

Esimerkiksi tuomitun aiemat valvontarangaistukset, rikoksen laatu tai asumisolot voivat estää valvontarangaistuksen käyttöönoton. Mikäli tuomio on tullut puolisoon kohdistuneesta väkivallasta, ei rangaistusta voida suorittaa tuomitun kotona. Jos asiakkaalla ei ole mahdollisuutta maksaa esimerkiksi sähkölaskuaan, ei rangaistusta voida toteuttaa, sillä kotiin asennettava valvontalaite täytyy olla toiminnassa. Rangaistusmuoto edellyttää myös päihteettömyyttä, jota valvotaan valvontapartion tekemillä pistokokeilla ja näytteidenotolla. Lakisääteisesti kaikkia samassa asunnossa asuvia kuullaan ja rangaistus edellyttää heidän suostumuksensa. Myös mahdollisten lasten mielipide tulee selvittää.

Sekä Lundahl että Suomala ovat törmänneet palautteeseen, jossa asiakkaat mieltävät rangaistusmuodon psykologisesti raskaaksi, mutta toisaalta se on joillekin elämänlaatua selkeämmin ylläpitävä rangaistusmuoto, sillä työpaikka tai harrastukset on helpompi säilyttää. Osalla myös perheen kuuleminen on saatanut johtaa päätökseen, että rangaistus suoritetaan ehdottomana, sillä lapsia on haluttu suojella.

– Monet asiakkaat ovat sanoneet, että se on todella rankkaa henkisesti. Työssäkävylle joiden elämä on melko rutinoitunutta ja strukturoitunutta, se voi olla melko helppoa vaikka vaatiikin psyykkistä vahvuutta, että kestää aikataulujen noudattamista, Suomala kertoo.

Lundahl mainitsee, että asiakkaan elämäntilanne vaikuttaakin usein hänen suhtautumiseensa.

– Monet työssäkävylt ovat olleet tosi onnellisia mahdollisuudesta, mutta eräästä asiakkaasta ovat pohjineet, että jos eivät olisi työssäkäyviä, olisivat menneet ennemmin vankilaan. Vapaudenriisto on tapaukseen katsomatta kuitenkin iso asia. Se, ettei illalla ole mahdollisuutta astua ovesta ulos, koetaan psyykkisesti raskaana, etenkin asiakkaille joilla ei aiemmasta elämässään ole ollut rutiineita, joita noudattaa. ■

■ ERIKA TURUNEN

Vapautuneen tarpeet paljolti arjen perusasioita

Yhteistyössä rikoksettomaan elämään (YRE) on poikkihallinnollinen yhteistyöverkosto, jonka tarkoituksena on etsiä nykyistä vaikuttavampia keinoja seuraamusjärjestelmän piiriin joutuneiden henkilöiden yhteiskuntaan paluun helpottamiseksi. Pääkaupunkiseudulle 2011 uudelleen perustettu YRE rakensi palvelukokonaisuutta, joka helpottaa kunnan ja valtion viranomaisten sekä kolmannen sektorin yhteistyötä.

Pääkaupunkiseudun toimijat kehittivät yhteistyötään Tampereen mallin mukaisesti. Kuntien YRE-tiimeissä käytiin läpi asioita tapaus kerrallaan, jotta kuntoutumisen kaari tuli läpinäkyväksi. Ongelmakohtat tuotiin YRE-ryhmän käsittelyyn.

Toiminnan ja vähäisten resurssien oikeaksi kohdentamiseksi toteutettiin tutkimushanke siitä, kohtaako viranomaisten ja järjestöjen tarjoama apu rikosseuraamusasiakkaiden tarpeet. Lomakekyselyihin ja/tai teemahaastatteluihin osallistui kaikkiaan 30 vapautunutta rikosseuraamusasiakasta. Lisäksi haastateltiin 10 viranomais- ja järjestöpuolen edustajaa.

Tutkimuksessa nousi esille rikosseuraamusasiakkaiden tarpeiden laajamittaisuus. Apua tarvittiin niin toimeentulon, asumisen, päihdehuollon kuin käytännön elämän hallintaan. Asiakkaiden näkemyksissä painottui kuitenkin tarve tukihenkilölle ja vertaistuelle. Viranomaishaastattelussa nousi esille tarve yksilökohtaiselle, asiakaslähtöiselle työlle ja asiakkaan erityistarpeisiin vastaamiselle. Tätä ei kuitenkaan aina nähty mahdollisena rakenteiden tai toimintamallien vuoksi. Eri tahojen vastauksissa näkyi myös selvästi epäselvyydet vastuujaoissa erityisesti juuri vapautumisvaiheessa. Kaikki haastateltavat painottivat yhteistyön merkitystä muiden alalla toimijoiden kanssa.

Lomakekyselyiden ja haastatteluiden perusteella rikosseuraamusasiakkaiden jälkihuolto niin asiakasprosessin kuin henkilön itsensäkin kannalta näyttää koostuvan kaikessa monimutkaisuudessaan yksinkertaisista perusasioista. Vapautuneen kannalta tarpeet koostuvat arjen perusasioista: omasta kodista, toimeentulosta, tukea antavista läheisistä ja päivittäisistä rutiineista. Näiden mahdollistamiseksi tarvitaan kuitenkin moniammatillista yhteistyötä niin valtion, kunnan kuin kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Kaikessa yksinkertaisuudessaan tämä viranomaisyhteistyö koostuu osaavista ihmisistä, jotka tuntevat toisensa ja tietävät kenen puoleen tarvittaessa kääntyä. Eri organisaatioiden rakenteiden ja toimintamallien tulisi kuitenkin tukea tätä yhteistyötä ja mahdollistaa asiakaslähtöinen toiminta. YRE-toiminnan todettiin olevan ainakin yksi toimiva keino näiden yhteistyömenetelmien kehittämisessä. ■

YRE pääkaupunkiseudulla -raportti löytyy osoitteesta www.kris.fi.

Kirjoittaja KRIS-Etelä-Suomen toiminnanjohtaja.

Videoneuvottelut välttämätön osa nykyaikaista rikosseuraamusta

Vankien kuljettamisesta tuomioistuimiin aiheutuu vähintään 4,5 miljoonan euron kustannukset vuosittain. Rikosseuraamuslaitos ja tuomioistuinlaitos ovat viime vuosina lisänneet videoneuvottelujen käyttöä merkittävästi. Esimerkiksi Vantaan vankilassa järjestettiin vuonna 2008 vain yksittäisiä videoneuvotteluja, kun vuonna 2011 niitä käytiin lähes 300. Videoneuvottelut ovat välttämätön osa tutkintavankilan arkipäivää. Samalla videoneuvottelut parantavat turvallisuutta, sillä suurin osa karkaamisista tapahtuu erilaisten kuljetusten yhteydessä. Videoneuvottelujen käytössä on kuitenkin edelleen kehittämismahdollisuuksia.

KUSTANNUSTEHOKKUUS

Videoneuvottelun käyttö vangitsemisasioissa on ollut lain mukaan mahdollista vuodesta 2006 lähtien. Videoneuvottelujen lisäämistä oikeudenkäynneissä on perusteltu mm. tuomioistuinten palvelun parantamisella ja kustannussäästöillä. Samalla on katsottu, että videokuulemisella on mahdollista saavuttaa etuja erityisesti pakkokeinoasioissa. Niissä videokuuleminen alentaa vankikuljetusten kustannuksia sekä turvallisuusriskejä. Kuu-

den vuoden kokemus videoneuvotteluista onkin osoittanut käytännön toimivaksi. Uusimpana videoneuvottelun hyödyntämismuotona otettiin noin kolme vuotta sitten käyttöön videokuuleminen vankien kurinpitokäsittelyissä. Kurinpitokäsittelyssä voidaan kuulla suljetusta vankilasta käsin vankia, joka esimerkiksi on siirtynyt avovankilasta valvottuun koevapauteen, rikkonut koevapauden ehtoja ja siirretty suljettuun vankilaan.

Vankien kuuleminen videoneuvottelun välityksellä on perinteisiin oikeudenkäynteihin verrattuna erittäin kustannustehokasta. Hämeenlinnan vankilassa on keskimäärin 20–30 tutkintavankia, joiden kuljettaminen oikeudenkäynteihin maksaa pelkästään välittömine kustannuksineen noin 50 000–60 000 euroa vuodessa. Esimerkiksi vangitsemisasian uudelleen käsittely lähimmässä, noin viiden kilometrin päässä sijaitsevassa tuomioistuimessa vaatii noin viisi tuntia valvontahenkilöstön työaikaa. Vankilassa vangin vangitsemisen uudelleen käsittely on kestänyt kokemusten mukaan videoneuvottelun välityksellä noin puolituntia. Vangit joutuvat usein tekemään monen päivän mittaisia matkoja vanginkuljetusreittejä

pitkin osallistuakseen vain lyhyeen vangitsemisoikeudenkäyntiin. Nämä matkat aiheuttavat työtä ja kustannuksia monissa eri laitoksissa.

VANKIEN KOKEMUS

Hämeenlinnan vankilassa haastateltiin tätä artikkelia varten kesällä 2012 videoneuvottelun välityksellä oikeudenkäynteihin osallistuneita vankeja. Haastattelussa selvisi, että pääsääntöisesti vangit kokivat käytetyn teknologian melko toimivaksi. Oikeudenkäynnin välittömyyden vaatimus näyttääkin täyttyvän teknologian toimivuuden osalta. Osa vangeista toi kuitenkin esille, että olisi halunnut enemmän osallistua oikeudenkäyntiin videoneuvottelun sijasta tuomioistuimessa paikan päällä. Erityisen huomionarvoista oli joidenkin vankien näkemys siitä, että oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille olisi vähintäänkin välttämätöntä se, että avustaja ja tarvittaessa tulkki olisivat samassa paikassa kuin vanki.

MAHDOLLISUUDET

Videotekniikan etuja olisi mahdollista hyödyntää nykyistä enemmän rikosprosessin eri vaiheissa. Nykyisen lainsäädännön mahdollistavaa videokuulemistä ei ole otettu

käyttöön koko laajuudessaan: käyttö vaihtelee vankiloittain ja tuomioistuimittain. Vankiloiden sisäisissä toiminnoissa olisi syytä puolestaan tarkastella videoneuvottelutekniikan hyödyntämistä kurinpitoasioiden lisäksi esimerkiksi vankien vapautumisen valmistelussa ja sosiaalisten suhteiden ylläpidossa. Nykyajan teknologia mahdollistaisi ilmaisen yhteydenpidon esimerkiksi Skype-palvelun avulla.

Noin kuuden vuoden kokemukset videoneuvottelujen käytöstä ovat olleet hyviä ja tulevaisuudessa videoneuvotteluilla voidaan merkittävästi edesauttaa kustannustehokasta ja turvallista rikosprosessin toteuttamista. Lievien rikosten osalta voitaisiin pohtia mahdollisuutta käyttää videoneuvottelua myös rikosasian pääkäsittelyssä, kuitenkin siten että avustaja olisi samassa paikassa vangin kanssa. Valtion toimintojen sopeuttaminen ja kehittäminen edellyttävät lainsäädännön tarkistamista. Kustannussäästöjä rakennetaan ja toimintoja parannetaan vain tosiasiallisesti käytäntöjä muuttamalla. ■

Kokko on ma. erikoissuunnittelija Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa ja Laulumaa Hämeenlinnan vankilan johtaja.

Suurin osa naisvangeista kokenut lähisuhdeväkivaltaa

Jopa seitsemän kymmenestä naisvangista on kokenut lähisuhdeväkivaltaa ja moni on kokenut väkivaltaa myös lapsena. Toisaalta suuri osa naisvangeista Suomessa on tuomittu väkivaltarikoksista. Naisvangit voivat siis samanaikaisesti olla väkivallan uhreja, tekijöitä ja todistajia. Vankilahenkilökunnalle järjestetty koulutus keskittyi lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen.

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) on mukana kansainvälisessä hankkeessa, jonka tarkoituksena on kehittää koulutusta vankilahenkilökunnalle, jotta he voisivat paremmin tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa kohdanneita naisvankeja ja vastata heidän tarpeisiinsa. STRONG-hanke toteutetaan Suomen lisäksi Saksassa, Liettuassa, Puolassa ja Isossa-Britanniassa. Se on rahoitettu Euroopan komission Daphne III -ohjelmasta.

Hankkeessa kartoitettiin ensin eri maiden lähisuhdeväkivaltaan liittyviä palveluja naisvangeille. Tietoja kerättiin kirjallisuudesta, kyselyllä sekä haastattelemalla henkilökuntaa ja asiantuntijoita. Tämän jälkeen kehitettiin vankilahenkilökunnalle suunnattu koulutusmateriaali, joka käsittelee

lähisuhdeväkivaltaa ja sen tunnistamista. Lähisuhdeväkivalta on koulutuksessa määritelty aikuisiin kohdistuvaksi fyysiseksi, seksuaaliseksi, henkiseksi ja taloudelliseksi väkivallaksi. Koulutus pilotoitiin kaikissa viidessä maassa syksyllä 2012.

Suomessa koulutuksen toteutti HEUNI yhdessä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa. Myös Rikosseuraamuslaitos oli mukana hankkeen taustaryhmässä.

TAUSTAA JA TUTKIMUSTULOKSIA

Suomessa noin 7 % vangeista on naisia. Tutkimusten mukaan naisvangit ovat usein vieläkin moniongelmaisempia kuin miesvangit ja he kärsivät miehiä enemmän erilaisista terveys-, mielenterveys- ja päihdeongelmista. Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuksen mukaan jopa seitsemän kym-

menestä naisvangista on joutunut kumppanin fyysisesti pahoinpitelemäksi. Lisäksi neljännes on kokenut väkivaltaa lapsuudessa. Kolmanneksella on myös seksuaalisen väkivallan kokemuksia. Samanaikaisesti suuri osa naisvangeista on myös itse syyllistynyt väkivaltaan. Uusimpien tilastojen mukaan noin 34 % naisista on tuomittu vankilaan henkirikoksista ja 12 % muista väkivaltarikoksista. Näin ollen naiset ovat samanaikaisesti väkivallan uhreja, tekijöitä ja todistajia.

HEUNIn tutkimuksen mukaan Suomessa ryhmämuotoisen toiminnan järjestämistä ja henkilökunnan erikoistumista nais erityiseen työhön haittaa naisvankien pieni määrä tietyissä laitoksissa. Naisvankeja saatetaan myös pitää miehiä haasteellisempina, koska heidän käyttäytymisensä poik-

keaa totutusta, miehisestä normista. Vangeille tarjottavat ohjelmat ja toiminnot on pääosin suunniteltu miehille ja miesten näkökulmasta. Poikkeuksena tästä mainittiin erityisesti naisille suunnattu VINN- motivaatio- ja keskusteluohjelma, jota pidettiin hyvänä käytäntönä kaikissa Pohjoismaissa. Ohjelmassa käsiteltään laajasti erilaisia naisten elämään liittyviä asioita, ml. lähisuhdeväkivaltaa.

Naisvankien kohtaamaa lähisuhdeväkivaltaa ei tunnusteta vankiloissa systemaattisesti. Tunnistaminen riippuu edelleen usein yksittäisen työntekijän aktiivisuudesta tai naisen omasta aloitteesta. Haastateltavat pitivät etenkin väkivallan puheeksi ottamista ongelmallisena, sillä yleinen rutiini aiheen käsittelyyn puuttuu. Vankilan näkökulmasta korostuu tarve puhua lähisuhdeväkival-

Haastateltavien mukaan vankilahenkilökunta tarvitsee lisää työvälineitä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tunnistamiseksi ja auttamiseksi.

NATALIA OLLUS



Henkilökunta sai lokakuussa Laukaan vankilassa koulutusta naisvankien lähisuhdeväkivaltaongelman kanssa työskentelyyn.

lasta niin uhri-, tekijä- kuin todistajanäkökulmasta, sillä pelkkä uhrinäkökulma voi olla vankilassa vaikea lähestymistapa ottaen huomioon naisten oma väkivaltaisuus. Myös väkivallan irrottaminen naisvankien muista ongelmista saattaa olla hankalaa, sillä esimerkiksi päihde- ja mielen-terveysongelmat kietoutuvat yhteen väkivallan kanssa.

Vankiloiden henkilökunnalle ei ole tietojemme mukaan Suomessa järjestetty erillistä koulutusta lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta tai puheeksi ottamisesta. Asiantuntijahaastatteluuissa mainittiin, että henkilökunta hyötyisi erityisesti sellaisesta tiedosta, jossa käsitellään väkivallan vaikutuksia naisten käyttäytymiseen. ”Henkilökuntaa tulisi mielestäni kouluttaa enemmän siitä, mitä väkivallan kohteeksi joutuminen

aiheuttaa ihmiselle ja miten se voi vaikuttaa vuorovaikutukseen kaikissa ihmissuhteissa. Tätä kautta henkilökunta voisi haastaa vankeja uusiin vuorovaikutusmalleihin ja rooleihin”, yksi haastateltava totesi. Haastateltavat painottivat, että vankilahenkilökunta tarvitsee lisää työvälineitä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tunnistamiseksi ja auttamiseksi. He tarvitsevat myös enemmän tietoa siitä, miten he voivat ottaa lähisuhdeväkivallan puheeksi ja miten tilanteessa tulisi toimia.

LÄHISUHDEVÄKIVALTA-KOULUTUS VANKILAHENKILÖKUNNALLE

Hankkeessa kehitettiin neljän tunnin koulutusmateriaali naisvankien kanssa työskentelevälle henkilökunnalle. Koulutuksessa käydään läpi lähisuhdeväkivallan yleisyyttä,

dynamiikkaa ja muotoja. Siinä painotetaan erityisesti väkivallan seurauksia, tunnistamista, puheeksi ottamista sekä ammatillista vastuuta ja yhteistyötä. Koulutus on luonteeltaan vuorovaikutuksellinen ja siinä on useita harjoituksia ja pienryhmäkeskusteluja.

Järjestimme lokakuussa neljä koulutustilaisuutta. Kouluttajina toimivat **Erja Pietilä** Vanajan vankilasta, **Sari Viikki-Ripatti** RSKK:sta sekä **Natalia Ollus** ja **Anniina Jokinen** HEUNIsta. Ensimmäinen tilaisuus oli päivän mittainen avoin seminaari otsikolla ”Väkivaltaa kokeneet naisvangit: miten väkivalta vaikuttaa ja miten siihen voi puuttua”. Osallistujat edustivat vankiloita, järjestöjä ja muita kiinnostuneita tahoja. Seminaarin avasi **Kaisa Tammi-Moilanen**, Vanajan vankilan ja Hämeenlinnan yhdyskuntaseu-

raamustoimiston johtaja. Hän korosti naisvankien erityisyyttä: he ovat pieni joukko, joka kuitenkin vaatii erilaista kohtaamista ja eri palveluja kuin miesvangit. Siksi nais erityinen työtapana vankilassa tärkeä.

Lähisuhdeväkivaltaa käsittelevä koulutusosio herätti yleisössä paljon keskustelua. Keskustelussa pohdittiin sitä, että naisvankien elämässä väkivallan uhrius ja tekijyys kietoutuvat yhteen. Vankilassa tulisi korostaa entistä enemmän naisten omaa toimijuutta, eikä vahvistaa uhrinäkökulmaa. Nais erityinen lähestymistapa ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nainen ei olisi vastuussa omasta väkivaltaisesta käytöksestään, vaan siinä ymmärretään lähisuhdeväkivallan negatiivinen vaikutus naisen käyttäytymiseen ja elämänhallintaan. Päivän päätteeksi esiteltiin kolme vankilassa vedettyä nais erityistä ohjelmaa tai hanketta, joita voidaan pitää hyvinä käytäntöinä: väkivallan uhreille tarkoitettu Ketjun katkaisu -ohjelma, motivoiva muutosohjelma VINN sekä Romano Missio ry:n Naisten vuoro -hanke.

Järjestimme lisäksi kolme vankilakohtaista puolen päivän koulutusta Turun, Laukaan ja Vanajan vankiloiden henkilökunnalle. Kaikissa kolmessa vankilassa koulutus otettiin hyvin vastaan. Vaikka vankilat ovat keskenään hyvin erilaisia, henkilökunta oli työssään kohdannut samankaltaisia tilanteita ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneita naisvankeja. Koulutuksen perusteella on sel-

→ vää, että naisvankien kanssa työskentelevällä vankilahenkilökunnalla on tarve oppia tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa sekä kehittää työtapoja väkivaltaan puuttumiseksi ja naisten auttamiseksi.

Koulutuksesta kerätty palaute oli hyvin positiivista. Useat osallistujat pitivät puheeksi ottamista erityisen tärkeänä ja kokivat koulutuksen antavan heille työkaluja lähisuhdeväkivaltaasta puhumiseen: ”sain tietoa miten työnsäni on oikea tapa lähestyä vankia. Sain myös rohkeutta

asian esiin tuomiseen vangin kanssa”. Koulutus painotti lähisuhdeväkivallan hälytysmerkkejä ja uhrien tunnistamista. Yhden osallistujan mukaan ”oman työn kannalta ja näkökulmasta olisi hyvä tunnistaa ja saada puhuttua näiden naisten kanssa ja ohjata heitä eteenpäin”. Vankila ei yksin pysty auttamaan väkivaltaa kokeneita naisia, ja siksi koulutuksessa pohdittiin myös yhteistyötä vankilan ulkopuolisten tahojen kanssa. Koulutuksessa käsiteltiin myös moniammatillisen yhteistyön

merkitystä naisvankien auttamiseksi. Tämä on tärkeää etenkin vankilasta vapautumisen valmistelun yhteydessä. Näkökulma korostui yhden osallistujan kommentissa: ”yhteistyö on tärkeää jo vankeusaikana, mutta tarvittaessa jatkumon rakentaminen olisi tärkeää”.

Useat osallistujat olisivat toivoneet pidempää koulutusta, sillä asiaa ja keskustelua oli paljon. Mielestämme tällaiselle koulutukselle onkin vankiloissa selkeä tarve.

Eri maissa järjestettyjen pi-

littokoulutusten ja niistä saatujen kokemusten perusteella lähisuhdeväkivaltaa käsittelevä koulutuspaketti viimeistellään joulukuussa. Tämän jälkeen suomeksi käännetty koulutusmateriaali on vapaasti käytettävissä. Toivomme, että materiaaleja tullaan jatkossakin hyödyntämään vankiloiden henkilökunnan kouluttamiseksi niin RSKK:ssa kuin vankiloissa. Lisätietoa koulutuksesta saa HEUNista. ■

Kirjoittajat työskentelevät tutkijana ja erikoissuunnittelijana HEUNissa.

■ INKA JESKANEN

Naisten vuoro tarjoaa työkaluja romaninaisvankien kuntoutukseen

Romanitaustaisia naisvankeja on Suomessa yhä enemmän. Heidän tukemisen ja kuntouttamisen luo uudenlaisia haasteita rikosseuraamusalalle. Tutkimustietoa aiheesta on niukasti, eikä vankiloiden nykyisillä kuntouttavilla ohjelmilla ole henkilökunnan mukaan saavutettu tavoiteltuja tuloksia.

Naisten vuoro on nelivuotinen (2010–2013) romaninaisvankien kuntoutuksen kehittämishanke. Tavoitteena on tuottaa toimintamalli, jolla voidaan vaikuttaa myönteisesti romaninaisvankien uusintarikollisuuteen ja syrjäytymiseen. Romaninaisvankien kuntoutustarpeita ja elämäntilanteita on selvitetty haastatteluilla. Hankkeessa koulutetaan myös Rikosseuraamuslaitoksen henkilökuntaa sekä muita

tahoja. Lisäksi hanke kasvattaa romanityhteisön tietämystä rikosseuraamusasioista ja kehittää yhdyshenkilötoimintaa vapautuvien vankien tueksi.

VOIMAANNUTTAVA TOIMINTAMALLI

Osana hanketta on kehitetty toimintamalli Voiva. Voiva tulee sanoista voimaannuttava, identiteettiä vahvistava ja vaihtoehtoja tarjoava. Kuntoutusohjelmassa minäkuva vahvistetaan romanikulttuurista käsin. Romanitaustan huomioiminen on tärkeää, sillä perinteinen romanielämä poikkeaa osittain valtaväestön elämästä niin erilaisten arvojen (kuten yhteisöllisyyden, tabujen ja vanhojen kunnioituksen) kuin kulttuurillisten tapojen vuoksi.

Voiva-ohjelma on romani-

työntekijää vankilassa ohjaava toimintamalli, jota voidaan toteuttaa sekä yksilö- että ryhmätoimintana. Työntekijän romanitausta on keskeinen, sillä hänellä on paremmat edellytykset muodostaa naisvankeihin yhteys ja keskustella asioista ”yhteisellä kielellä”.

VOIVA-OHJELMALLE TUNNISTETTU SELKEÄ TARVE

Voiva on otettu käyttöön Vanajan vankilassa kahdessa pilttiryhmässä ja toiminta jatkuu edelleen. Vuonna 2013 kokemusta Voivan toiminnasta on tarkoitus hankkia myös suljetusta vankilasta. Koulutuksiin on osallistunut Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden yhteistyötahojen henkilökuntaa.

Projektissa saadut kokemukset osoittavat selkeän tarpeen romanityöntekijälle

vankiloissa. Voiva -ohjelman lisäksi romanityöntekijä on toiminut Vanajalla henkilökunnan apuna ja tarjonnut konsultointiapua romaninaisvankien asioissa.

Naisten vuoro on RAY:n tuella toimiva ja Romano Mission hallinnoima kehityshanke. Toimintaa ohjaavat projektikoordinaattori ja palveluohjaaja, jonka työpiste on osan viikkoa Vanajan vankilassa. Kehityshankkeen lopulla Voiva-ohjelma kirjataan käsikirjaksi, jolloin malli jää Romano Mission palvelutuotteeksi. Lopuksi selvitetään myös toimintamallin soveltuvuus romanimiesvangeille. ■

Lisätietoa www.naistenvuoro.fi

Kirjoittaja työskentelee hankkeen projektikoordinaattorina.

Poimintoja Bilbaon kriminologian konferenssista

Osallistuin European Society of Criminologyn (ESC) konferenssiin Baskimaan Bilbaossa syyskuussa. Tapahtuman teemana oli 2000-luvun kriminologia: tarpeellinen tasapaino vapauden ja turvallisuuden välillä. Ohessa kuvauksia joistakin sessioista.

RIKOLLISUUDEN TASON MUUTOKSISTA

Tämänvuotisen Tukholman kriminologia-palkinnon voittaja **Jan Van Dijk** Tilburgin yliopistosta Alankomaista esitteli dataa, jonka mukaan rikollisuus on eri maissa vähentynyt 1990-luvun puolivälistä lähtien. Hän pohti mahdollisia selitysmalleja tälle kehitykselle eri rikoslajeissa. Erityisesti hän nosti esiin tilaisuusrakenteen. Esimerkiksi autovarkauksien ja murtojen väheneminen voi liittyä turvajärjestelmien ja hälytinalaitteiden yleistymiseen. Voidaan jopa spekuloida, että tällaisella preventiolla voi olla laajempia vaikutuksia kokonaisrikollisuuteen sitä kautta, että jos tilaisuudet suhteellisen lievien rikosten tekemiseen estetään, ne eivät voi toimia rikollisen uran ponnahduslautoina ja rikollinen kehitys katkeaa. Myös **Marcelo F. Aebi** Lausannen yliopistosta Sveitsistä otti omassa esityksessään esiin laskevat rikosluvut, mutta huomautti että väkivallassa kuitenkin näkyy nouseva trendi.

TRANSITIONAALINEN OIKEUS

William Schabas puhui transitionaalista oikeudesta, jota on käytetty laajamittaisesti yhteiskunnallisten konfliktien jälkeisinä, nopean poliittisen muutoksen aikakausina. Itse hän on osallistunut to-

tuuskomissioon Sierra Leonessa. Tällaiset hankkeet yhdistetään usein restoratiiviseen oikeuteen, mutta kyse on kuitenkin enemmän yhteiskunnallisen kuin yksilötason sovituksista.

Sierra Leonessa kuulemiset kestivät kuukausia, ja useat uhreista olivat naisia tai lapsia. Asiantuntijat suosittelevat, että seksuaalirikoksia käsiteltäisiin suljetuin ovin. Kuitenkin kävi ilmi, että naiset nimenomaan halusivat julkista käsittelyä, ja tähän totuuskomissio tarjosikin sopivan välineen, vaikka kaikissa tapauksissa tekijää ei ollutkaan saatu kiinni. Totuuskomissio saattoi myötävaikuttaa siihen, että Sierra Leonessa saatiin lopulta rauha. Kuitenkin tällaisten komissioiden menestystä on hankala mitata; yhteiskunnalliset tilanteet ovat monimutkaisia, ja vaikutuksia voidaan arvioida vasta pidemmän ajan päästä.

BASKITERRORIN UHRIT

José Luis de la Cuesta Arzamendi Baskimaan yliopistosta puhui ETA:n terrorin uhreista. Etenkin Francon aika oli baskille hankalaa, ja tuki ETA:a kohtaan oli vahvaa ja julkista. Vasta 1980-luvulta alkaen baskit alkoivat laajemmin vieroksua ETA:n väkivaltaa. ETA perustettiin 1959, ja väkivalta alkoi 1961. Vuosikymmenten aikana yhteensä yli 800 ihmistä on tapettu. Samoin on ollut useita neuvotteluyrityksiä Espanjan hallituksen ja ETA:n välillä. Tällä hetkellä ETA:n vankeja on noin 500. Terrorismin uhrin ovat organisoituneet ja heidän asemansa parantamiseksi on säädetty laki. Ei kuitenkaan ole selvää, millainen oikeus auttaisi uhreja. Esimerkiksi restoratiivinen oikeus voisi

palvella heidän tarpeitaan. Myös kollektiivisen muistin vaaliminen on tärkeää.

SORMIEN PITUUDEN SUHDE KERTOO VÄKIVALTARISKISTÄ

Konferenssin kenties yllättävimmän esityksen piti **Hasan Buker** Turkin poliisikoulusta. Biologisella kriminologialla on pitkät juuret, kuten tiedämme, ja viime vuosina hormoneihin liittyvät tutkimukset ovat yleistyneet. Bukerin esitys koski sitä, miten sormien pituuden suhde on yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Nimettömän ja etusormen pituuden suhde kertoo raskaudenaikaisesta altistumisesta mieshormonille. Tutkimuksen otos koostui turkkilaisista koululaisista, joita pyydettiin arvioimaan sormiensa pituutta. Niillä, joiden nimetön oli etusormeen verrattuna pitkä, oli enemmän väkivaltaista käytöstä. Yhteys koski etenkin verbaalista väkivaltaa. Yhteys sormien pituuden ja fyysisen väkivallan välillä sen sijaan katosi, kun huomioon otettiin kontrollimuuttujat (kuten sanktiovarmuus ja uskomus, että väkivalta on väärin).

RESTORATIIVINEN OIKEUS

Myös restoratiivinen oikeus oli Bilbaossa hyvin esillä. **Gerry Johnstone** ja **Simon Green** Hullin yliopistosta esittelivät koko Hullin kaupungin kattavaa restoratiivista projektia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että sosiaalisia siteitä ja rikosten ennaltaehkäisyn roolia on vahvistettu ja vastaavasti repressiivisten sanktioiden kuten vankeusrangaistuksen roolia on pienennetty. Hullin kokonaisvaltainen, kulttuurinen muutos menee pidemmälle kuin →

→ pelkän rikosoikeussysteemin marginaaliset reformit, ja tarjoaa vuorovaikutteisemman ja vähemmän rangaistuskeskeisen tavan suhtautua konflikteihin kotona, koulussa, töissä ja ylipäätään kaikenlaisessa sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Morten Holmboe Oslon poliisikorkeakoulusta arvioi restoratiivisen oikeuden kehitystä maassaan. Kehitys ei ole ollut niin suotuisaa kuin **Nils Christien** kotimaasta saattaisi kuvitella. Norjassa, kuten monessa muussakin maassa, restoratiivisen oikeuden painopiste on rajattu uhrin ja tekijän kohtaamiseen ja melko lieviin tapauksiin. Holboen mukaan restoratiivisen oikeuden termiä käytetään liian löyhin perustein. Erityisesti hän kritisoi sovittelua uudistavan komitean pyrkimyksiä lisätä sovittelujuttujen määrää restoratiivisista periaatteista tinkimällä. Norjassa on esim. ehdotettu, että sovitteluun voisi tuoda oikeusavustajan.

SUOMALAINEN VUODEN 1981 KOHORTIN SEURANTATUTKIMUS

Oman esitykseni pidin kehitykselliseen ja elämäntapaerikriminologiaan keskittyvässä ryhmässä. Vedin yhteen pitkittäistutkimuksemme tähänastisia tuloksia ja esittelin uutta aineistoamme. Tutkimuskohteenamme on yhteensä vajaa 6000 Suomessa vuonna 1981 syntyneitä naisia ja miestä, joista olemme keränneet rikostiedot poliisilta ikävuosilta 15–30. Yhdistämme rikostietoihin lapsuuden ja nuoruuden aikana kerättyä tietoa erilaisista psykososiaalisista taustamuutujista. Tutkimuksemme herätti suurta kiinnostusta, varsinkin kun esittelin jo alustavia tuloksia rikollisuuden esiintyvyydestä koko tutkimusperiodin aikana molempien sukupuolten osalta. Rikokäyttäytyminen on hyvin yleistä (vaikka jätimme liikenne rikkomukset huomiotta): 44% otoksestamme oli joutunut rikoksesta epäiltynä poliisin rekisteriin; miehistä 62% ja naisista 27%. Kaikista rikosmerkinnöistä miesten osuus oli yli 80%. Iän ja rikollisuuden yhteys on hyvin selvä, mutta käyrät ovat täysin erilaisia naisilla ja miehillä: miehillä rikollisuus harvinaisuuksiin voimakkaasti teini-iän jälkeen, kun taas naisilla rikollisuus oli eri ikävaiheissa tasaisen matalalla tasolla. ■

Kirjoittaja on tutkijatohtori Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa.

Paikallinen turvallisuus

Tarve kuntakohtaisten turvallisuustutkimusten tekemiseen on kasvanut, kun paikallinen ja seudullinen turvallisuussuunnittelu on kehittynyt. Nykytilan arviointi ja toimintaympäristön tarkastelu ovat turvallisuustyössä tärkein vaihe. Asukkaille suunnatuilla kyselytutkimuksilla saadaan kerättyä sekä uutta että viranomaistietoja, kuten poliisin tilastoja, täydentävää tietoa. Niistä on myös apua tilastollisen perustiedon kohdentamisessa esimerkiksi alueellisesti.

Yksittäiset kunnat ovat toteuttaneet turvallisuuskyselyitä. Helsingissä on tehty kattava turvallisuuskysely vuosina 2003, 2006 ja 2009. Poliisi on toteuttanut oman kansallisen turvallisuuskyselyn kolmen vuoden välein, viimeisin vuonna 2009. Kansalliset turvallisuuskyselyt antavat kattavan kuvan Suomen turvallisuustilanteesta ja sen muutoksista sekä mahdollistavat kuntien väliset vertailut. Niiden heikkous on kuitenkin se, että väkimäärältään pienissä kunnissa otos (eli kyselyn saavien määrä) on suhteellisen pieni. Jos myös vastausprosentti on melko alhainen (esimerkiksi vuonna 2009 se oli 41 %), pienissä kunnissa kyselyyn on voinut vastata vain kymmeniä henkilöitä, mikä voi aiheuttaa vääristymää tuloksissa. Isoissa kaupungeissa tuloksia on puolestaan voitu tarkastella melko luotettavasti myös kaupunginosatasolla.

RIKOKSENTORJUNTA-NEUVOSTO PILOTOI UUTTA KYSELYÄ

Rikoksentorjuntaneuvosto on laatinut turvallisuuskyselyn, jolla myös väkimäärältään pienissä kunnissa on mahdollisuus kerätä kattavasti tietoa asukkailta turvallisuustyön tueksi. Yksi tämän turvallisuuskyselyn eduista on myös, että kunnat voivat toteuttaa sen haluamanaan ajankohtana, silloin kun se parhaiten palvelee paikallista turvallisuustyötä.

Kyselytutkimuksen avulla selvitetään ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä mm. rikoksista ja järjestyshäiriöistä, turvattomuudesta, rikosten uhriksi joutumisesta, varautumisesta sekä onnettomuuksista ja tapaturmista. Kyselyssä kerättyjen taustatekijöiden, kuten iän, sukupuolen ja asuinalueen avulla voidaan vertailla, miten näkemykset eroavat kunnan eri väestöryhmien ja asuinalueiden välillä. Tämä on tärkeää tietoa, kun toimia suunnitellaan.

Kyselyä pilotoitiin Vaasassa kesällä ja Hyvinkäällä alkusyksyllä 2012. Vaasassa kysely toteutettiin kaikille avoimena verkkokyselynä sekä suomeksi että ruotsiksi. Vaasan kyselyn tuloksia on jo ehditty analysoida kattavasti. Hyvinkäällä kysely postitettiin 1500 asukkaalle, jotka olivat edustava satunnaisotos kaupungin 15–74-vuotiaasta väestöstä.

PILOTTI PUNNITTAVANA

Avoin verkkokysely on edullisempi ja helpompi toteuttaa kuin edustavalle otokselle suunnattu kysely, joka on ai-

suuskysely tuottaa arvokasta tietoa

nakin toistaiseksi luotettavinta toteuttaa postikyselyinä. Otokselle kohdistettu kysely sen sijaan antaa luotettavampia tuloksia siitä, miten kokemukset ja näkemykset rikoksista ja turvallisuusongelmista jakautuvat alueen väestössä. Tämä tietenkin edellyttää riittävän suurta otosta ja vastausprosenttia. Avoimen verkkokyselyn edustavuutta taas ei voi tietää, mutta jossain määrin sitä voi arvioida tarkastelemalla, miten vastaajien ikä, sukupuoli, koulutus, ammattiasema ja muut taustatiedot vastaavat väestöä. Jossain määrin voidaan arvioida myös eri kokemusten yleisyyttä eri väestöryhmissä.

Avoimeen kyselyyn jää silti tulosten vinoutumisen riski, koska siihen vastaavat asiasta eniten kiinnostuneet. Otokselyssä vastaavien ongelmien suuruusluokka voidaan arvioida. Kuitenkin myös avoin kysely voi tuottaa olennaista tietoa rikos- ja muista turvallisuusongelmista. Esimerkiksi Vaasan avoimessa kyselyssä on saatu paljon käyttökelpoista tietoa – ja samalla myös lukuisia ehdotuksia asioiden korjaamiseksi.

Turvallisuuskyselyn toteuttaminen ei vaadi suuria resursseja. Eniten työaikaa tarvitaan käynnistys- ja ennen kaikkea analysointivaiheessa. Otok-

selle suunnatussa kyselyssä kuluja syntyy lisäksi otoksen tilaamisesta Väestörekisterikeskuksesta, postituksesta sekä paperivastausten siirtämisestä sähköiseen muotoon. Tätä kustannusta voi pienentää, jos saa mahdollisimman monen täyttämään vastauksensa verkossa; Hyvinkään pilotissa se ei onnistunut kovin hyvin. Jos kunta haluaa toteuttaa kaikille avoimen verkkokyselyn, siitä on hyvä tiedottaa mahdollisimman laajasti, mikä voi maksaa. Rikoksantorjuntaneuvoston ei ole tarkoitus periä maksua kyselyn käytöstä.

Rikoksantorjuntaneuvosto arvioi parhaillaan turvalli-

suuskyselyn pilottia, mukaan lukien eri toteutusmuotojen etuja ja ongelmia. Yksi tarkastelun kohde on analysointivaiheen helpottaminen. Vaasan ja Hyvinkään kokemusten perusteella näyttää järkevältä korvata joitakin avokysymyksiä monivalintakysymyksillä, joiden käsittely on nopeampaa. Muokattu kyselymalli tulee rikoksantorjuntaneuvoston käsittelyyn ensi vuoden alussa, minkä jälkeen se tulisi paikallisen turvallisuussuunnittelun käyttöön. ■

Kirjoittajat työskentelevät RTN:n sihteeristössä. Alanko on erikoissuunnittelija ja Takala pääsihteerini.

■ S E P P O M Ä E N P Ä Ä

Vaasassa saatiin tietoa kaupunginosien turvallisuudesta

Vaasassa verkkokyselyä markkinoitiin mm. lehti- ja radiomainoksien sekä kaupungin nettisivuilla. Lisäksi eri tahojen avainhenkilöille, kuten nuorison ja ikäihmisten parissa toimiville, lähetettiin pyyntö välittää eteenpäin tietoa kyselystä ja aktivoida kyselyyn vastaamista. Vastauksia saatiin 676, mitä voidaan pitää ajankohtaan (kesä) nähden hyvänä.

Kysely toimii yhtenä keskeisenä tietolähteenä Vaasan turvallisuus- ja hyvinvointisuunnittelussa ja eri tahojen yhteistyössä. Kyse-

ly antaa arvokasta tietoa mm. turvattomuuden tunteen, rikollisuuden ja tapaturmien torjuntaan sekä yhteiskunnan häiriötilanteisiin varautumiseen. Tiedot osaltaan täydentävät viranomaisten tilastoja, näkemyksiä ja toimia.

Vaasan kyselyn koonti muodostuu kolmesta laajenevasta kokonaisuudesta. Erittäin hyvän yleiskuvan saa jo käymällä läpi parikymmensivuisen tiivistelmä- ja yhteenveto-osan. Tiivistelmässä on muutamalla sivulla mm. johdanto, tiivistetyt päätulokset ja johtopäätökset. Yhteenveto-osa sisältää lisäksi koko kaupungin

tuloksista laaditut diagrammit ja taulukot sekä avointen kysymysten vastauksista tehdyt lyhyet tiivistelmät.

Kaupunginosittaiset vastaukset -osa käsittää kaikkiaan yli 250 sivua. Se sisältää edellisten lisäksi kaupunginosittain saadut yksittäisetkin vastaukset. Läpikäynnin helpottamiseksi ne on ryhmitelty ja taulukoitu tärkeiden avointen kysymysten osalta. Vastaukset sisältävät runsaasti tietoa ongelmalliseksi koetuista paikoista ja asioista.

On tärkeätä, että kaupunginosittaiset tulokset läpikäydään eri toimijatahoilla,

kuten kaupunki- ja liikennesuunnittelussa ja kunnossapidossa sekä päihdetyössä, poliisissa ja pelastustoimessa. Jokin yksittäinenkin vastaus voi sisältää signaalin tai vihjeen turvallisuuden parantamiseksi.

Turvallisuuskyselyn tuloksista tullaan tiedottamaan myös asukkaille. Lisäksi Vaasan kaupungin turvallisuuskoordinaattori laatii rikoksantorjuntaneuvostolle raportin kyselyn pilotoinnista ja kehittämissuunnitelmista. ■

Kirjoittaja on Vaasan kaupungin turvallisuuskoordinaattori.

Donald R. Cressey ja vankila

Vankilaa on kriminologian piirissä tarkasteltu useimmiten kriminaalipolitiikan näkökulmasta. Tällöin on keskitytty vankilan haittavaikutusten esittelyyn ja sen kuntouttamismahdollisuuksien pohtimiseen. Vankilan organisaatiososiologinen tarkastelu on ollut harvinaisempaa, vaikka vankila hyvin erityisenä organisaationa tarjosi mielenkiintoisen ja osin ajattoman tutkimuskohteen.

Donald R. Cressey (1919–1987) teki vankilaan liittyvää tutkimusta edellä mainitusta näkökulmasta ja julkaisi aiheesta useita artikkeleita 1950- ja 1960-lukujen taitteessa. Cresseytä voidaan pitää yhtenä 1900-luvun merkittävimpänä kriminologina. Hän oli **Edwin Sutherlandin** oppilas ja toimitti tämän kuoltua viisi laitosta maailman vaikutusvaltaisimmasta kriminologian oppikirjasta (*Principles of Criminology*). Cressey'n ensimmäinen tärkeä tutkimus, *Other People's Money* (1953) selvitti sitä, miten kavaltajat rationalisoivat ja verbalisoivat tekojaan. Tämä loi perustan myöhemmälle neutralisaatiotekniikoiden käsitteelle kriminologiassa. Kuuluisin Cressey'n teos, alansa klassikko, on *Theft of the Nation* (1969), jossa paljastettiin sisilialaisen mafian (Cosa Nostra) rakenne amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Siinäkin organisaationäkökulma oli vahvana.

Cressey'n vankila-artikkelit tuntuvat yl-

lättävän tuoreilta. Jos ei tietäisi, voisi luulla, että osa tekstistä on kirjoitettu tämän päivän vankiloista. Tässä on huomattava, että 1960-luvun alkuun tultaessa monet vankilat Yhdysvalloissa olivat kehittyneet varsin nykyaikaiseen suuntaan. Cressey toi esiin vankiloiden monet hyvin pysyvät piirteet. Yksi sellainen on tehtävien jakautuminen kolmeen lohkoon: kiinnipitämiseen (valvonta), hyödyntämiseen (tuotanto) ja palveluun (hoito yms.). Samalla tavalla henkilöstön kaksilinjaisuus näyttäisi olevan yleinen ilmiö. Vartioinnilla on oma henkilöstölinjansa ja johdolla sekä ns. erityishenkilöstöllä omansa. Yksi asia tekee vankilasta hyvin erikoisen organisaation. Alimpana virkahierarkiassa olevat henkilöt, vartijat, ovat kuitenkin samalla "isoja pomoja". He toimivat suuren ihmisjoukon esimiehinä.

Cressey katsoo, että vankilat jakautuvat kahteen arkkiytyppiin: valvonta-arkkiytyppiin ja hoitoarkkiytyppiin. Artikkeleissaan hän on erityisen kiinnostunut

jälkimmäisestä, hoitosuuntautuneesta vankilasta, joka vielä tuohon aikaan oli harvinaisempi näistä. Cressey'n huomio keskittyy niihin rajoituksiin ja ristiriitaisuuksiin, joita hoitoideologian tuominen vankilan sisään tuottaa¹. Hänen mukaansa kuntoutustehtävän tuominen mukaan ei poista sitä tosiseikkaa, että vankilan tehtävänä on edelleen kärsimyksen tuottaminen rikoksentehtäjälle – vaikka tuo kärsimys olisi pelkästään vapaudenmenetyks. Tästä seuraa väistämätön organisatorinen ristiriita: on tuotettava kärsimystä ja samalla parannettava eirankaisullisin menetelmin.



Hoitosuuntautuneisuus tarvitsee hoitajia. Yksi ratkaisu tähän on tietenkin koulutettu erityishenkilöstö. Cressey kirjoittaa:

Näistä ammatillisesti koulutetuista henkilöstön edustajista on tullut hoidon avulla toteutettavan parannuk-

sen symboleja, sillä he diagnosoivat kunkin sisään tulevan vangin tarpeet, määräävät tarvittavan hoidon ja valvovat että se toteutetaan.

Kaiken käsittelyn tuli olla mahdollisimman yksilöllistä, koska vankien tarpeet ovat yksilöllisiä. Mutta tässä Cressey ja muutkin aikakauden kirjoittajat näkivät taas ristiriidan. Oikeusjärjestelmän yksi peruslähtökohdista on yhdenvertaisuus lain edessä. Voiko hyvin yksilöllinen järjestelmä, jossa vangit esimerkiksi vapautuvat ehdonalaisuuteen hyvin eri aikoina "yksilöllisten tarpeidensa" mukaisesti, olla yhdenvertainen?

Ja erityishenkilöstö ei voinut yksin ratkaista hoidon ja kuntoutuksen ongelmaa. Psykiatrien ja sosiaalityöntekijöiden määrää ei voitu lisätä siihen mittaakaan, että jokainen vanki saisi päivittäin vaikuttavaa kuntoutusta. Siksi valvontahenkilöstö, vartijat, tuli saada osallistumaan tähän toimintaan. Heistä ei luonnollisestikaan voitu tehdä psykiatreja, mutta heidän "tuli käyttäytyä kuin psykiatrit". Erityishenkilöstö vain johtaisi tätä prosessia. Mutta tämä synnytti väistämättä vartijan ammatin sisään rooliristiriidan², koska ei voitu antaa mitään tarkkoja ohjeita siitä, miten toimenkuvan muutos käytännössä pitäisi toteuttaa. Samaan aikaan myös muurien ulkopuolella olevan yhteiskunnan asettamat odotukset olivat ristiriitaisia. Vankeuden piti tuottaa kärsimystä, koska rikoksenteijät olivat tuottaneet kärsimystä kanssaihmisilleen, mutta samalla sen tuli vaikuttaa vankeihin niin, etteivät he uusisi rikoksiaan.

Vankien tarpeiden määrittelyssä käytetty ideologia oli sekoitus psykiatrian ja sosiaalityön käsitteitä, yleistä humanisuutta ja keskiluokan eettisiä arvoja. Näiden operationalisoiminen vartijoiden työkäytännöiksi oli vaikeaa ellei mahdotonta. Useimmiten ohjeena oli vain muuttaa vanhoja asenteita, niin että vartijat olisivat "joustavampia ja vapautuneita sekä rauhallisia":

Koko henkilökunnan odotetaan tiedostavan, että vangit käyttäytyvät poikkeuksellisella tavalla, koska vangitseminen on outo ja poikkeuksellinen demokraattisessa yhteiskunnassa. Vartijoiden odotetaan siten käyttäytyvän kuten "ideaaliset" psykiatrit, sosiaalityöntekijät ja koke-

neet mielisairaanhoitajat, jotka ilman henkilökohtaista jännitettä pystyvät kuuntelemaan omituista kielenkäyttöä, todistamaan "sopimatonta" käytöstä, katselemaan potilaiden karkausyrityksiä ja sietämään verbaalisia ja fyysisiä hyökkäyksiä.

Samalla kun vartijoiden tuli muuttaa asenteitaan joustavammiksi heidän tuli kuitenkin huolehtia, että jonkinasteinen järjestys säilyy eikä vankila ajaudu väkivaltaiseen kaaokseen. Heidän esimiestensä tuli olla ikään kuin "terapeutteja", jotka "kuntouttavat" vartijat tällaiseen uuteen rooliin ja ammattikuvaan. Tämä oli usein käytännössä mahdotonta, koska tähänkään ei heidän aikansa olisi riittänyt. Cresseyn mukaan hoitosuuntautuneen vankilan sisäinen ristiriita tuottaa myös sen, että ainakin osa hallintohenkilöstöstä vetäytyy ja jättää sääntöjen noudattamisen ja hoitotoimenpiteiden mahdolliset konfliktit vartijoiden hoidettavaksi. Tällaisissa vankiloissa yleinen ilmiö on siten se, että "hoito vs. rankaisu"-dilemma siirtyy vartijoiden ja työnjohtajien hoidettavaksi ja heidän "päänsä sisään". Kun sen paremmin vartijat kuin heidän esimiehensä eivät tienneet, miten olla yhtä aikaa terapeutteja ja vartioivia, vartijoiden työn laadun arviointi osoittautui mahdottomaksi.



Cressey esittää vielä yhden tärkeän huomion vankilassa tehtävästä kuntoutuksesta. Onko vanki aina niin innokas ja halukas kuntoutettava kuin ideaalimallissa esitetään? Koska vangit ovat pääsääntöisesti vankilassa vastoin tahtoaan, he ovat aina enemmän tai vähemmän vastarinnassa. Toki moni vanki osallistuu hoidollisiin ohjelmiin vapaaehtoisesti, mutta taustalla on Cresseyn mukaan usein se, että siten voidaan saavuttaa mukavuuksia, välttää kurinpidollisia seuraamuksia ja lyhentää vankilassa oloaikaa. Kuntoutustoimintaan voidaan suhteutua suurella epäluottamuksella. Cressey siteeraa entistä vankia:

Vangilla, joka on nykyaikaisessa liberaalissa ja tieteellisessä laitoksessa, on samat turhautumisen syyt kuin miehellä vanhanmallisessa tai piirikunnan vankilassa – mutta tähän lisätynä

vielä yksi haitta: häntä hallinnoidaan "tieteellisesti" jostain etäkontrollikeskuksesta, johon hänellä itsellään ei ole pääsyä. Yksikään vanki ei luota lainkaan siihen, että sitä valtavaa tietomäärää, jota hänestä on kerätty, käytetään hänen hyväkseen. Useimmat vangit tietävät, että hienovaraisilla paineilla, joita heihin kohdistetaan, ei ole mitään tekemistä heidän hyvinvointinsa kanssa, mutta paljonkin tekemistä "vankilaturvallisuuden" tai penologin työpaikan turvaamisen kanssa. Vangin tarvetta elää ja systeemin yritystä elää hänen puolestaan ei voida koskaan sovittaa yhteen.

Edellä kuvatut ristiriidat voivat tuottaa organisaation, joka ei tuota tulosta tai voittoa, vaan "tekee jotain". Organisaation "menestystä" arvioidaan vain ongelmien puuttumisella. Tätä kautta yksittäisen työntekijän onnistumista työssään ei voida juurikaan arvioida. Cresseyn mukaan tarvittaisiin sellainen vankeinhoidollinen menetelmä, joka eksplisiittisesti perustuu rikollista käyttäytymistä koskevaan teoriaan ja jonka vähän koulutusta saaneet työntekijät voivat kahdeksan tunnin työvuoron puitteissa toteuttaa suhteellisen rutiinimaisesti. Jää nähtäväksi, onko sellainen löydettävissä. ■

¹ Toki Cressey näki ongelmia myös valvontasuuntautuneessa vankilassa. Siellä tarkat muodolliset määräykset joutuvat usein ristiriitaan "terveen järjen" ajatusten kanssa. Nämä ristiriidat johtivat vartijoiden taholta joko apatiaan ("kun ei tee mitään, ei tee virheitä") tai harkittuihin rikkeisiin ja niiden salaamiseen.

² Tämä rooliristiriita on myöhemmin vahvistettu useissa tutkimuksissa.

LÄHTEITÄ:

Cressey, Donald R.: *The Nature and Effectiveness of Correctional Techniques. Law and Contemporary Problems* 23 (1958):4, 754–771.

Cressey, Donald, R.: *Contradictory Directives in Complex Organisations: The Case of the Prison. Administrative Science Quarterly* 4 (1958), 1–19.

Cressey, Donald, R.: *Limitations on Organization of Treatment in the Modern Prison, teoksessa Theoretical Studies in Social Organization of the Prison. New York: Social Science Research Council, Pamphlet 15, 1960.*

Tällä palstalla käsitellään rikosentorjunnan ajankohtaisia ja ikuisia kysymyksiä, mielellään yhteydessä toisiinsa. Kirjoittaja on rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Tehoaako julkisten tilojen kameravalvonta?

Näyttö on ristiriitaista ja osin vaikeasti tulkittavaa

Valvontakameroita käytetään sekä yksityisissä että julkisissa tiloissa. Ne toimivat ikään kuin aistien jatkeina ja siten sallivat saman tilan valvonnan harvemmillä silmäpareilla tai laajemman tilakokonaisuuden valvonnan kuin olisi mahdollista ilman teknisiä apuvälineitä. Tämän voisi ajatella lähes automaattisesti ehkäisevän valvotun alueen rikollisuutta.

Todellisuudessa kameravalvonnan vaikutuksesta julkisten tilojen rikollisuuteen ei ole kovin hyvää näyttöä. On yksittäisiä hyvin tehtyjä arviointitutkimuksia, joiden nojalla rikollisuus näyttää vähenevän reippaasti, mutta myös sellaisia päteviä tutkimuksia, joissa havaitaan jopa negatiivisia vaikutuksia. Vain pysäköintialueilla ja autoihin kohdistuvissa rikoksissa kameravalvonnan rikoksia vähentävästä tehosta on melko hyvää ja yhdensuuntaista näyttöä. Sen sijaan tutkimustulokset vaikutuksesta torien ja katujen väkivaltaan ja muuhun rikollisuuteen ovat ristiriitaisia.

MAHDOLLISIA VAIKUTUSMEKANISMEJA, JOTKA EHKÄISEVÄT...

Kameravalvonnan voi ajatella ehkäisevän rikoksia esimerkiksi seuraavien mekanismien kautta:

1) Potentiaalinen rikosentekijä kokee kameravalvonnan lisäävän riskiä jäädä kiinni eikä siksi ryhdy valvotulla alueella rikokseen yhtä herkästi kuin muuten. Tämä vaikutus olisi sitä voimakkaampi, mitä laajemmin kameravalvonnasta tiedetään.

2) Kameravalvonta lisää tosiasiaa rikosten paljastumisen, selvittämisen ja sanktioimisen todennäköisyyttä helpottamalla niiden havaitsemista ja esitutkintaa. Tämä vaikuttaa kiinni saatuihin, mutta voi myös nostaa muiden henkilöiden subjektiivista arviota kiinnijoutumisriskistä.

3) Kameravalvonta mahdollistaa puuttumisen kehityksessä tai käynnissä olevaan rikostilanteeseen ja estää näin rikoksia tapahtumasta. Tämä edellyttää tietenkin, että joku seuraa kameran kuvaa – siis tarvitaan aktiivista eli tosiaikaista valvontaa. Lisäksi se edellyttää sitä, että tilanteen havaintaja pystyy käynnistämään puuttumisen. Valvojalla voi olla esimerkiksi radioyhteys poliisiin. Skotlannin Glasgowssa on ainakin koikeiltu katujen valvontajärjestelmää, jossa valvottavalla alueella (kuten kameroiden yhteydessä) on kaiuttimia, joiden kautta valvontakeskuksesta voi sanallisesti puuttua tilanteisiin.

4) Kameravalvonta voidaan myös kokea merkiksi siitä, että alueesta väli-tetään. Näin se voi kohottaa myös turvallisuudentunnetta. Tämä taas lisäisi kävijämäärää ja epämuodollista valvontaa, joka taas ehkäisee rikoksia. Kohonnut turvallisuudentunne ja luottamus kameravalvontaan voi myös lisätä valmiutta itsekin ilmoittaa rikoksista ja häiriöistä tai puuttua niihin muuten. Se lisäisi yhteisön yhteenkuuluvuutta.

...JA EDISTÄVÄT RIKOKSIA

Toisaalta on helppo ajatella mekanismeja, joiden kautta kameravalvonta voisi lisätä rikollisuutta:

1) Kameravalvonta saattaa tuudittaa alueen käyttäjiä valheelliseen turvallisuudentunteeseen, mikä saisi heidät varomattommiksi ja näin tekisi heistä helpompia rikoksen kohteita.

2) Kameravalvonta saatetaan kokea merkiksi siitä, että alue on vaarallinen, mikä vähentää turvallisuudentunnetta ja saattaa käynnistää huonon kierteen. Luonnollinen valvonta vähenee, alueen käyttäjät ovat tulevat aremmiksi puuttumaan mihinkään jne.

3) On mahdollista myös, että kameravalvonnan tietoja käytetään väärin,

jopa rikosten suunnitteluun ja toteuttamiseen.

4) On mahdollista, että kameravalvonta aiheuttaa rikosten siirtymistä toisiin paikkoihin tai aikoihin, toisiin uhreihin tai kohteisiin. Jollei tämä suorastaan lisää rikoksia, ainakin se estäisi niiden vähentymistä.

META-ANALYYSI ROHKASEVIN AJONEUVORIKOKSISSA

Campbell Collaboration on julkaissut metakatsauksen ja -analyysin julkisten tilojen kameravalvonnan vaikutuksesta rikollisuuteen (Farrington ym 2008). Katsaukseen etsittiin tutkimuksia, jotka ovat mitanneet kameravalvonnan vaikutuksia ja joissa oli mukana vähintään yksi koe- ja vertailualue. Kummankin alueen rikollisuustasosta piti olla tietoja sekä ennen järjestelmän käyttöönottoa että sen jälkeen. Tällaisia tutkimuksia löytyi 41.

Campbell-analyysin tulokset ovat korkeintaan lievästi rohkaisevia. Kun tarkasteltiin kaikkia rikostyyppisiä ja -paikkoja, kameravalvonta näytti hieman vähentävän rikoksia. Mihinkään rikostyyppiin ei myöskään ollut negatiivista vaikutusta, mutta positiivinen vaikutus oli yleensä vähäinen eikä edes tilastollisesti merkitsevä.

Valvonnan eri käyttöpaikoista vain parkkipaikoilla saatiin meta-analyysissa selvä ja tilastollisesti merkitsevä myönteinen tulos. Sen sijaan muut paikat – kaupunkikeskustat, huono-osaisten asuntoalueet ja julkinen liikenne – eivät tuottaneet tilastollisesti merkitsevää tulosta. Julkisessa liikenteessä tosin ensimmäinen metron häiriöitä ja rikollisuutta mitannut arvio näytti tuntuvaa rikollisuuden vähenemistä 61 prosentilla.

Rikoslajeista saatiin paras tulos autoon kohdistuvissa rikoksissa. Ne vähenivät 22 arviointitutkimuksen aineiston meta-analyysissa kaikkiaan 26 prosenttia. Kameravalvotuilla parkkialueilla väheneminen on suurinta, peräti 51 prosenttia verrattuna kamerattomiin alueisiin. Näiden arviot olivat myös melko johdonmukaisia: kaikkien paikoitusalueiden tulokset yhtä lukuun ottamatta olivat positiivisia. Valvonta näissä paikoissa oli peittävydeltään hyvä ja siihen liittyi muitakin toimia. Tekijät arvioivat, että näillä ehdoin hyväpeittoinen kameravalvonta on tehokas

keino vähentää ajoneuvoihin kohdistuvia rikoksia.

Sen sijaan väkivallan vähentymisestä julkisissa tiloissa ei saatu kunnon näyttöä. Merkitsevää väkivallan laskua havaittiin vain kolmessa 23 arviointitutkimuksesta.

KAUPUNKIKESKUSTAT HANKALAMPIA

Yksi näistä oli 2003 Ruotsin Malmössä tehty arvio, jossa kameravalvotulla torilla henkilöön kohdistuneet rikokset vähenivät 40 prosentilla verrattuna vertailualueeseen (Blixt 2003). Samanaikaisesti Helsingborgissa käyttöön otettu puistoalueen kameravalvonta sen sijaan ei tuottanut selviä tuloksia. BRÅ:n mukaan Malmön selvempiä tuloksia saattoi selittää se, että rikosluvut olivat alun perin korkeammat, valvonta kattoi alueen paremmin ja valvonnasta ilmoitettiin näkyvämmiin.

Kuitenkin tuorempi ruotsalainen katu-tilan kameravalvontakokeilun arviointitutkimus tuotti pettymyksen (Lindahl 2009). Landskronan keskustassa asennettiin kamerat valvomaan viittä katua, jotka tunnettiin väkivaltarikosten keskittymänä. Poliisin tietoon tullut väkivalta ei kuitenkaan tämän jälkeen vähentynyt vaan lisääntyi 70 prosentilla. Tutkimuksen mukaan lisääntynyt väkivalta voitiin selittää yhtäältä eräiden nuorisoryhmien sekä tiettyjen alueen anniskelupaikkojen tuottamalla aikaisempaa runsaammalla väkivallalla.

Olivatko sitten Malmön hyvät tulokset satunnainen poikkeus? Selvää on, että tähänastinen näyttö kameravalvonnan tehosta väkivallan vähentämisessä julkisilla paikoilla on vaatimaton. Itse en olisi kuitenkaan valmis päättelemään, että tämä on lopullinen totuus. Julkisten paikkojen kameravalvontajärjestelmiin liittyy lukuisia niiden tehoon todennäköisesti vaikuttavia tekijöitä, jotka ilmeisesti vaihtelevat. Kameroiden tarkkuus sekä niiden ajallinen ja alueellinen peitto voivat vaihdella. Alueen valaistus vaihtelee. Valvontakuvan seuraamisessa ja havaintoihin reagoimisessa on eroja. Esimerkiksi Landskrona-raportista käy ilmi, että kameravalvonta jäi irralliseksi: kukaan ei reagoinut kamerakuviin. Vaikka suurin osa alueella tapahtuneista väkivaltarikoksista tallentui valvontakameran nauhalle, näitä nauhoituksia ei edes käytetty

rikosten selvittämisessä.

Kameravalvonnan tehon arvioimista sekoittaa vielä se, että se voi lisätä viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta, vaikka todellinen rikollisuus ei nousisi-kaan. Näin se saattaa tehdä sekä suoraan valvonnasta saadun informaation kautta että rohkaisemalla kansalaisia ilmoittamaan useammista rikoksista. Jos uskoo, että kameravalvonta helpottaa rikoksen selvittämistä, silloin myös ilmoittaminen tuntuu mielekkäämmältä. Muutamat arviot, joissa kameravalvonnan vaikutuksia on mitattu sekä poliisin tietoon tulleella rikollisuudella että siitä riippumattomilla mittareilla, antavat selvää tukea tälle ajatukselle. Esimerkiksi muuan brittitutkimus havaitsi, että kameravalvonnan käyttöönoton jälkeen ensihoitoon haikutui merkitsevästi vähemmän pahoinpitelyvammoja saaneita, kun taas poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset lisääntyivät (Sivarajasingam 2003). Nämä tukevat sitä ajatusta, että kameravalvonta olisi vaikuttanut todelliseen rikollisuuteen myönteisesti ja samalla lisännyt piiloriikollisuuden paljastumista.

Silti on todennäköistä, että tulevaisuudessa kameravalvonta on tehokkain omaisuusrikosten ehkäisyssä. Väkivaltarikoksiin sillä ei välttämättä ole koskaan samaa vaikutusta, vaikka uskonkin, että pystytään kehittämään myös sellaiset julkisten tilojen kameravalvonnan standardit, joita noudattamalla kameravalvonta auttaa myös väkivaltarikosten ehkäisyä. Sillä välin voi tutustua huolella laadittuihin suomalaisiin ohjeisiin kameravalvonnan teknisistä vaihtoehdoista ja oikeudellisista edellytyksistä eri tilanteissa (Sallinen 2010). ■

LÄHTEITÄ:

Blixt, M. (2003) Kameraövervakning i brottsförebyggande syfte. Rapport 2003:11. BRÅ.

Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2008) Effects of closed circuit television surveillance on crime. Campbell Systematic Reviews 2008:17.

Lindahl, E. (2009) Kameraövervakning i Landskrona: En utvärdering. Rapport 2009:14. Stockholm: BRÅ.

Sallinen, P. (2010) Kameravalvontaopas. Turvalan yrittäjät ry & turvallisuusalan neuvottelukunta. <http://tinyurl.com/c5r3932>

Sivarajasingam V, Shepherd J P, Matthews K. (2003) Effect of urban closed circuit television on assault injury and violence detection. Injury Prevention, 9:312–316.

RIIKKA KOSTIAINEN

Ikääntyneille turvaohjeet



Rikksentorjuntaneuvosto on julkaissut ikääntyneelle väestölle tarkoitettuja turvaohjeita, joissa konkreettisesti neuvotaan, miten toimien voi itse vähentää rikoksen uhriksi joutumisen riskiä. Rikksentorjuntaneuvosto toivoo, että oppaan avulla lähipoliisi, vanhusjärjestöt ja muut keskeiset tahot voisivat yhteistyössä jakaa tätä tietoa senioreille turvallisuuden lisäämiseksi.

Poliisitilastojen ja kansallisten uhritutkimusten mukaan ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta ja muu rikollisuus on harvinaista muuhun väestöön verrattuna. Rikoksia ikääntyneitä kohtaan kuitenkin esiintyy ja tämä voi aiheuttaa turvattomuutta. Julkisuudessa on kiinnitetty etenkin huomiota erilaisiin rahan ja omaisuuden anastamisiin, kuten varkauksiin auttamisen yhteydessä, huijauksiin ja vanhusten asuntoihin pyrkimiseen tekaistuin perustein.

Ikääntyneisiin kohdistuvan rikollisuuden ehkäisy on ollut viime vuosina rikksentorjuntaneuvoston toiminnassa yhtenä painopisteenä.

Turvaohjeita senioreille -oppaasta on saatavilla tulostusversio suomeksi ja ruotsiksi osoitteessa www.rikksentorjunta.fi - julkaisuja.

Ankkuri edusti Suomea ECPA-kilpailussa

Rikksentorjuntaneuvosto valitsi Ankkuri-toiminnan Suomen ehdokkaaksi Euroopan rikksentorjuntakilpailuun (ECPA). Kilpailun teema oli tänä vuonna Lähipoliisitoiminta rikksentorjunnan työkaluna murtovarkauksien, perheväkivallan ja nuorisorikollisuuden ehkäisyssä. Suomen ehdokas julistettiin Tampereen rikksentorjuntaseminaarin yhteydessä lokakuussa ja kilpailu ratkesi joulukuun alussa Kyproksella.

Ankkuri-toiminnan tarkoituksena on puuttua varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten rikollisuuteen sekä perheissä tapahtuvaan lähisuhdeväkivaltaan. Ankkuri-tiimiin kuuluvat poliisi, sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja nuorisotyöntekijä. Tiimityö mahdollistaa nuorten tekemien rikosten ja väkivallan tekijöiden ja uhrien tilanteen selvittämisen kokonaisvaltaisesti. Ankkuri-toiminta on käynnissä Hämeenlinnan, Forssan ja Riihimäen poliisiasemilla. Lisäksi toiminta on laajentunut Lahden ja Helsingin poliisilaitosten alueille. (Haaste 3/2012)

Rikksentorjuntaneuvoston mukaan



Rikksentorjuntaneuvoston puheenjohtaja Marita Ruohonen kertoi Ankkurin valinnan perusteluista vanhempi konstaapeli Sirkku Nurmelle ja apulaispoliisipäällikkö Mika Heikkoselle.

Ankkuri-toiminnassa viranomaistoiminnan kokonaisvaltaisuus sekä yhteistyö ja jatkuvuus sosiaalipalveluiden, terveystoimen, koulutoimen ja poliisin välillä edistävät nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä. Ankkurissa osa poliisitoiminnasta palautetaan perinteiseen kyläpoliisitoimintaan, jossa paikallispoliisi huolehtii rikoksen selvittämisen lisäksi myös siitä, että rikokseen liittyviin sosioekonomisiin ongelmiin tartutaan

Rikollisuuden ehkäisy huomioon kaupunk

Turvallisen kaupunkiympäristön rakentaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy olivat pääteemoina lokakuun rikksentorjuntaseminaarissa Tampereella. Kööpenhaminalaisen arkkitehdin **Bo Grönlundin** mukaan turvallisuussuunnittelu Suomessa ei ole tarpeeksi kokonaisvaltaisesti sisällytetty kaupunkisuunnitteluun, vaikka meilläkin on muutamia hyviä yrityksiä; tunnetuin esimerkki turvallisuuslähtöisestä asemakaavoituksesta on Tampereen Muotialan alue.

Manchesterissa Englannissa vaaditaan nykyisin uusille asuinalueille tehtäväksi

turvallisuusarvio, ennen kuin alueen kaavoitukseen ja rakentamiseen heltiää lupa. Myös Hollannissa rakennettujen alueiden täytyy täyttää tietyt turvallisuusvaatimukset, osin vapaaehtoisen sertifiointin, osin uusien talojen rakennuslupa-vaadittavan murto-suojauksen kautta. Alueilla, joilla vaatimukset ovat täyttyneet, asuntomurrot ovat vähentyneet 90 %.

Rikksentorjunta on Grönlundin mukaan huomioitu myös Ruotsin ja Tanskan kaupunkisuunnittelussa melko hyvin. Hyvä esimerkki onnistuneesta suunnittelusta on Tukholman uusi Hammarby Sjöstadin

Tasa-arvoista turvallisuussuunnittelua

Ruotsin asuntovirasto Boverket myönsi 3,5 milj. euroa (34 milj. SEK) valtionavustusta 131 paikalliselle hankkeelle fyysisen ympäristön suunnitteluun turvallisuus- ja tasa-arvonäkökulmasta. Tarkoituksena oli ottaa erityisesti huomioon naisten ja miesten väliset erot koetussa turvallisuudessa. Kahden vuoden ajan Boverket on seurannut hankkeita, arvioinut tuloksia ja välittänyt tietoa. Avustuksia on käytetty sekä fyysisiin muutoksiin, koulutukseen että strategisen työn kehittämiseen, kerrottiin asuntoviraston seminaarissa marraskuussa Tukholmassa.

Fyysisistä muutoksista nousi eniten esille ulkovalaistuksen oikea suunnittelu, lisääminen ja parantaminen. Valaistus lisää turvallisuutta esimerkiksi alikulkutunnelissa ja bussipysäkeillä mutta mahdollistaa myös puistojen ja leikkipaikkojen käytön pimeinä aikoina. Hankkeiden kokemusten mukaan valaistusta usein oli uhkaaviksi koetuissa paikoissa, mutta se saattoi olla rikki tai vääränlaista: liian häikäisevää, oudon tai jopa pelottavan sävyistä tai valaista paikan vain osittain

niin, ettei ympäristöä pystynyt hahmottamaan laajemmin. Seminaarin esimerkkien mukaan toimenpiteillä oli vaikutusta myös suoraan rikollisuuteen.

Turvallisuuskävelyt olivat hankkeissa laajasti käytetty keino vaikuttaa asuinalueiden turvallisuus- ja tasa-arvokysymyksiin. Samoin karttapohjaisten ns. *Kerro kartalla* -tyyppisten menetelmien käytöstä oli saatu positiivisia kokemuksia turvattomien paikkojen ilmoittamisessa ja korjaamisessa.

Boverketin selvityksen mukaan konkreettisten fyysisten parannusten ja niistä johtuvan turvallisuuden tunteen paraneamisen lisäksi myös tietoisuus tasa-arvokysymyksistä oli kasvanut huomattavasti. Lisäksi hankkeilla on ollut paljon muita positiivisia sivuvaikutuksia, kuten osallisuuden kokeminen ja osallistuminen omaan asuinalueen turvallisuustyöhön.

*Ideoita tasa-arvonäkökulman ottamiseksi huomioon ja toimenpiteiksi turvallisuussuunnittelussa löytyy Boverketin raporteista ja teemasivuilta **Planera tryggt och jämställt** (www.boverket.se).*

isuunnittelussa

alue, jossa rikollisuus on vähäistä ja asukkaiden turvallisuudentunne on korkea. Grönlund totesi, että asukkaiden kokemukset vaikuttavat ihmisten haluun liikkua alueella riippumatta siitä, onko alue todellisuudessa todettu turvattomaksi.

Tutkija **Mikko Aaltonen** Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta esitteli tutkimustuloksia rikollisuuden taustatekijöistä sekä pohti syrjäytymisen ehkäisyn keinoja. Aaltosen laajoihin suomalaisiin rekisteritietoihin pohjautuva tutkimus osoittaa, että suurin osa heikossa asemassa olevistakaan ei syöllisty rekisteröityihin

rikoksiin. Kuitenkin pelkän peruskoulun käyneet ja pitkään työttömänä olleet ovat vahvasti yliedustettuina rikoksenteijöiden joukossa.

Eräät tutkimukset sekä meiltä että muualta viittaavat siihen, että työvoimapolitiisilla aktivointitoimenpiteillä voidaan vähentää nuorisorikollisuutta. Suomessa samat 18–24-vuotiaat nuoret tekevät vähemmän rikoksia ollessaan työmarkkinatuen aktivointijaksolla kuin passiivijaksolla. Tiedetään, että ne jotka työllistyvät vankeuden jälkeen, uusivat rikoksensa harvemmin.

RTN:n ja Tampereen kaupungin järjestämän seminaarin alustukset ja toimitettu loppuraportti ovat saatavilla www.rikosentorjunta.fi.

Uusintarikollisuuden ehkäisy kannattaa aina

Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston BRÅ:n vuosiseminaarissa Norrköpingissä pääteemana oli uusintarikollisuuden ehkäisy. BRÅ:n mukaan 41 % vankilasta vapautuneista tekee uusia rikoksia, joten asiassa on paljon tehtävissä.

Malmön yliopiston kriminologian professori **Marie Torstensson Levanderin** mukaan toimenpiteet kannattaa suunnata rikosentekijätyypin mukaan ja hyödyntää uusintarikollisuuden ehkäisyssä tutkimustietoa. Haastavimpia ovat ns. urarikolliset, jotka aloittavat rikossenteon jo varhain, jopa 12-vuotiaana ja jatkavat rikosentekoa läpi elämänsä. Heitä on 1–2 prosenttia ikäluokasta ja monenlaiset ongelmat ovat kasaantuneet heille. Tärkeintä on saada ehkäistyä heidän rekrytointinsa rikollisuralle, esimerkiksi päihdehoidon avulla. Tosin rikoskierteen katkaisu myös vanhemmalla iällä on mahdollista, kun ihmiset väsyvät elämäntapaansa. Teini-iässä rikosaktiivisiin puolestaan tehoavat erilaiset keinot, kuten kontrollin lisääminen. Levanderin mukaan uusintarikollisuuden ehkäisyssä on aina toivoa eikä koskaan ole liian myöhäistä tai aikaista.

Seminaarissa kuultiin myös muiden Pohjoismaiden sekä Englannin hyvistä käytännöistä, joilla uusintarikollisuutta pyritään ehkäisemään ja vapautuneiden vankien asemaa parantamaan. Lisäksi kerrottiin Ruotsissa käynnissä olevista eri rikosseuraamuselityksistä. Kesällä jätetyn ehdotuksen (Påföljdutredningen SOU 2012:34) mukaan Ruotsin järjestelmä uudistuu kokonaan vuonna 2015.

Lisätietoa ja seminaarin alustukset ovat osoitteessa www.bra.se ja rikosseuraamuselityksessä www.sou.gov.se/pafoljd.

Vakava väkivalta perheissä harvinaista, kuritusväkivalta yleistä

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksen mukaan vanhemmat käyttävät lapseensa vain harvoin vakavaa fyysistä väkivaltaa, kuten lyömistä. Vanhemmat myös suhtautuvat vakavaan väkivaltaan kielteisesti. Tukistamista, luunappia, korvapuustia tai muita lievempiä, kuritusväkivallaksi miellettyjä keinoja käytetään sen sijaan hyvin usein. Noin joka toista alle 13-vuotiasta on kuritettu fyysisesti kotona vuoden aikana. Vanhemmista joka viidennen mielestä lievä väkivalta on sopivaa lapsen kasvatuksessa. Nykyinen lainsäädäntö kieltää kaiken lapseen kohdistuvan fyysisen väkivallan.

Erikoistutkija **Noora Ellonen** kertoo, että kuritusväkivaltaa käytetään kaikenlaisissa perheissä. Niin sanotuissa ydinperheissä kuritusta raportoidaan keskimäärin enemmän kuin uusperheissä tai yksinhuoltajaperheissä. Vanhempien koulutustaustalla ei ole yhteyttä kuritusväkivallan käyttöön. Sekä lievemmän että vakavamman väkivallan käyttö on

keskimäärin sitä yleisempää, mitä useampia lapsia perheessä on.

– Eniten kuritusväkivaltaa kohdistuu 3–6-vuotiaisiin lapsiin. Alle 2-vuotiaita lapsia kuritetaan fyysisesti enemmän kuin yli 7-vuotiaita. Tulos on huolestuttava, sillä alle kouluikäisen lapsen persoonallisuus kehittyy voimakkaasti, ja kaikenlainen kaltoinkohtelu on riski lapsen kehitykselle, Ellonen sanoo.

Tutkimuksen mukaan kaltoinkohtelun tilanteisiin liittyy usein vanhemman väsymystä ja stressiä. Erityisesti juuri 3–6-vuotiaiden lasten äidit kertovat olevansa väsyneitä ja stressaantuneita. Uusperheissä kaltoinkohteluun liittyy usein myös perheen aikuisten keskinäinen riita. Ellosen mukaan tarvitaan lapsiperheiden entistä tehokkaampaa tukemista.

– Yhteiskunta asettaa vanhemmuudelle ja kasvatukselle entistä suurempia paineita. Jotta paineet eivät purkaudu lasten kaltoinkohteluna, sekä lähiyhteisön että palvelujärjestelmän tulee tukea

vanhempia arjessa ja kriisitilanteissa.

Kyselytutkimuksessa selvitettiin suomalaisten alle 13-vuotiaiden lasten vanhempien käyttäytymistä lastaan kohtaan ristiriitatilanteissa. Kyselyyn vastasi yhteensä 3 170 vanhempaa eli hieman yli puolet kyselyn saaneista. Vastaaajista 88 prosenttia oli äitejä, joten tulokset kertovat etenkin äitien käyttäytymisestä.

Ellosen tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa, Poliisiammattikorkeakoulussa toteutettavaa kaksivaiheista tutkimusprojektia ”Väkivalta lasten kokemana ja poliisin tutkimana”.

Lisätietoa tutkimusprojektista on hankkeen teemasivulla www.polamk.fi/tutkimus ja julkaisu on luettavissa www.polamk.fi/julkaisut.

Selvitys joukkosurmista

Sisäasiainministeriössä on valmistunut Miksi nuori surmaa -selvitys. Siinä käydään läpi kahdeksan suunnitelmallista henkirikosta vuosina 1989–2012. Tiedot on koottu esitutkintapöytäkirjoista, tutkintalautakuntien raporteista sekä akateemisesta tutkimuksesta.

Selvityksen mukaan nuorten tekemille joukkosurmille ja muille vakaville teoille on yhteistä niiden suunnitelmallisuus sekä nimenomainen surmaamistarkoitus jo tekoa edeltäneessä suunnittelussa. Teot poikkeavat monin tavoin perinteisestä suomalaisesta väkivallasta. Selvityksen tavoitteena on kehittää vakavien väkivallantekojen varhaista tunnistamista ja ehkäisyä.

Miksi nuori surmaa – Yhteen veto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista (luonnosversio). www.intermin.fi/sisainenturvallisuus

Vankien Omaiset ry palkittiin työstään

Vankien Omaiset VAO ry on saanut 8 000 euron palkinnon humanista kriminaalityöstä. Vuosittaisen Kriminaalihuollon palkinnon jakoi Kriminaalihuollon tukisäätiö, Krits, Kriminaalityön foorumissa Hämeenlinnassa lokakuussa.

Palkinnon saajan valitsi yleisösihteeristö **Aulikki Kananoja**. Perustelujen mukaan yhdistys on luonut vaikeassa elämäntilanteessa oleville vertaistuen verkon, jonka toiminta perustuu humaaneihin lähtökohtiin, jokaisen ihmisen ihmisarvoon, perhe-suhteiden merkitykseen poikkeavissakin olosuhteissa, keskinäisen tuen voimaan ja tulevaisuuden toivon ylläpitämiseen. Yhdistys on rakentanut käytännön toimin-

tamuotonsa näille arvoille ja hyödyntänyt monipuolisesti erilaisia keskinäisen tuen toteutusmuotoja sekä yhteistyötä.

Vankien Omaiset VAO ry on vuonna 2005 omaisten perustama valtakunnallinen vapaaehtoisyhdistys, jonka tavoitteena on tarjota tietoa ja tukea kaikille, jotka ovat tai ovat olleet vangin omaisia. VAO:n toiminta on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumatonta. Yhdistys järjestää vertaisryhmiä ja vertaisohjaajakoulutusta sekä leirejä.

Kriminaalityön foorumin aiheita olivat tänä vuonna vertaistoiminta, rikosten tekijän kuntouttaminen sekä kristillinen vankilatyö.

Rikosten sovittelu etenee Karjalan tasavallassa

Itä-Suomen yliopisto ja Venäjän oikeusakatemian pohjoinen sivutoimipiste järjestivät marraskuussa Petroskoissa kansainvälisen kehittämisprojektin ”Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta” päätösseminaarin. Kaksivuotinen hanke rahoitettiin Suomen ulkoasiainministeriön lähialueyhteistyömäärärahoilla yhteistyössä oikeusministeriön kanssa. Myös Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto oli aktiivisesti mukana hankkeen suunnittelussa. Petroskoin seminaarissa mukana oli kumppaneita kummastakin maasta.

Seminaarissa sovittelutoimiston johtaja **Svetlana Gladkih** kertoi toiminnan tämänhetkisestä tilanteesta Petroskoissa. Tällä hetkellä sovittelutoiminta keskittyy alaikäisiin rikosentekijöihin. Doriga nuorisoliitto ja Petroskoin lasten ja nuorten keskus ovat kehittäneet sovittelua vuodesta 2001 lähtien. Helmikuussa 2012 allekirjoitettu yhteistyösopimus Karjalan tasavallan sisäministeriön kanssa luo toiminnalle entistä vakaammat puitteet. Yhä useammat ihmiset ovat tietoisia mahdollisuudesta sovitteluun ja sen tuomista eduista. Edelleen on



Venäjän ja Suomen sovittelun yhteishankkeen päätösseminääri pidettiin Petroskoissa.

kuitenkin välttämätöntä tehdä työtä toiminnan näkyvyyden lisäämiseksi ja vakiinnuttamiseksi.

LAKI VAKIINNUTTAISI TOIMINNAN

Korkeimman oikeuden tuomari **Nelli Kabanen** kertoi puheenvuorossaan, että siviili-, työ ja perheasioiden sovittelua säädellään jo vuonna 2011 voimaan tullella lailla, mutta nyt tarvittaisiin laki rikosasioiden sovittelusta. Hän totesi, että tavanomainen rangaistus ei ole riittävän tehokas, sillä kaikki nuoret eivät sitä pelkää. Kabanen ei usko edes kuntoutuksen

otteen olevan yhtä tehokas nuorelle kuin korjaavan oikeuden, sillä kuntouttava lähestymistapa pitää rikokseen syyllistyneitä nuorta vain passiivisena kohteena. Hän uskoi, että sovittelun arvo on aktiivisessa vuorovaikutustapahtumassa, tekijän ja uhrin kohtaamisessa, jolloin käydään läpi, mitä tapahtui ja mitä teosta aiheutui uhrille.

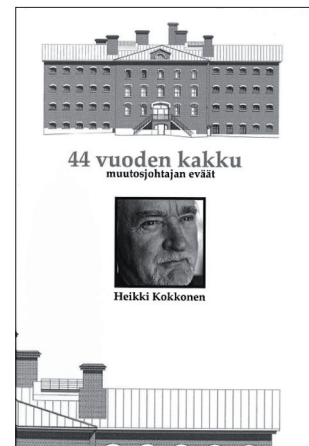
Itä-Suomen yliopiston ja Venäjän oikeusakatemian pohjoisen sivutoimipisteen yhteishanke on lähtenyt hyvin käyntiin. Päätösseminaarin yhteydessä julkaistiin kirja *Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta*. Kirja on käyttökelpoinen artikkelikokoelma rikosten sovittelusta Suomessa ja Venäjällä. Yhteistyöprojektin seuraavassa vaiheessa tavoitteena on uusien sovittelutoimistojen perustaminen Karjalan tasavaltaan mm. Prääsään ja Sortavalaan. Jatkoprojektille on saatu rahoitusta Karelia ENPI CBC -yhteistyöohjelmasta. Itäsuomalaisille sovittelijoille tullaan puolestaan tarjoamaan erikoistumiskursseja muun muassa sellaisten sovittelujen toteuttamiseen, joissa osapuolet ovat erilaisista kulttuuritaustoista lähtöisin.

Vankilassa yli 40 vuotta

Vanginvarhijana, apulaisjohtajana, johtajana ja aluejohtajana yli neljä vuosikymmentä toiminut kuopiolainen **Heikki Kokkonen** on kirjoittanut muistelmansa, jossa hän tarkastelee elämäntyötään vartijasta muutosjohtajaksi. Kirja kuvaa kiintoisasti vankilan elämää eri vuosikymmeninä – asiakkaineen ja työntekijöineen sekä tarkastelee rikosseuraamusalan kehitystrendejä ja yhteiskunnallista vallankäyttöä. Erityisesti paneudutaan muutosjohtamiseen. Kansainvälistä näkökulmaa tulee Venäjän

ja pohjoismaisten yhteistyöhankkeiden kuvauksista. Lopuksi visioidaan rikosseuraamusalan kehitystä.

Kirja on rakennettu asiakokoisuuksien varaan eikä etene kronologisesti. Aineistona on Kokkonen aiemmin kirjoittamia lehtiartikkeleja ja esitelmiä, joita on sovitettu tähän päivään. Vaikka maailma muuttuu, vangin profiilissa ei hänen arvionsa mukaan tule tapahtumaan suuria muutoksia. Kokkonen toteaa, että silloin on onnistuttu, kun monikertaisen asiakkaan uusimisvälit pitenevät. -RK



Heikki Kokkonen (2012) 44 vuoden kakku. Muutosjohtajan eväät. MinunKirjani.com.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa + alv. 9 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi) tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 9 % /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
- määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki